

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Yhteisöllisen pedagogiikan ABC

Koulun osallisuuden ja yhteisöllisyyden kehittäminen nuorisotyön keinoin

Annika Kauhanen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Marraskuu 2011

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Annika Kauhanen	Sivumäärä 48 ja 35 liitesivua
Työn nimi Yhteisöllisen pedagogiikan ABC. Koulun yhteisöllisyyden ja osallisuuden kehittäminen nuorisotyön keinoin.	
Ohjaava opettaja Johanna Kuivakangas	
Työn tilaaja ja työelämäohjaaja Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hanke, Marjo Kolehmainen	
Tiivistelmä <p>Koulussa tehtävää nuorisotyötä on tehty jo usean vuoden ajan, mutta työmuoto vaatii vielä vakiinnuttamista. Opinnäytetyöni tavoitteena oli tehdä opas koulussa tehtävästä nuorisotyöstä, jotta uusien toimijoiden olisi helpompaa löytää paikkansa koulussa. Opas on suunnattu yhteisöpedagogi (AMK) -koulutuksen saaneille nuorisotyön ammattilaisille tai opiskelijoille sekä koulujen henkilökunnalle yhteistyön helpottamiseksi ja yhteisöpedagogin työnkuvan määrittelemiseksi. Työn tilaaja on Humanistisen ammattikorkeakoulun Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hanke.</p> <p>Opas esittelee nuorisotyön yleiset tehtävät, koulun ja nuorisotyön yhteiset kasvatustavoitteet sekä koulussa tehtävän nuorisotyön erityiset tavoitteet, joita toteutetaan yhteisöllisen pedagogiikan keinoin. Yhteisöpedagogin koulutuksen ja työnkuvaa määrittävien roolien esittely mahdollistavat yhteisöpedagogin asiantuntemuksen hyödyntämisen. Oppaassa annetaan myös neuvoja yhteistyön alkuvaiheesta, esimerkiksi yhteisten tavoitteiden määrittelystä, perehdyttämisestä ja kontaktiin pääsemisestä nuorten kanssa. Opas sisältää myös esimerkkejä siitä, kuinka yhteisöllistä pedagogiikkaa voi käytännössä toteuttaa. Koulumaailman sanasto edistää moniammatilliseen työyhteisöön sopeutumista ja materiaalivinkit auttavat toiminnan suunnittelussa.</p> <p>Opas on koostettu etsimällä olemassa olevaa tietoa koulussa tehtävästä nuorisotyöstä. Yhteisöllisen pedagogiikan määrittely tuo kuitenkin uutta näkökulmaa keskusteluun koulussa tehtävästä nuorisotyöstä. Sosiaalipedagogiikkaan pohjautuvan yhteisöllisen pedagogiikan tavoitteena on luoda koululle yhteisöllisyyttä, jossa kukin saa olla oma itsensä, jossa opitaan yhdessä toimien ja joka kannustaa nuoria osallistumaan aktiivisesti koulun toimintakulttuurin luomiseen.</p>	
Asiasanat Nuorisotyö, koulu, yhteisöllisyys, osallisuus	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES
Degree Programme in Civic Activities and Youth Work

ABSTRACT

Author Annika Kauhanen	Number of Pages 48 + 35
Title The ABC of communal education. Improving communality and participation in school by means of the youth work.	
Supervisor Johanna Kuivakangas	
Subscriber and Mentor Uusiutuva koulu ja nuorisotyö project, Marjo Kolehmainen	
Abstract <p>Youth work has already been done in schools for several years, but this type of work still needs to be more established. The purpose of this thesis was to make a guide of youth work done in school so that it would be easier for the youth workers to find their place at school. The guide is aimed at community educators and the school staff in order to facilitate their cooperation and define the status of the community educator. The subscriber to the thesis is Uusiutuva koulu ja nuorisotyö project of HUMAK University of Applied Sciences.</p> <p>The guide presents the general functions of youth work, the common education objectives of school and youth work as well as the specific targets of youth work done in school, which is realized by the means of community education. Presenting the education of the community educator and the roles that specify the job description enable to benefit fully of the expertise of the community educator. The guide gives advice concerning the beginning of the cooperation, for example defining common targets, the orientation and getting in contact with the young. The guide also contains examples of how community education can be realized in practice. The school vocabulary makes it easier to integrate in the multiprofessional work community and tips about material facilitate planning the activities.</p> <p>The guide has been put together by searching existent information about youth work in school. The definition of the community education, however, brings a new perspective on the discussion about youth work in school. Based on social pedagogy, the aim of community education is to create communality in school, which allows everybody to be oneself, where one learns by doing things together with others and which encourages the young to participate actively in the construction of the culture of the school.</p>	
Keywords Youth work, school, communality, participation	

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	5
1.1	Oivalluksista oppaaksi	5
1.2	Yhteistyötä nuorten parhaaksi	6
1.3	Opinnäytetyöraportin rakenne.....	8
2	OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET	8
2.1	Kuvaus tuotteesta	8
2.2	Tilaaajaorganisaatio.....	9
2.3	Opas yhteisöpedagogin työkaluna.....	10
3	YHTEISISTÄ TAVOITTEISTA YHTEISTYÖHÖN.....	11
3.1	Nuorisotyön ja koulun yhteinen tavoite	11
3.2	Taustalla nuorisokasvatus	14
3.3	Koulussa tehtävän nuorisotyön tavoitteet	15
3.4	Yhteisöpedagogin roolit	17
4	YHTEISÖLLINEN PEDAGOGIIKKA.....	19
4.1	Viitekehys koulussa tehtävälle nuorisotyölle	19
4.2	Sosiaalipedagogiikka taustatieteenä.....	20
4.3	Yhteisöllisyys ja ryhmät	22
4.4	Ystävyydestä yhteisöllisyyteen	23
4.5	Toiminnallisuuden avulla yhteisöllisyyteen	24
4.6	Osallisuudessa oppien.....	25
4.7	Yhteisöllinen pedagogiikka käytännössä	26
4.8	Yhteisöllisen pedagogiikan toteuttajat.....	27
5	PROSESSIN KUVAUS.....	29
5.1	Suunnitteluvaihe	29
5.2	Aiheiden valinta	30
5.3	Kirjoitusvaihe	33
5.4	Visuaalinen ilme ja viimeistely	35
5.5	Oma oppiminen	36
6	TYÖN ARVIOINTIA.....	38
6.1	Työn objektivisuus ja yleistettävyyys	38
6.2	Oppaan onnistuminen.....	40
7	POHDINTAA	41
	LÄHTEET	43
	LIITE.....	49

1 JOHDANTO

1.1 Oivalluksista oppaaksi

Keväällä 2010 luulin hetken aikaa, että olin keksinyt aivan itse jotain mielenkiintoista. Olin loikannut HUMAKista takaisin yliopistolle suorittamaan opettajan pedagogisia opintoja ja vastailut vuoden aikana useasti kysymyksiin siitä, kuinka aion yhdistää opettajankoulutuksen ja yhteisöpedagogin (AMK) tutkinnon. Tarkkailtuani koulumaailmaa vuoden verran ”yhteisöpedagogiikkaa” opiskelleen opettajaharjoittelijan näkökulmasta oivalsin monta asiaa, joita nuorten kanssa toimiva osallisuuden ja yhteisöllisyyden ammattilainen voisi koulussa tehdä. Ryhmätyökset, aihekokonaisuuksiin liittyvät teemapäivät, toiminta oppilaskunnan hallituksen ja tukioppilaiden kanssa sekä koulun juhlat ja projektit tuntuivat luontevalta tavalta sitoa ammattikorkeakoulun opintoni peruskoulun maailmaan.

Yllätys olikin suuri, kun muutama kuukausi pohdintojeni jälkeen aloitin HUMAKin sosiaalisen vahvistamisen opinnot ja kuulin koulussa tehtävästä nuorisotyöstä. ”Tämä hän on jo olemassa!”, ajattelin. En silloin vielä tiennyt, millaisesta kehittämisen ja keitelujen keitoksesta olin kiinnostunut. Syksyllä 2010 etsin sosiaalisen vahvistamisen suuntautumisprojektipaikkaa nimenomaan koulumaailmasta ja huomasin, että aihe on alallamme todella ajankohtainen. Kouluyhteistyö tuntui vieneen mukanaan monta opiskelijatoveria ja kehittämishankkeita pyöri monella suunnalla. Alan kehittymisen ja määrittelyn tahti näkyi konkreettisesti siinä, että tammikuussa 2011 kuulin ensimmäistä kertaa termin koulunuorisotyö, ja saman vuoden toukokuussa tilalle oli kehitetty jo termi yhteisöllinen pedagogiikka.

Ennen yhteisölliseen pedagogiikkaan tutustumista ehdin viettää Tikkakosken koululla antoisan harjoittelujakson, jonka aikana yhteisöpedagogin ja koulumaailman haasteet konkretisoituivat: alkuaikani koululla tuntui lähinnä suossa rämpimiseltä, sillä oman roolin, paikan ja ajan löytäminen yläkoulun arjesta oli yllättävän haastavaa. Kaiken lisäksi tuntui, etten itsekään tiennyt, mitä yhteisöpedagogi koululla tekee, mitä ammattikorkeakoulutusta saanut nuorisotalon osaaja osaa tai miten nuorisotyö koulussa

perustellaan. Vuotta aiemmin pohtimani ideat eivät tuntuneet löytävän luontevaa paikkaansa koulun arjesta. Harjoittelun ohjaajani oli vajoamassa omaan suuhonsa. Hän kertoi aloittaneensa ohjaustyönsä etsimällä Googlen avulla sitä, mikä yhteisöpedagogit ovat ja mitä he ovat koulussa tehneet.

Saadakseni jonkinlaista käsitystä siitä, mitä olin tekemässä, selasin läpi koulussa tehtävästä nuorisotyöstä kirjoitettuja kirjoja ja opinnäytetöitä. Kokonaiskuvan saaminen oli kuitenkin hankalaa. Olisin tarvinnut käteeni oppaan, joka olisi kertonut sekä minulle että koulun henkilökunnalle siitä, mitä koulussa tehtävä nuorisotyö oikeasti on ja mitä yhteisöpedagogi voi koulussa tehdä.

Ei ole järin yllättävää, että Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hankkeen koordinaattori Marjo Kolehmaisesta tarjotessa opinnäytetyön aiheeksi koulussa tehtävän nuorisotyön oppaan kirjoittamista tartuin innolla haasteeseen.

1.2 Yhteistyötä nuorten parhaaksi

Koululla ja nuorisotyöllä on yhteinen tavoite: kasvattaa nuorista aktiivisia, sosiaalisia ja tasapainoisia kansalaisia. Opettajat ja muut koulun ammattilaiset kohtaavat päivisin saman kohderyhmän, joka illalla rientää nuorisotilalle tai erilaisten harrastusten pariin. Yhteistyötä voi kuitenkin tehdä jo koulupäivän aikana, jolloin molemmat osapuolet hyötyvät. Koulussa työskentelevä nuorisotyöntekijä on luonteva ratkaisu moniin asioihin, joihin opettajan resurssit ei opetustyön ohella riitä, ja samalla nuorisotyöntekijä pääsee toimimaan ympäristössä, jossa voi kohdata koko ikäluokan kerralla. Suurin hyöty ei koske kuitenkaan koulun henkilökuntaa tai nuorisotyöntekijöitä, vaan koulun ja nuorisotilojen päähenkilöitä, nuoria.

Koulussa tehtävä nuorisotyö tuo koulun arkeen paljon sellaista, mitä nuoret kaipaavat: mahdollisuuksia osallistumiseen ja toimimiseen, vaihtelua oppitunneilla istumiseen, kiusaamisen ehkäisyä, yhdessä toimimista sekä aikuisen kuuntelevaa korvaa ja vierellä kulkijaa. Vaikka opettajilla ja muulla koulun henkilökunnalla olisi tietoa ja taitoa nuorten kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen, rinnalla kulkemiseen ja innostamiseen, heidän työnkuvansa ei ensisijaisesti perustu näiden tietojen ja taitojen käyttämiseen. Sen sijaan nuorisotyön ydin on nimenomaan nuoren yksilöllisessä kohtaami-

sessä. (Ks. Leppä 2010b, 80; Siekkinen 2010, 6.) Nuorisotyön olemukseen kuuluu myös ryhmissä työskentely, ja ajatuksena onkin, että ryhmässä, jossa jokainen tuntee olonsa turvalliseksi, kotoisaksi ja arvostetuksi, on helppo kasvaa ja kehittyä. Siksi yhteisöllinen pedagogiikka sopii hyvin koulun maailmaan, jossa vertaisryhmät muodostavat puitteet oppimiselle.

Nuorisotyötä on tehty kouluilla jo eri muodoissa jo kauan (Leppä 2010b, 74), mutta pohdinta siitä, voisiko nuorisotyöntekijä olla kouluilla kokopäiväisesti, on herännyt vähän yli kymmenen vuotta sitten (ks. esim. Sarha 2005b). Yhteistyön hyöty on koettu niin koko kouluyhteisön, nuorten kuin opettajienkin kannalta (Siekkinen 2010, 82; Qvintus 2011, 43). Nyt visioidaan monialaista koulua, jossa pedagogisen hyvinvoinnin hengessä koulussa opitaan paitsi ainekokonaisuuksia, myös hyvinvointia (Pohjola 2010, 33–34).

Koulussa toimivan nuorisotyöntekijän tarkoituksena ei ole osallistua varsinaiseen opettamiseen, vaan toimia oppilaiden ja koulun moniammatillisen työntekijäjoukon rajapinnassa opetussuunnitelman perusteista, nuoriso- ja opetustyötä koskevasta lainsäädännöstä ja nuorten tarpeista nousevien tehtävien toteuttajana nuorisotyön näkökulmasta.

Vaikka opettajat toivovat koululla kokoaikaisesti työskentelevää nuorisotyöntekijää lyhytaikaisten hanke- ja projektityöntekijöiden sijaan (Qvintus 2011, 49), nuorisoalan ammattilaiset eivät ole kuitenkaan vielä löytäneet pysyvää paikkaa opinahjojen sisältä (Kuivakangas 2009, 97; Leppä 2010a). Humanistisen ammattikorkeakoulun Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hankkeen tavoitteena onkin päästä ”yksittäisistä sankariteoista vakiintuneeseen toimintakulttuuriin” (HUMAK 2011b). Vakiinnuttamistyö on ajankohtaista, sillä vuosien 2012–2015 Lapsi- ja nuorisopoliittisen kehittämissuunnitelman luonnoksessa mainitaan nuorisotyön mahdollisuudet toimia koulussa yhteisöllisyyden lisääjänä ja erilaisten oppimisympäristöjen luoja (Lanuke 2011, 26).

Kokoamani oppaan tehtävä on olla osaltaan vaikuttamassa koulussa tehtävän nuorisotyön vakiinnuttamiseen. Oppaan tarkoitus on toimia koulun ja nuorisotyön yhteistyön avaimena, jonka avulla mahdolliset lukot toiminnan aloittamisessa saadaan avattua.

1.3 Opinnäytetyöraportin rakenne

Opinnäytetyön tekoprosessi koostui olemassa olevan tiedon kokoamisesta ja muokkaamisesta oppaan muotoon. Opas itsessään sisältää jonkin verran koulussa tehtävän nuorisotyön taustoittamista, mutta oppaan tiivistä muodosta johtuen oli tehtävä valintoja näkökulmien valinnassa ja aiheen rajaamisessa.

Toiston välttämiseksi raportissani ei ole erillistä teoriaosaa, vaan esittelen koulussa tehtävän nuorisotyön taustaa ja tavoitteita sekä yhteisöllistä pedagogiikkaa samalla, kun perustelen opasta varten tekemiäni valintoja ja aiheen rajauksia. Varsinainen pohdintaosio on kuitenkin vasta raportin lopussa, jossa kuvaan työprosessia ja oppaan aiheiden valintaa sekä arvioin työtäni ja oppimistani.

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITTEET

2.1 Kuvaus tuotteesta

Toiminnallisena opinnäytetyönä tekemäni oppaan tarkoitus on antaa nuorisoalan ammattilaiselle kuva koulumaailmassa toimimisen erityispiirteistä ja valottaa koulun toimijoille nuorisoalan tarjoamia mahdollisuuksia. Se avaa nuorisotyötä ja yhteisöpedagogin osaamista koulun henkilökunnalle, esittelee teoreettista taustaa koulussa tehtävälle nuorisotyölle yhteisöllisen pedagogiikan määrittelyn muodossa sekä tuo esiin nuorisotyön tavoitteita ja nuorisotyöntekijän tekijän rooleja koulussa ja asioita, joita toimiva yhteistyö moniammatillisessa työyhteisössä edellyttää. Lisäksi oppaassa kuvataan koulun nuorisotyöntekijän käytännön työmuotoja. Mukana on myös koulu- maailman sanasto, jonka avulla nuorisoalan ammattilainen voi omaksua koulun terministön. Oppaan avulla uutta työmuotoa on helppo lähteä toteuttamaan koulussa yhteisen ymmärryksen ja tarpeellisen tiedon pohjalta.

Hankkeen toiveen mukaan oppaasta on pyritty tekemään ”selkeä ja simppele”, eli välttämään turhaa teoreettista pohdintaa, vaikka koulussa tehtävää nuorisotyötä on

taustoitettu ja yhteisöllistä pedagogiikkaa määritelty. Painopiste on käytännön työssä ja työn aloittamista vaikeuttavien esteiden poistamisessa.

Vaikka oppaassa käsitellään nuorisotyötä osittain yleisellä tasolla, lähtökohtana on yhteisöpedagogin (AMK) koulutus ja sen antamat valmiudet. Opas on suunnattu sekä koulun toimijoille että joko opiskeleville tai työssä oleville yhteisöpedagogeille (AMK). Näkökulma on yläkoulussa, jossa työtä on tehty eniten ja jossa nuorisotyölle vaikuttaa olevan suurin tarve. Yläkoulu on kriittinen vaihe, sillä monet ongelmat kärjistyvät siirryttäessä alakoulun usein turvalliselta tuntuvasta ympäristöstä suurempaan kouluun, jossa oma luokka näyttäytyy vain persoonattomana yhteisönä. Kun samaan aikaan tulisi valmistautua jo seuraavaan nivelvaiheeseen, tuen tarve on suuri. (Ks. Kuronen 2010, 40.) Kuitenkin valtaosa oppaan tekstistä on suoraan sovellettavissa myös alakouluun ja toiselle asteelle, jotka ovat yhtä lailla koulussa tehtävän nuorisotyön kohteita.

Opas (liitteenä) on tekstimuodossa oleva sähköinen dokumentti, jonka voi halutesaan tulostaa fyysiseen muotoon. Hankkeessa suunnitellaan myös oppaan painamista.

2.2 Tilaajaorganisaatio

Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hanke on Opetus- ja kulttuuriministeriön rahoittama Humanistisen ammattikorkeakoulun kehittämishanke, joka kehittää nuorisotyön toimintaa ja asiantuntijuutta kouluissa. Vuosina 2011–2013 toimivan hankkeen tavoitteena on vakinaistaa ja kehittää työmuotoa, lisätä tunnettavuutta, koordinoita ja tuottaa tietoa koulussa tehtävästä nuorisotyöstä sekä edistää toimialojen asiantuntijoiden vuorovaikutusta. Hanke tukee kouluissa toimivia nuorisotyöntekijöitä ja yhteisöpedagogiopiskelijoita, tekee monialaista verkostoyhteistyötä toimialojen kouluttajien kanssa, järjestää seminaareja ja koulutuksia sekä toteuttaa julkaisu- ja tutkimustoimintaa. Toimintaan kuuluu nuorisotyöntekijäkokeilu koulun ja vapaa-ajan toimintaympäristöissä Konnevedellä. Projektipäällikön ja -työntekijän työllistävän hankkeen tavoite kiteytyy lauseeseen ”yksittäisistä sankariteoista vakiintuneeseen toimintakulttuuriin”. (Uusiutuva koulu ja nuorisotyö 2011, HUMAK 2011b.)

Oppaasta hanke saa konkreettisen työkalun koulussa tehtävän nuorisotyön esittelyyn, sillä sen avulla on helppo osoittaa koulussa tehtävän nuorisotyön tiedollinen tausta sekä se, kuinka työtä käytännössä tehdään. Oppaan avulla tietoa on myös helppo levittää tiiviissä muodossa koulun ja nuorisalojen työntekijöille ja opiskelijoille.

2.3 Opas yhteisöpedagogin työkaluna

Vaikka käytännön kokemuksia ja jonkin verran myös tutkimustietoa koulussa tehtävästä nuorisotyöstä alkaa jo olla, toiminnan aloittamisen ja suunnittelun kannalta tärkeä tieto on hajallaan useissa lähteissä. Kiireisen koulumaailman väki tuskin ehtii kahlata kirjapinoa läpi valmistautuessaan suunnittelupalaveriin yhteisöpedagogin kanssa, eikä yhteisöpedagogiopiskelijakaan luultavasti ryhdy moiseen urakkaan harjoittelua suunnitellessaan. Kirsi Pohjolan (2010, 20) tutkimuksessa on tuotu esiin kouluympäristön tuntemisen tarve nuorisotyön tekemisen, esimerkiksi koulumaailman termien osaaminen. Kattavasti koulun nuorisotyöntekijän rooleja ja tehtäväkuvaa määritellyt Siekkinen (2010, 79) toteaa, että ”menetelmäopas, jossa (koulu)nuorisotyössä käytettyjä menetelmiä kuvataan ja avataan konkreettisesti koulunuorisotyön tavoitteiden yhteydessä, palvelisi varmasti sekä tämän hetken että tulevaisuuden koulunuorisotyöntekijöitä”.

Kokemuksia koulussa tehtävästä nuorisotyöstä sisältää esimerkiksi Sarhan (2005b) teos Nuorisotyötä koulussa, jossa työtä on kuvattu nuorisotyöntekijöiden kokemusten kautta työtapoja esitellen ja hiljaista tietoa avaten, mutta yli satasivuinen yksittäisistä artikkeleista koostuva teos ei ole havainnollisin apuväline yhteistyön aloittamiseen ja on lisäksi nopeasti kehittyvällä alalla jo melko vanha. Tällä hetkellä ei kuitenkaan ole olemassa teosta, josta kävisi ilmi kaikki koulussa tehtävän nuorisotyön osa-alueet: työn teoreettinen tausta, moniammatilliseen työyhteisöön liittyminen, nuorisotyön tavoitteet ja työntekijän roolit sekä työ käytännössä.

Oppaan tarkoituksena on olla raivaamassa selkeää paikkaa ja roolia nuorisotyölle moniammatillisessa koulussa. Kouluun menevän yhteisöpedagogin on kyettävä perustelemaan, miksi mitäkin tekee ja mihin koulutus antaa valmiudet. Koulumaailman tietyn kaavan mukaan etenevään arkeen soluttautuva nuorisualan ammattilainen voi

joutua vastaamaan kiperiin kysymyksiin käyttämiensä menetelmien tarkoituksesta ja tavoitteista (vrt. Siekkinen 2010, 64). Opas auttaa yhteisöpedagogia oman tehtävänkuvan määrittämisessä ja helpottaa yhteistyön aloitusta koulumaailmassa. Ennen kaikkea opas korostaa yhteistyötä ja yhteisten tavoitteiden löytämistä, sillä loppujen lopuksi peruskoulu ja nuorisotyö tähtäävät samoihin tavoitteisiin. Tarkoituksena on estää tilannetta, jossa jokainen nuorisotyöntekijä tai harjoittelija joutuu painimaan yksin samojen kysymysten kanssa tai jossa samat pyörät keksitään uudelleen vuodesta toiseen.

3 YHTEISISTÄ TAVOITTEISTA YHTEISTYÖHÖN

3.1 Nuorisotyön ja koulun yhteinen tavoite

Sekä perusopetus että nuorisotyö ovat kunnan järjestämää lakisääteistä toimintaa (Perusopetuslaki 21.8.1998/628, 4 §; Nuorisolaki 27.1.2006/72, 7 §). Perusopetuslaki (2 §) määrittelee opetuksen tavoitteiksi oppilaiden kasvun ihmisyyteen ja vastuukykyiseen yhteiskunnan jäsenyyteen tietojen ja taitojen opettamisen lisäksi. Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet täydentävät lakia toteamalla, että perusopetuksen tehtävä on paitsi tarjota mahdollisuus hankkia yleissivistystä ja suorittaa oppivelvollisuus, myös mahdollistaa nuoren monipuolinen kasvu, terveen itsetunnon kehittyminen ja kasvu aktiiviseksi kansalaiseksi (OPH 2004, 14). Kasvatus- ja opetus-tehtävää toteutetaan sekä yksittäisillä oppiaineilla että aihekokonaisuuksilla, joiden tavoitteet ja sisällöt sisältyvät useisiin oppiaineisiin. Aihekokonaisuuksia käsitellään paitsi oppiaineissa niille tyypillisestä näkökulmasta, myös koulun tapahtumissa ja muussa toiminnassa (OPH 2004, 38).

Oppilaan oppimista, psyykkistä ja fyysistä terveyttä sekä sosiaalista hyvinvointia tuetaan koulussa oppilashuollon keinoin (Perusopetuslaki, 31a §). Monialaisen oppilashuoltoryhmän muodostavat usein rehtorin lisäksi oppilaanohjaaja, koulukuraattori, koulupsykologi ja kouluterveydenhoitaja.

Nuorisolain mukaan nuorisotyön tarkoitus on tukea nuorten kasvua ja itsenäistymistä, edistää aktiivista kansalaisuutta ja sosiaalista vahvistamista sekä parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja (Nuorisolaki, 1–2 §). Lain lisäksi nuorisotyötä voidaan määrittellä sen funktioiden, oppimisympäristöjen ja eetoksen kautta.

Nuorisotyön funktiot eli perustehtävät ovat socialisaatio, personalisaatio, kompensatio sekä resursointi ja allokointi. Socialisaatio- ja personalisaatiofunktioiden mukaan nuorisotyön tehtävään on kiinnittää nuoret yhteiskuntaan ja yhteisön jäseniksi sekä ohjata nuorten kehittymistä omiksi persoonikseen nuorten ainutlaatuisuuden huomioiden (Nieminen 2007, 23–24). Kompensatiofunktion tavoite on paikata ja tasoittaa socialisaatiossa ja personalisaatiossa ilmenneet puutteet, eli auttaa nuoria, joilla on ongelmia yhteiskuntaan liittymisessä, persoonallisten mahdollisuuksien toteuttamisessa tai elämänhallinnassa. Kompensatiota nuorisotyö toteuttaa yhteistyössä sosiaali- ja terveysalojen palveluiden kanssa. (Emt., 25.) Nuorisopolitiikan keinoin toteutettava resursointi- ja allokointifunktio tähtää yhteiskunnan nuorille osoittamiin voimavaroihin vaikuttamiseen sekä niiden kohdentamiseen (emt., 26).

Nuorisotyön socialisaatio-, personalisaatio- ja kompensatiofunktioiden tarkoituksena on vaikuttaa nuorten ymmärrykseen, arvostuksiin, tietoihin, taitoihin ja toimintaan. Tavoitteena on siis oppiminen, joka voi olla joko vähitellen etenevää sisäistä kasvua tai välittömästi havaittavaa toiminnan muutosta. (Nieminen 2007, 28.) Siksi nuorisotyön toimintaympäristöt voi nähdä erilaisina oppimisympäristöinä, joissa työntekijät innostavat ja auttavat nuoria oppimaan. Koulu oppimisympäristönä on formaali, velvollisuuden perustuva ja hierarkkisesti organisoitua kasvatusta tarjoava instituutio (Hirsjärvi & Huttunen 1995, 19; Nieminen 2010, 49), kun taas nuorisotyön epämuodollinen, nonformaali, oppimisympäristö pohjautuu nuoren sisäiseen motivaatioon, vapaaehtoisuuteen ja omakohtaisuuteen, vaikka oppiminen onkin tietoista, tavoitteellista ja ohjattua. Nuorisotyö voi tarjota virikkeitä myös informaalille oppimiselle, jossa opitaan ilman ulkopuolelta asetettuja tavoitteita, mutta kasvatuksen näkökulmasta nuorisotyössä on kyse nimenomaan nonformaalista oppimisesta. (Nieminen 2007, 28; Nieminen 2010, 48–50.)

Oppimisympäristön laajentaminen luokkahuoneen ulkopuolelle antaa enemmän tilaa nuoren kasvulle, kehitykselle ja omille kokemuksille sekä monimuotoiselle oppimiselle.

le (Nieminen 2007, 28). Nuorisotyön menetelmät eivät ole yhtä selvärajaisia kuin opetuksessa, mutta toisaalta menetelmien joustavuus ja kehittyminen vuorovaikutuksen yhteydessä ovat nuorisotyön vahvuus (emt., 32). Olennaista nuorisotyön oppimisympäristössä on myös ryhmässä toimiminen (emt., 29–30.)

Nuorisotyön eetoksesta käy ilmi nuorisotyön arvostukset ja tärkeinä pitämät asiat (Nieminen 2007, 33), ja ne tukevat nuorisotyön funktioiden toteutumista oppimisympäristöissä. Voluntarismi eli vapaaehtoisuuden periaate näkyy nuorisotyössä kolmella tasolla. Ensinnäkin nuorisotyö perustuu vapaaehtoiseen osallistumiseen ja toiseksi nuorisotyötä tehdään osittain vapaaehtoisten voimin. Myös nuorisotyön rahoitus perustuu osittain vapaaehtoiseen kulutukseen perustuvista veikkaus- ja raharpajaisten tuotoista. (Emt., 34.) Nuorten tarpeiden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen toteutuu vapaaehtoisuuden periaatteen myötä: nuoret osallistuvat toimintaan, jonka he kokevat mielekkääksi ja tarpeelliseksi. Käytännössä nuorten tarpeisiin vastaaminen on sitä, että työntekijä kuulostelee joko keskustelemalla tai tarkkailemalla nuorten tarpeita ja luo sitten sosiaalisia ja personalisaatiota edistäviä oppimisympäristöjä luoden samalla molemminpuoliseen vuorovaikutukseen perustuvaa luottamuksellista kasvatussuhdetta. (Emt., 35.) Yksi periaate on nuorten kansalaisuuden lujittaminen, ja siksi nuorisotyössä nuori nähdään yhteisönsä osallistuvana ja aktiivisena jäsenenä (emt.). Eetokseen kuuluu myös aikuisten kasvatusoikeus ja -vastuu. Aikuisilla on tärkeä rooli nuorisotyön tavoitteiden asettelussa, sisällön määrittelyssä ja oppimisympäristöjen organisoinnissa. Myös nuorten tarpeiden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen sekä sosialisointien yhteensovittaminen on aikuisten vastuulla. (Emt., 36.)

Monipuolinen kasvun tukeminen, osallisuuteen ja aktiiviseen kansalaisuuteen kasvataminen sekä elämänhallinnan tukeminen yhdistävät sekä perusopetuksen että nuorisotyön tavoitteita. Nuorisotyön funktioiden päällekkäisyydet muiden toimijoiden kanssa muodostavat tarpeen ja perusteen monialaiselle yhteistyölle myös koulussa (emt., 27). Vastuun sosialisointi- ja personalisointifunktioista nuorisotyö jakaa koulun kanssa, ja kompensatiotakin toteutetaan koulussa oppilashuollon keinoin. Lisäksi yhteistyöhön ohjaa myös nuorisolaissa (7a §) mainittu monialainen yhteistyö, jossa muiden muassa opetus- ja nuorisotoimi kuuluvat samaan nuorten ohjaus- ja palveluverkostoon. Nuorisotyöntekijä ei siis rakenna kouluun mitään sen normaalista tehtä-

västä irrallista toimintaa, vaan on omine työmuotoineen ja työnkuvineen tukemassa koulun kasvatustyötä.

3.2 Taustalla nuorisokasvatus

Yhteisistä tehtävistä huolimatta koulua ja nuorisotyötä on totuttu ajattelemaan toisistaan erillisinä toimijoina siten, että koulu opettaa ja nuorisotyö keskittyy vapaa-ajan toimintaan. Kuitenkin molempien toiminnassa keskeistä on nuorten kasvattaminen. Siksi koulun ja nuorisotyön yhteistyön tarkastelussa voikin ottaa näkökulmaksi nuorisokasvatuksen, joka yhdistää nuorten oppimisen ja kasvatuksen sekä koulussa että sen ulkopuolella (Nivala & Saastamoinen 2010, 8).

Nuorisokasvatuksen olennaisin ajatus kiteytyy siihen, että sivistys ja yhteiskunnallinen aktiivisuus eivät tapahdu luonnostaan, vaan niihin kasvetaan. Tämä kasvaminen puolestaan edellyttää osallisuutta yhteiskunnasta, ja nuorisokasvatuksen tehtävänä on tämän osallisuuden mahdollistaminen. (Hämäläinen 2010, 184.) Koska nuorisokasvatus tiivistää koulun ja nuorisotyön yhteisen kasvatustehtävän, on luontevaa, että se painottaa nuorisotyön oppimisympäristöjen merkitystä koulun formaalien oppimisympäristöjen ohella (Nivala & Saastamoinen 2010, 15).

Elinikäisen oppimisen aikana formaalia koulutusta tarjoava koulu ei ole ainoa oppimisen paikka, eikä lapsuus- ja nuoruusaika ole enää elämänjakso, jonka aikana tulee hankkia oppi koko elämää varten. Vapaa-ajan oppimisympäristöt mahdollistavat merkittävät oppimiskokemukset myös formaalin koulutuksen ulkopuolella. (Rinne & Kivirauma & Lehtinen 2004, 83–84.) Nuorten koulunkäynnin yksi suuri haaste onkin herättää kiinnostus elinikäiseen oppimiseen ja tarjota siihen valmiuksia (ks. esim. Nieminen 2010, 47). Nuorisotyön toiminnalliset menetelmät ja yhdessä toimiminen antavat mahdollisuuksia huomata omat taidot ja oppia uutta eri tavoin kuin tavallisessa kouluopetuksessa, jolloin herää paitsi oppimisen ilo, myös ajatus siitä, että oppia voi koulun ulkopuolellakin.

Vaikka nuorisokasvatus ei ole yhtenevä minkään ammattikunnan kanssa, sen avulla voidaan tarkastella nuorten parissa työskenteleviä ammattikuntia samasta suunnasta. Nuorisokasvatuksen ajatus ohjaakin näkemään nuorten kasvatuksen monet eri

käytännöt (Nieminen 2010, 58), ja siksi se sopii opettajien, oppilashuollon työntekijöiden ja nuorisotyöntekijöiden moniammatillisen työn tausta-ajatukseksi.

3.3 Koulussa tehtävän nuorisotyön tavoitteet

Edellä on tuotu esiin koulun ja nuorisotyön yhteiset kasvatustavoitteet. Käytännössä koulun henkilökunnan jäsenten ja nuorisotyöntekijän työt painottuvat kuitenkin eri tavoin. Esimerkiksi opettajan tehtävä on noudattaa opetussuunnitelmien yleisten kasvatustavoitteiden lisäksi oman oppiaineensa oppimistavoitteita, kun taas koulukuraattorin tehtävä on tukea koulunkäyntiä erityisesti ongelmatilanteissa (OAJ & Vanhempainliitto 2009, 5). Siksi on olennaista täsmentää, mihin koulussa tehtävällä nuorisotyöllä erityisesti tähdätään ja mitkä ovat nuorisotyöntekijälle luonteavat roolit koulussa.

Nuorisotyön tavoitteet koulussa voi tiivistää kolmeen: ehkäisevän työn tekeminen oppilashuollossa, yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistaminen sekä erilaisten non-formaalien oppimisympäristöjen luominen. Nämä ovat olleet koulussa tehtävän nuorisotyön tehtäviä alusta lähtien (Sarha 2005a, 21). Esittelemäni tavoitteet pohjautuvat Lepän (2010b, 75–79) tekemään haastattelu- ja kyselytutkimukseen, josta nousi esiin neljä tavoitetta. Olen yhdistänyt nuoren kokonaisvaltaisen tukemisen ja ehkäisevän työn yhdeksi tavoitteeksi, sillä mielestäni kokonaisvaltainen tuki on myös ehkäisevää työtä ja täyttää siten koulun oppilashuoltoon jäävän aukon.

3.3.1 Ehkäisevä työ ja aikaa kuunnella

Vaikka nuoret kokevat, ettei kouluopetus kohtaa oikeaa elämää, he tuovat kuitenkin koko elämänsä kouluun. Opettajat ja oppilashuoltohenkilökunta puuttuvat oppilaiden käyttäytymisessä ja terveydessä ilmenneisiin ongelmiin, jotka eivät suoraan liity koulunkäyntiin. Koska koulu tavoittaa koko ikäluokan, ehkäisevän työn tekeminen koulussa on kuitenkin perusteltua. (Holopainen & Lappalainen 2011, 110, ks. myös Lepä 2010a.) Lisäksi hyvinvointi on oppimisen edellytys, sillä yksilön on koettava hallitsevansa elämänsä sekä tunnettava olonsa turvalliseksi, hyväksytyksi ja arvostetuksi, ennen kuin hän kykenee kehittämään itseään (Hämäläinen & Kurki 1997, 191).

Yleisen hyvinvoinnin lisäksi voidaan puhua pedagogisesta hyvinvoinnista, jonka osaluokkia ovat oppimisympäristön sosiaalinen vuorovaikutus, oppimisen toimintaympäristö sekä oppilaiden tukitoimet (Holopainen & Lappalainen 2011, 112–113). Pedagogista hyvinvointia lisäävät opettajien positiivinen tuki ja kiireetön ilmapiiri, joka vähentää suorituspainetta sekä oppilaiden vahvuuksien esiintuominen (emt., 114–115). Pärjäämisen korostumisen rinnalla tulisi tukea persoonallisuuden ja elämäntaitojen monipuolista kehittymistä, jolloin koulun nähtäisiin tukevan myös elämää varten, ei vain koulua varten (Kuronen 2010, 40).

Opettajien kiire (Leppämäki 2009, 44–45), oppilashuollon puutteelliset resurssit (Niivala 2006, 129) ja nuorten tarve keskustella aikuisen kanssa (Sipilä-Lähdekorpi 2006, 22; Hakola 2011, 37–38) luovat ristiriidan pedagogisen hyvinvoinnin ideaalin kanssa. Nuorisotyön yksi tehtävä onkin tukea nuoren kokonaisvaltaista kasvua olemalla läsnä ja antamalla aikaa nuorten asioiden, ajatusten ja tarpeiden kuuntelulle sekä kysymyksille. Tavoitteena on positiivinen ja kannustava kohtaaminen ja viesti välittämisestä ilman arvioinnin ja suorittamisen näkökulmaa. Yksilöiden huomioiminen ja varhainen puuttuminen ovat nuorisotyön merkittävin panos koulun monialaiseen oppilashuoltotyöhön. (Leppä 2010b, 75–77.)

3.3.2 Yhteisöllisyyden tukeminen

Koulu on nuorille tärkeä vertaisihmisten kohtaamispaikka ja kehitystä vahvasti ohjaava sosiaalinen yhteisö, joka vaikuttaa persoonan kehittymiseen. Tätä yhteisöä tarvitaan myös teknologian ja virtuaalitodellisuuden ajalla, joten yhteisöllisyyden kehittäminen on yksi nykykoulun haasteista. Oppilaille tulisi olla enemmän mahdollisuuksia vaikuttaa oman yhteisönsä arkeen, ja yhteisöllisyyden tavoittelun tulisi näkyä koko toimintakulttuurissa. (Välijärvi 2011, 23, 26–27.)

Koulun yhteisöllisyyden tukeminen ja kehittäminen on toinen nuorisotyön tavoitteista. Yhteisöllisyys rakentuu vahvistamalla nuorten vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja ja osallisuutta sekä antamalla nuorten näkemysten ja tarpeiden vaikuttaa koulun arkeen. Tämän seurauksena kouluviihtyvyys ja koulussa koettu turvallisuus kasvavat. (Leppä 2010, 76b; Siekkinen 2010, 69–70; Kuivakangas 2011, 129–130.)

3.3.3 Nonformaalit oppimisympäristöt

Nuoret kokevat, ettei luokkahuoneiden formaali opetus kohtaa ”oikeaa maailmaa”, eivätkä nuorten tiedot ja osaaminen pääse aina koulussa oikeuksiinsa (Nivala 2006, 102; Kumpulainen ym. 2011, 34; Qvintus 2011, 43). Jotta nuorten kokisivat opiskelun mielekkääksi, oppimisympäristöjen tulisi vastata nuorten tarpeisiin (Kumpulainen ym. 2011, 46) ja tarjota aitoja kokemuksia teoreettisen oppimisen sijaan (Penttinen 2010, 267–269).

Toiminnallisten menetelmien avulla on mahdollista lähentää koulua ja ”todellista maailmaa” siten, että opetussuunnitelmaa ja koulun kasvatustavoitteita kunnioitetaan (Qvintus 2011, 43, 47). Nuorisotyön tavoitteena on monipuolistaa oppimisympäristöjä luomalla kouluun toimintakulttuuria, jossa nonformaalin oppimisen merkitys korostuu. Siten koulusta tulee paikka, jossa nuoret kokevat oppivansa oikean elämän kannalta hyödyllisiä asioita. Nonformaalia opetusta voidaan toteuttaa esimerkiksi leireillä, retkillä ja tapahtumissa, jotka tarjoavat lukemattomia oppimismahdollisuuksia varsinkin, jos nuoret itse pääsevät mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan niitä (Leppä 2010b, 78). Työntekijän avulla nuoret oppivat refleктоimaan kokemaansa ja tekemäänsä siten, että tietoista oppimista tapahtuu (Penttinen 2010, 270–271).

3.4 Yhteisöpedagogin roolit

Siekinen (2010, 37, 41–55) on määritellyt koulussa työskentelevälle nuorisotyöntekijälle rooleja suhteuttaen ne Lepän (2010b) määrittelemiin tavoitteisiin. Roolilista on kattava ja antaa kuvan siitä, kuinka monipuolista työtä koulun nuorisotyöntekijä tekee. Tiivistin Siekkisen muotoilemat roolit mukailen Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hankkeen esitteessä (UKNT 2011b, 3) yhteisöpedagogille nimettyjä rooleja, sillä näin sain oppaaseen rooleille iskevämmät nimet ja vältin eri tavoitteisiin liittyvien roolien päällekkäisyyttä.

3.4.1 Läsnä oleva aikuinen – ”Minulla on aikaa”

Yhteisöpedagogilla on aidosti aikaa nuorille – hän on kuuntelija ja rinnalla kulkija, joka on saatavilla ilman ajanvarausta kuunnellakseen nuorten iloja, suruja ja kokemuk-

sia. Yhteisöpedagogin puoleen voi kääntyä silloinkin, kun ei tiedä, kuka osaisi auttaa. Hän toimii matalan kynnyksen lähiohjauspalveluna, joka tarvittaessa ohjaa nuoret muiden ammattilaisten puheille. Yhteisöpedagogi on läsnä koulun arjessa silmä- ja korvaparina, joka aktiivisen toimintansa lisäksi tarkkailee koulu yhteisöä pyrkien huomaamaan yksinäiset, kiusatut tai muut ehkäisevää tukea tarvitsevat nuoret. Rooliin ei kuulu arvioiminen tai rankaiseminen, vaikka yhteisöpedagogi puuttuukin sopimattomaan käytökseen. Mahdolliset kontaktit nuoriin vapaa-ajalla lisäävät nuorten tunteista ja luottamusta.

3.4.2 Kasvattaja ja innostaja – “Nuoret oppivat yhdessä toimien”

Tunnustettuna ja tiedostavana kasvattajana nuorisotyöntekijä toteuttaa koulussa opetussuunnitelmaan ja tuntikehykseen sidoksissa olevia vuorovaikutteisia asiakokonaisuuksia, esimerkiksi seksuaali-, päihde- tai liikenne- ja turvallisuuskasvatukseen perustuvia teemaviikkoja ja oppitunteja. Yhteisöllistä pedagogiikkaa (ks. luku 4) toteuttaen hän tarjoaa nuorille mahdollisuuksia päästä toimimaan itse tapahtumien, retkien, teemaviikkojen, juhlien ja koulun muun toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Yhteisöpedagogi innostaa yhdessä tekemiseen myös hiljaiset ja vetäytyvät oppilaat. Kasvatusmenetelmiksi voi lukea myös kiusaamisen vastaisen työn, vertaissovittelun sekä tukioppilas- ja oppilaskuntatyön.

3.4.3 Ohjaaja – ”Tuetaan nuoria monin tavoin”

Yhteisöpedagogi voi toimia sekä yksilö- että ryhmäohjaajana. Nuorten elämänhallinnan tukijana ja elämänhallintataitojen edistäjänä nuorisotyöntekijä paneutuu yksilön tarpeisiin ja tukemiseen esimerkiksi oppituntien aikaisen päivystystoiminnan keinoin ja pienryhmissä.

Ryhmätyö- ja tunnetaitojen sekä itsetuntemuksen edistäjän keinoina ovat pienryhmätoiminta, luokkakokoukset, työskentely, kerho- ja harrastetoiminta sekä ryhmätyöt, teemapäivät ja -viikot. Samalla kun tuetaan nuorten kasvua ja edistetään koulun yhteisöllisyyttä, pyritään johdonmukaisesti ehkäisemään kiusaamista.

3.4.4 Koordinaattori – ”Tehdään yhdessä koulusta meille kaikille mukava paikka”

Yhdessä tekemisen ja kokemisen koordinaattorina ja vaikuttamisen edistäjänä yhteisöpedagogi antaa nuorille mahdollisuuden suunnitella ja toteuttaa koulun toimintaa omista lähtökohdistaan ja omien toiveidensa mukaisesti. Koordinaattori toimii tiedon välittäjänä eri tahojen välillä ja auttaa käytännön asioiden järjestämisessä. Yhteisöpedagogi kuuntelee kouluyhteisön nuorten ja aikuisten viestejä etsien keinoja, joilla toimintakulttuuria voidaan kehittää. Parhaimmillaan kehitystyö johtaa nuorten ja aikuisten väliseen ja keskinäiseen parempaan yhteistyöhön, ja keskustelukulttuurin kehittymisen myötä yhteisön avoimuus ja hyvinvointi lisääntyvät.

Yhteisöpedagogi voi toimia myös kodin ja koulun välisen yhteistyön koordinaattorina, jolloin tavoitteena on edistää kotien sitoutumista yhteisiin kasvatustavoitteisiin ja siten edistää kodin ja koulun yhteistyötä.

4 YHTEISÖLLINEN PEDAGOGIIKKA

4.1 Viitekehys koulussa tehtävälle nuorisotyölle

Suomessa koulussa tehtävältä nuorisotyöltä puuttuu vielä selkeä viitekehys. Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hankkeessa on hahmoteltu yhteisöpedagogien (AMK) tekemän työn teoreettiseksi kehykseksi yhteisöllistä pedagogiikkaa, jolla tavoitellaan nuorten kasvua aktiivisiksi kansalaisiksi yhteisöllisyyden, keskinäisen luottamuksen ja osallisuuden keinoin (UKNT 2011a, 1). Yhteisöllinen pedagogiikka näyttäytyy nuorisotyön työkaluna nuorisokasvatuksen toteuttamisessa. Yhteisöllinen pedagogiikka myös yhdistää ihmisenä kasvamisen ja aktiivisen kansalaisuuden aihekokonaisuudet (OPH 2004, 38, 40–41) koulussa tehtävän nuorisotyön kaiken toiminnan läpäiseväksi tausta-ajatuksiksi.

Yhteisöllistä pedagogiikkaa ei kuitenkaan ole vielä määritelty tarkemmin. Opasta varten loin mielikuvan yhteisöllisestä pedagogiikasta nuorisotyön funktioiden ja eetoksen sekä sosiaalipedagogisen yhteistyön, sosiokulttuurisen innostamisen ja per-

soonakeskeisen kasvatuksen pohjalta. Lisäksi käytin muita lähteitä teorian täydentämiseksi. Rainan & Haapaniemen (2007) teos Yhteisöllinen pedagogia oli sekä nimensä että sisältönsä puolesta lähimpänä sitä, mihin tekstilläni tavoittelin.

Näkemykseni mukaan yhteisöllisessä pedagogiikassa nuorille annetaan mahdollisuuksia toimia yhdessä siten, että yksilöiden välille muodostuu toimivia vuorovaikutussuhteita. Ryhmissä toimiessa yksilöt oppivat ottamaan toiset huomioon ja myös kasvavat itse persoonina, tulevat hyväksytyiksi omina itseinään ja oppivat toisiltaan. Yhteisöllistä pedagogiikkaa toteutetaan pääosin nonformaaleissa oppimisympäristöissä siten, että nuorten tarpeet – joko ääneen lausutut tai nuorisotyöntekijän havaitsemat – otetaan huomioon. Yhdessä tehdessään nuoret oppivat, että toimimalla itse asioihin voi vaikuttaa.

Seuraavissa luvuissa on lähdekirjallisuuteen perustuva hahmotelma yhteisöllisen pedagogiikan taustasta ja periaatteista. Luvun lopussa kerron yhteisöllisen pedagogiikan soveltamisesta käytäntöön koulukontekstissa sekä pohdin yhteisöpedagoginimikkeen käyttöä yhteisöllisen pedagogiikan toteuttajista.

4.2 Sosiaalipedagogiikka taustatieteenä

Yhteisöllinen pedagogiikka pohjautuu sosiaalipedagogiikkaan. Sosiaalipedagogiikalla on useita suuntauksia ja se voidaan määritellä monin tavoin, mutta opinnäytetyössäni sosiaalipedagogiikka on lähinnä yhteisöllisen pedagogiikan taustalla vaikuttava ajattelutapa, enkä siksi käsittele erillisiä koulukuntia tai suuntauksia. Yhteisöllistä pedagogiikkaa määrittellessäni olen poiminut sosiaalipedagogiikasta kouluun sovellettavissa olevia piirteitä ja käyttänyt määrittelyssä myös muita kuin sosiaalipedagogiikkaa käsitteleviä lähteitä.

Sosiaalipedagogiikka hakee pedagogisia ratkaisuja sosiaalisiin ongelmiin tukemalla yksilöiden kasvua aktiivisiksi ja täysivaltaisiksi yhteiskunnan jäseniksi ja auttamalla ihmisiä näkemään vaikutusmahdollisuutensa omaan elämänsä yksilöinä ja yhteisöinä (Hämäläinen 1999, 61; Leppä 2010b, 79). Sosiaalipedagogiikan tarkoituksena on auttaa yksilön sosialisatiota ja siten ihmistä kasvamaan yhteiskuntaan ja yhteiselämään toisten kanssa (Kurki 2002, 37).

Sosiaalipedagogiikka voidaan nähdä myös lapsuuden ja nuoruuden hyvinvoinnin ja tukemisen oppina, jossa keskitytään erilaisiin sosiaalisiin ongelmiin, syrjäytymisen muotoihin ja niiden ehkäisyyn. (Hämäläinen 1999, 74–75; Kurki 2002, 38). Siksi sosiaalipedagogiikkaa on esitetty koulun moniammatillisen henkilöstön yhteiseksi viitekehyykseksi, jonka kautta sekä sosiaalinen että pedagoginen tehtävä yhdistyisivät (Hämäläinen 2011, 206).

Yhteisöllisen pedagogiikan taustalle sosiaalipedagogiikka sopii siksi, että siinä tarkastellaan kasvatuksen mahdollisuuksia ja rajoja yhteiskunnan ja yksilön suhteen rakentumisessa. Sosiaalipedagogiikka innostaa koulua kehittämään yhteisöllistä ja inhimillistä toimintakulttuuria, jossa koulun omaa kasvatuspotentiaalia hyödynnetään mahdollisimman paljon paitsi opetushenkilökunnan, myös koulun ulkopuolisten toimijoiden avulla (Hämäläinen 2011, 94, 208–209). Se myös rohkaisee rakentamaan tietoisesti kasvatusyhteisöjä, jotka voivat toimia vastavoimana turvattomuudelle, yksinäisyydelle ja yksilöitymiselle nuorten elämässä ja yhteiskunnassa (emt., 203).

Sosiaalipedagogista työtä tehdään sekä yksilöllisen ohjauksen ja neuvonnan muodossa että yhteisöjen kasvattavaa vaikutusta hyödyntäen (Hämäläinen 1999, 66). Yksilötyössä korostuu kasvattajan ja kasvatettavan välinen pedagoginen suhde, jossa kasvattaja auttaa kasvatettavaa dialogin keinoin arvioimaan elämäänsä ja tuntemaan itsensä oman elämänsä aktiiviseksi toimijaksi (Kurki 2002, 33–34). Varsinkin yhteisöpedagogin toteuttamassa sosiaalipedagogisessa työssä painottuu kuitenkin työ ryhmien ja yhteisön parissa, yhteisöpedagogiikka. Yhteisöllisyyden korostaminen ei tarkoita yksilön väheksymistä, sillä yhteisöön kuulumisella on suuri vaikutus ihmisen identiteetin muodostumiselle ja persoonallisuuden kehittymiselle; käsitys omasta itsestä muodostuu vuorovaikutuksessa ja itseään toisiin peilaamalla. (Hämäläinen 1999, 62–63.)

Sosiaalipedagogista työtä tehdään toiminnallisesti ja osallistaen (Leppä 2010b, 79). Kasvattajan rooli voi vaihdella ystävän, oppaan, innostajan ja neuvonantajan välillä. Kasvattaja on usein vain toiminnan tuki ja mahdollistaja, ja aktiivisimpana toimijana nähdään oppija itse, joka oppii ottamaan vastuuta omasta oppimisestaan. (Kurki 2002, 110–111.)

4.3 Yhteisöllisyys ja ryhmät

Yhteisöjä on kahdenlaisia. Saksalaisen sosiologin Ferdinand Tönniesin mukaan yhteiskunta (Gesellschaft) on keinotekoinen yhteisö, jossa yksilöt elävät itseään varten ja yhteiskunta ja yksilö ovat erillään toisistaan. Gemeinschaft-yhteisö puolestaan on luottamuksen ja läheisyyden lähde, ja yhteisöllisyys ilmenee ystävällisyytenä, huomaavaisuutena ja sympatiana. Jokaisella persoonalla on yhteisössä ainutkertainen merkitys, ja vain tämänkaltainen yhteisöllisyys kasvattaa yksilöstä itsenäisen ja tunne-elämältään vakaan ja sosiaalisesti kypsän persoonan. (Kurki 2002, 13–14.)

Koulun usein monisatapäistä oppilasjoukkoa ei sinällään voi automaattisesti kutsua yhteisölliseksi yhteisöksi. Yhteisöllisyys ei toteudu koulussa itsestään eikä sitä myöskään voi levittää ylhäältä käsin koko kouluyhteisöön, vaan sitä pitää rakentaa alhaalta päin pienistä ryhmistä. Pienryhmissä yksilöiden välille syntyy tunne aidosta osallisuudesta, kun taas suuressa ryhmässä yksilö kokee identiteettinsä häviävän ja siksi henkilökohtaisen vastuunsa pienenevän. (Raina & Haapaniemi 2007, 8, 25.) Tavoitteena onkin luoda lauman yksilöistä aitoja ryhmiä, joissa jäsenten välillä on vuorovaikutusta ja tietoisuus muista jäsenistä (ks. Pennington 2005, 8). Esimerkiksi pitkään yhdessä opiskellut koululuokka ei välttämättä ole ryhmä, jossa jäsenet saisivat todella tuntea kuuluvansa johonkin ja joka perustuisi sosiaalisiin suhteisiin ja yhteisiin kiinnostuksen kohteisiin. Vain aito, vuorovaikutteinen ryhmä tarjoaa jäsenilleen turvallisuuden tunnetta, jossa vaikeita tilanteita on helpompi kohdata ja huolia jakaa. Turvallisessa ryhmässä myös itsetunto kasvaa, sillä epävarmuus ja epäonnistumiset voidaan myöntää ja siten huomata, etteivät muutkaan osaa kaikkea. (Ks. Pennington 2005, 10.)

Aidossa yhteisössä on tilaa erilaisille yksilöille, persoonille. Sosiaalipedagogiikan ja yhteisöllisen pedagogiikan tarkoituksena onkin kehittää erilaisten persoonien kykyä tehdä yhteistyötä yhteisön hyväksi. Jokainen nuori nähdään ainutkertaisena olentona, ja yksilölliset erot hyväksytään, mutta samalla nuoret opetetaan kantamaan vastuuta ja ottamaan toiset huomioon. Jotta yksilö voi tuntea olevansa osa yhteisöä, hänellä on oltava mahdollisuus osallistua ja toteuttaa omia pyrkimyksiään. Rajoittamaton vapautta yksilöllä ei ole, sillä toiminnassa on otettava huomioon myös yhteisön etu ja yhteisön sopimat säännöt. Yksilön mielipiteiden ja yhteisön edun välille pyri-

tään löytämään harmonia siten, että samalla kun yksilö kehittää omaa persoonaansa, hän kehittää myös kykyä toimia vastuullisesti. (Hämäläinen 1999, 79–80; Kurki 2002, 69, 98–100; Pentti 2003, 106.)

4.4 Ystävyydestä yhteisöllisyyteen

Nuoruusiässä ihmisen persoonallinen kypsyminen on vaiheessa, jossa he kykenevät luomaan ystävyyssuhteita ”minun” ja ”sinun” välille. Suhteessa toisesta ihmisestä tehdään jatkuvasti uusia havaintoja, jotka ovat mallina myös oman itsen kehittymiselle. Aitoa yhteisöllisyyttä voi kuitenkin syntyä vasta, kun yksilö kykenee luottamukselliseen vuorovaikutussuhteeseen kaikkien ”sinujen”, ei vain omien parhaiden kavereiden kanssa. Uusissa ihmissuhteissa piilee lukuisia oppimisen mahdollisuuksia, jotka kehittävät yksilön persoona. (Kurki 2002, 53–54.)

Yhteisöllisen pedagogiikan tavoitteena onkin laajentaa nuorten sosiaalisia suhteita ja luoda uudenlaisia ryhmiä, joissa on mahdollisuus tuntee olonsa turvalliseksi, harjoitella sosiaalisia taitoja ja vastuunottoa sekä tuntee itsensä osalliseksi, tärkeäksi toimijaksi (Raina & Haapaniemi 2007, 39–40). Jotta ryhmästä tulee toimiva, sille on annettava aikaa kehittyä ja tilaisuus ryhmässä ilmenevien ristiriitojen käsittelyyn.

Erään mallin mukaan ryhmän vaiheet etenevät tutustumisvaiheesta ja alustavan ryhmäidentiteetin syntymisestä kuohuntavaiheeseen, jossa yksilöiden erilaiset pyrkimykset aiheuttavat ristiriitoja. Jos kuohuntavaihe onnistutaan käsittelemään, päästään yksimielisyyteen toimintasäännöistä, jolloin ryhmä tiivistyy ja myönteinen ryhmäidentiteetti kasvaa. Usein vasta näiden vaiheiden jälkeen ryhmä on kykenevä tehokkaaseen työskentelyyn. (Pennington 2005, 72–74.)

Ohjaajan tehtävä on auttaa ryhmää pääsemään hankalien vaiheiden yli ja antaa samalla esimerkkejä vuorovaikutustilanteiden hoitamisesta. Ongelmat viestinnässä, epäasiallinen kritiikki, kilpailu, valtataistelut tai jäsenten välisen yhteistyön puute ovat esimerkkejä ryhmän sisäisistä ongelmista (Pennington 2005, 103), joiden ratkaisemisessa ohjaajan tuki ja usko yhteistyön mahdollisuuksiin ovat merkityksellisiä (Raina & Haapaniemi 2007, 158).

Jos ryhmän sisällä vallitsee paljon erimielisyyttä tavoitteista tai ryhmän jäsenet eivät tunne minkäänlaista yhteenkuuluvuuden tunnetta, ryhmä hajoaa tai annettua tehtävää ei saada suoritettua (Pennington 2005, 83). Sen sijaan toimivassa ryhmässä jäsenet kykenevät oppimaan vuorovaikutustaitojen lisäksi toisiltaan myös muita tietoja ja taitoja sekä pyrkimään yhteiseen tavoitteeseensa (Raina & Haapaniemi 2007, 34). Yhteisöllinen pedagogiikka antaa nuorille kokemuksia erilaisiin toimiviin ryhmiin kuulumisesta sekä omasta osallisuudesta.

4.5 Toiminnallisuuden avulla yhteisöllisyyteen

Toiminnallisuus on hyvä luonteva keino saada ryhmä muodostumaan ja sen jäsenet tutustumaan toisiinsa, sillä yhteisöllisyys edellyttää osallisuutta ryhmän toiminnasta (Leppä 2010b, 76). Vasta yhteiseen tavoitteeseen tähtäävä ryhmä motivoituu ratkomaan ryhmän sisäisiä konflikteja ja pitämään siten huolta ryhmän kiinteydestä (ks. Raina & Haapaniemi 2007, 46). Lisäksi yhteinen tavoite takaa sen, että yhteisön jäsenillä on jotakin yhteistä (Kurki 2002, 45).

Nuorten näkökulmasta suurin osa koulussa vietetystä ajasta on passiivista odottelua joko oppitunneilla tai niiden välissä. Jos aktiiviselle ja omaehtoiselle toiminnalle ei ole sijaa, on helppo vetäytyä passiiviseksi ja sulkeutuneeksi, jolloin muut oppilaatkin nähdään pahimmillaan vain häiriötekijöinä ja oman sulkeutuneen maailman rikkojina. (Laine 2000, 49, 69.) Yhteisöllisyyteen on siksikin mahdollista päästä vain toiminnallisuuden kautta (ks. Rautiainen 2005, 95).

Yhteisöllisessä pedagogiikassa on tarkoitus luoda oppimistilanteita, joissa jokaisen luontainen energia saadaan kohdistettua yhteisön hyväksi (Pentti 2003, 127). Yhteisestä, mieluisesta tavoitteesta syntyy luonteva tarve toimia yhdessä, jolloin osallistuminen tukee yhteisöllisyyden kehittymistä. Lisäksi mielekäs ja tavoitteellinen yhteistoiminta lisää avoimuutta ja kommunikaatiota (ks. Kurki 2002, 98–99) ja vähentää turhautumisen aiheuttamaa ilkeävaltaa ja kiusaamista (vrt. Pentti 2003, 117).

Koulun yhteisöllisessä pedagogiikassa nuoria pyritään osallistamaan koulun toimintaan mahdollisimman paljon mielekkäitä oppimisen ja yhteistoiminnan tilanteiden lisäämiseksi. Kouluilla on jo paljon nuorten yhteistoimintaa ja osallisuutta tukevaa toi-

mintaa, mutta monesti esimerkiksi tukioppilas- ja oppilaskuntatyöhön hakeutuvat jo valmiiksi aktiiviset nuoret. Yhteisöpedagogin tehtävä onkin innostaa kaikkia koulun oppilaita osallistumaan koulu yhteisön kehittämiseen erilaisia tapahtumia ja toimintaa suunnittelemalla ja järjestämällä tai muokkaamalla koulun fyysistä ympäristöä viihtyisämmäksi. Koska yhteisöllisellä pedagogiikalla tähdätään ryhmätyötaitojen lisäksi myös nuorten aktiiviseen toimintaan, ei yhteistyötaitoja harjoitella ainoastaan teorian tasolla luokkahuoneissa, vaan mahdollisimman pitkälle aidoissa tilanteissa oppien samalla osallisuutta, vaikuttamista ja oma-aloitteisuutta.

4.6 Osallisuudessa oppien

Osallisuus tarkoittaa nuorten yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja kansalaiskasvatusta edistävien järjestelmien rakentamista ja ylläpitoa (Herranen & Juntila-Vitikka 2010, 1). Osallistuminen ei sinällään ole nuorten perustarve, eivätkä nuoret useinkaan aloita osallistumista yhtäkkiä itse, ellei edellytyksiä osallistumiseen luoda ja tarvittavia tietoja, taitoja ja motivaatiota tueta (Nousiainen & Piekkari 2007, 7).

Koulun merkitys aktiivisten kansalaisten kasvattajana onkin suuri. Muodollisten, säästösten velvoittamien nuorten kuulemisväylien lisäksi olisi kuitenkin luotava keinoja, joilla nuoret pääsevät osallistumaan aidosti ja vaikuttamisen halu herää. (Väljjarvi 2011, 27–28). Jotta nuoret tuntevat itsensä yhteisön jäseniksi, on oltava toimintaa, jossa jokainen yksilö voi kokea itsensä yhteisön merkitykselliseksi jäseneksi.

Yhteisöllisessä pedagogiikassa pyritään osallisuuteen siten, että nuoret osallistuvat itse mahdollisimman paljon koulun toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin omista kokemuksistaan käsin sosiokulttuurisen innostamisen periaattein (Kurki 2002, 127). Innostaminen on sekä persoonan että yhteisön tukemiseen ja yhteiskunnan parantamiseen tähtäävää kasvatuksellista toimintaa, joka käytännössä toteutuu siten, että ihmisillä on yhteiseen päämäärään suuntautuvaa vuorovaikutukseen perustuvaa tekemistä (Kurki 2002, 129). Innostajana toimivan yhteisöpedagogin tehtävä on auttaa nuoria aloitteellisuuteen ja yhdistää ihmiset motivoiden heitä näkemään aktiivisen osallistumisen mahdollisuudet. Hän toimii katalysaattorina ja auttaa nuoria aikaansaamaan prosesseja, jotka nuoret toteuttavat itse. (Kurki 2002, 130.)

Yhteisöpedagogin tehtävä on viedä oppimistilanteet luokkahuoneiden ulkopuolelle ja antaa nuorille mahdollisuus huomata taitonsa yhdessä toimiessa. Aktiivisen osallistumisen tavoitteena on antaa onnistumisen ja osaamisen kokemuksia kaikille oppilaille, myös niille, joille oppitunneilla oppiminen on vaikeaa. Yhteiskunnan jäseneksi kasvaminen vaatii muutakin kuin perinteisessä kouluoppimisessa korostuvaa muistia ja rationaalisuutta. (Kurki 2002, 120.) Innostajan työtä on luoda kaikille sopivankokoisia haasteita, joissa tavoitteiden saavuttaminen synnyttää mielihyvän ja turvallisuuden tunnetta sekä luoda ilmapiiri, jossa epäonnistumiseenkin voidaan suhtautua oppimiskokemuksena (ks. Pentti 2003, 132–133). Pedagogista osallistavasta toiminnasta tekeekin juuri se, että nuoria ei jätetä toimimaan yksin, vaan he saavat sekä tehtävän toteuttamiseen että vuorovaikutustaitoihin aikuisen tukea ja ohjausta.

Yhteisöllinen pedagogiikka noudattaa monin tavoin perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden oppimisympäristön käsitettä: tavoitteena on tukea oppilaan kokonaisvaltaista kasvua, luoda turvallista ilmapiiriä, tukea oppimismotivaatiota ja uteliaisuutta, edistää aktiivisuutta ja itseohjautuvuutta tarjoamalla mielenkiintoisia haasteita sekä ohjata asettamaan tavoitteita ja arvioimaan omaa toimintaansa (OPH 2004, 18). Ennen kaikkea yhteisöllinen pedagogiikka antaa oppilaille mahdollisuuden osallistua oppimisympäristön rakentamiseen ja kehittämiseen (ks. emt.). Tuloksena on aito, välittävä yhteisö, jossa kaikilla on mahdollisuus toimintaan ja siten mahdollisuus kasvaa täysivaltaiseksi yhteisön jäseneksi oppien samalla sekä tietoja, taitoja että vuorovaikutusta. Samalla rikotaan koulun kaavamaisista toimintatapaa, joka tarkoite aikatauluineen ja ”rituaaleineen” ei kohtaa nuorten todellista elämismaailmaa (Nivala 2006, 109; Laine 2000, 34).

4.7 Yhteisöllinen pedagogiikka käytännössä

Vaikka yhteisöllinen pedagogiikka terminä on uusi, käytännössä nuorisotyöntekijät ovat soveltaneet samoja ajatuksia työssään jo aiemmin, sillä yhteisöllisyyden ja osallisuuden tavoittelu kuuluu nuorisotyöhön luonnostaan. Koska yhteisöllinen pedagogiikka on lähinnä työn taustalla vaikuttava periaate, se on helposti sovellettavissa moneen erilaiseen toimintaan. Siksi yhteisöllistä pedagogiikkaa varten ei tarvitse kehittää mitään uusia toimintamuotoja, vaan nuorisotyöntekijät voivat jatkaa kouluilla samoja toimintoja kuin ennenkin. Oppaassa esitellyt yhteisöpedagogin käytännön

työtehtävät on koottu koulussa tehtävää nuorisotyötä käsittelevästä kirjallisuudesta, mutta yhteisöllinen pedagogiikka on silti sovellettavissa niihin.

Aihekokonaisuuksiin liittyvien teemapäivien, tapahtumien ja tempausten sekä koulun juhlien toteuttaminen siten, että oppilaat otetaan mukaan suunnitteluun ja toteutukseen, kerhot ja välituntitoiminta, oppilaskunta- ja tukioppilastyö ja vertaissovittelutoiminta sekä nivelvaihtelyö ryhmäytyksineen ovat helposti perusteltavissa yhteisöllisen pedagogiikan keinoin. Varsinkin aihekokonaisuudet Ihmisenä kasvaminen sekä Osallistuva kasvatus ja yrittäjyys (OPH 2004, 38, 40–41) läpäisevät lähes kaiken nuorisotyön toiminnan ja helpottavat siksi nuorisotyön kiinnittymistä kouluun.

Pienryhmät, yksilöohjaus ja työrauhan ylläpitäminen edustavat yksilötyötä, jossa tuetaan yksilöiden kykyä hallita elämäänsä ja siten heidän valmiuksiaan toimia yhteisössä. Kaikki yhteisöllisen pedagogiikan toiminta on kiusaamisen ehkäisyä, sillä oppilaiden välisten suhteiden paraneminen ja yhteiset positiiviset elämykset luovat kouluun hyvää ilmapiiriä, jossa kiusaaminen on epätodennäköisempää (Hamarus 2008, 134–135, 140–141). Kodin ja koulun yhteistyön lisääminen laajentaa kouluyhteisön koskemaan vanhempiakin, jolloin myös huoltajat osallistetaan mukaan koulun toimintaan.

4.8 Yhteisöllisen pedagogiikan toteuttajat

Nuorisotyötä tekevien ammattilaisten nimikkeissä on vaihtelua myös niin sanotussa tavanomaisessa nuorisotyössä: puhutaan esimerkiksi nuoriso-ohjaajasta, nuorisonohjaajasta, nuorisotyöntekijästä tai kulttuuri-nuorisonohjaaja (Soanjärvi 2005, 11–12; Sarha 2005a, 26–27). Siksi nuorisoalan ammattilaista on kutsuttu monilla nimillä myös koulussa: koulun nuorisotyöntekijä, koulun nuoriso-ohjaaja, koulunuorisotyöntekijä, kouluohjaaja, kouluyhteisöohjaaja tai yhteisöpedagogi (Sarha 2005a, 26–27; Leppämäki 2009, 9–11; Pohjola 2010, 2).

Nimikkeestä käydään jatkuvaa keskustelua, jossa on huomioitava paitsi nuorisotyöntekijöiden työnkuva koulussa, myös yhteiskunnassa tapahtuvat muutokset. Kouluohjaaja-nimike tuskin vakiintuu käyttöön, sillä se on liian lähellä koulunkäynninohjaajien, entisten koulunkäyntiavustajien, titteliä. Nuoriso-sanaa mukanaan kantavat nimikkeet

sen sijaan korostavat nuoruutta ikävaiheena lapsuuden kustannuksella (Sarha 2005a, 26), jolloin työmuodon jalkautuessa alakouluun tittelin pitäisi olla erilainen.

Koulussa tehtävä nuorisotyö eroaa paljon perinteisestä kunnallisesta nuorisotyöstä, ja nuorisotyöntekijät joutuvat joskus pohtimaan, mikä on ”oikeaa” nuorisotyötä (Sarha 2005a, 34–35). Nuorisotyöntekijän nimikettä ei sellaisenaan välttämättä haluta viedä koulumaailmaan, sillä se tuo mukanaan tietynlaisen nuorisotyön ennakkokäsitykset, jotka kenties vaikeuttavat uudenlaisen työmuodon vakiintumista. Jotta kouluun ei tarvitsisi viedä toisessa toimintaympäristössä tehtävän työn rajoitteita ja odotuksia, työntekijälle olisi hyvä kehittää uusi nimike.

Lisäksi nuorisola ole ainoa, joka on kehittänyt koulun yhteisöllisyyttä ja ehkäisevää toimintaa perinteisen oppilashuollon ulkopuolella, sillä myös sosionomit (AMK) ovat etsineet paikkaansa koulun arjessa käyttäen sosiaalipedagogista viitekehystä ja samoja menetelmiä kuin yhteisöpedagogitkin (Rautiainen 2005, 11, 118). Myös siviilipalvelusmiehiä on koulutettu yhteisöllisyyden rakentajiksi (Tikkanen 2011, 32). Toisaalta myös koulukuraattorien työn alkuaikoina menetelmät ja tavoitteet olivat hyvin lähellä sitä, mitä nykyään käsitetään koulussa tehtävällä nuorisotyöllä (Kurki 2006, 47–50).

Oppaan näkökulma koulun nuorisotyöhön koskee nimenomaan humanistisen ja kasvatustieteellisen ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneiden työpanosta koulussa. Koska koulun nuorisotyöntekijän työnkuva yhteisöpedagogi (AMK) -koulutuksen saaneen tekemänä perustuu yhteisölliseen pedagogiikkaan, tuntui kaikkein luontevimmalta nimittää koulun nuorisotyöntekijää oppaassa yhteisöpedagogiksi. Vaikka yhteisöpedagogi-nimike ei korvaakaan nuorisotyöntekijää nimikkeenä yleisessä keskustelussa (Sarha 2005a, 27), koulun kontekstissa ja yhteisöllisen pedagogiikan toimiessa käytteorianana yhteisöpedagogi-nimikkeen käyttö on mielestäni perusteltua. Nimikkeen käyttäminen tekee samalla tunnetuksi myös tutkintonimikettä (Nikoskinen 2008, 42, 66).

Yhteisöpedagogi-nimikkeen käyttöä puoltaa myös se, että se tuo tutkintonimikkeen tavoin esiin olennaiset asiat yhteisöpedagogi (AMK) -tutkinnon suorittaneen osaamisesta. Yhteisöpedagogin asiantuntijuus koostuu yhteisöllisestä, pedagogisesta, yh-

teiskunnallisesta ja kehittämisosaamisesta. Yhteisöllisyyteen ohjaaminen, ryhmädynamiikan tuntemus sekä osallistavat menetelmät ovat toiminnan lähtökohta, jota tukee ihmisen kasvatuksen ja kehityksen lainalaisuuksien tunteminen sekä sen myötä tuleva kyky soveltaa menetelmiä kohderyhmän tarpeiden mukaisesti. Yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen tukeminen ja osallisuuden edistäminen pohjautuvat tietoon yhteiskunnan rakenteista. (Ks. HUMAK 2011a, 19.) Osaamisen osa-alueet muodostavat vahvan pohjan yhteisöllisen pedagogiikan toteuttamiselle.

5 PROSESSIN KUVAUS

Tässä luvussa esittelen oppaan tekemisen vaiheita sekä perusteluja oppaan kirjoittamisessa tehdyille valinnoille. Pohdin myös omaa oppimistani prosessin aikana.

5.1 Suunnitteluvaihe

Opinnäytetyön ja oppaan kehittäminen alkoi helmikuun 2011 lopulla, kun Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hankkeen koordinaattori Marjo Kolehmainen tarjosi opinnäytetyölleni muutamia koulussa tehtävään nuorisotyöhön liittyviä aiheita. Johdannossa esitetyistä syistä johtuen päädyin varsin nopeasti valitsemaan aiheekseni oppaan teon.

Kevään aikana pidimme muutaman suunnittelupalaverin oppaan sisällöistä ja tarkoituksista. Opinnäytetyösuunnitelmaa kirjoittaessani hahmottelin työstä enemmän koulun ja nuorisotyön oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurien eroja korostavaa, enkä vielä silloin tiennyt, että tehtävänäni olisi määritellä myös yhteisöllistä pedagogiikkaa. Loppujen lopuksi suunnitelmasta oli hyötyä vain muutaman lyhyen tekstinpätkän verran, sillä myös aihe rajautui yhteisöllisen pedagogiikan myötä uudelleen. Jälkeenpäin ajateltuna olisi ollut hyvä pohtia yhteisöllistä pedagogiikkaa jo suunnitteluvaiheessa ja perehtyä koulussa tehtävään nuorisotyötä käsittelevään kirjallisuuteen paljon paremmin, sillä aloittaessani varsinaisen kirjoitustyön alkaessa yritin lukea, kirjoittaa ja suunnitella yhtä aikaa, jolloin työskentelyni oli erittäin jäsentymätöntä.

Suunnitteluvaiheen hedelmällisin aika oli kesä, jolloin en tehnyt opinnäytetyöni eteen mitään. Muutaman kuukauden mittainen tauko koulun ja nuorisotyön maailmasta oli hyväksi, sillä sain etäisyyttä omiin kokemuksiini koulusta ja kykenin tarkastelemaan aihetta objektiivisemmin. Huomasin esimerkiksi, että suunnitelmaan hahmottelemani sisällysluettelon otsikot edellyttäisivät koulun ja nuorisotyön selvää vastakkainasettelua, mikä ei ollut tavoitteena.

5.2 Aiheiden valinta

Oppaan aiheista keskusteltiin jo keväällä, mutta varsinaisesti aiheet täsmentyivät syksyn aikana. Opas koostuu viidestä pääluvusta. Ensimmäisessä taustoitetaan koulussa tehtävää nuorisotyötä kertomalla nuorisotyön tehtävistä ja arvoista, koulun ja nuorisotyön yhteisistä tavoitteista ja koulussa tehtävän nuorisotyön erityisistä tavoitteista sekä hahmotellaan yhteisöllistä pedagogiikkaa yhteisöpedagogien työn käyttöteoriaksi. Nuorisotyön määrittely oppaassa on olennaista kahdesta syystä. Ensimmäkin se antaa yhteisöpedagogille varmuuden oman tekemisensä taustasta ja mahdollistaa oman työnsä tavoitteiden vertaamisen perusopetuksen tavoitteisiin, jolloin yhteistyön perustelevuus on helpompaa. Toiseksi määrittely auttaa laajentamaan nuorisotyön ulkopuolisten toimijoiden kuvaa nuorisotyöstä. Nuorisotyötä voidaan tehdä samojen periaatteiden ohjaamana niin nuorisotiloilla, kaduilla kuin internetissäkin (ks. Leppä 2010b, 74), joten työmuoto taipuu myös kouluun. Opettajien käsitykset nuorisotyöstä saattavat olla hyvinkin yksipuoliset (ks. Qvintus 2011, 50), jolloin mahdollisuudet yhteistyön kehittämiseen eivät ole hyvät. Lisäksi tieto nuorisotyön tausta-ajatuksista luo pohjaa oivallukselle koulun ja nuorisotyön yhteisistä tavoitteista.

Oppaan näkökulma oli hankkeen toiveesta ratkaisukeskeinen. Siksi lähtökohtana ovat koulua ja nuorisotyötä yhdistävät kasvatustavoitteet, eikä toimijoiden erilaisia toimintatapoja alleviivata. Nuorisotyön tavoitteiden sitominen perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteiden kasvatustavoitteisiin on olennaista, jotta nuorisotyön paikka koulussa olisi perusteltu. Yhteisistä tavoitteista sekä nuorisotyön tyypillisistä toimintatavoista kumpuaa yhteisöllinen pedagogiikka, jonka määrittelyn vaiheet on esitelty luvussa 4.1. Yhteisöllisen pedagogiikan määrittely on tavallaan työn ydin siksi, että se tuo koulussa tehtävästä nuorisotyöstä käytävään keskusteluun uutta näkökulmaa ja edistää yhteisöpedagogien mahdollisuuksia saada työlleen selkeä käyttö-

teoria. Koska oppaan tarkoitus ei ollut olla teoreettinen, sivumäärältään yhteisöllinen pedagogiikka jää kuitenkin pieneen rooliin.

Oppaan toinen luku esittelee yhteisöpedagogia koulutuksen, harjoittelun, nimikkeiden ja koulussa käytettävien roolien kautta. Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelman kuvaaminen antaa nuorisoalan ulkopuoliselle lukijalle käsityksen yhteisöpedagogin (AMK) osaamisesta ja mahdollistaa työtehtävien suunnittelun yhteisöpedagogin yhteisöllistä, pedagogista ja yhteiskunnallista asiantuntijuutta (ks. HUMAK 2011a, 19) hyödyntäen. Yhteisöpedagogiopiskelijoiden harjoittelusta kertova kappale rohkaisee kouluja käyttämään harjoittelijoita koulussa tehtävän nuorisotyön kehittäjinä ja antaa vinkkejä siitä, kuinka harjoittelun ohjaus ja suunnittelu voidaan järjestää, vaikka koululla ei työskentelisikään nuorisoalan ammattilaista.

Yhteisöpedagogi-nimikkeen käyttäminen oppaassa vaati perustelua, ja siksi kenties liian pohtivalta vaikuttava nimikekappale on sisällytetty oppaaseen. Oppaan yhtenäisyyden vuoksi kutsuin nuorisotyöntekijää lähes koko ajan yhteisöpedagogiksi, vaikka mielestäni oli ristiriitaista omia yhteisöpedagogeille esimerkiksi nuorisotyöntekijän roolit, jotka on määritelty haastatteleamalla myös muita kuin yhteisöpedagogin koulutuksen saaneita ammattilaisia. Esitellyt roolit (ks. 3.4) kuitenkin sopivat myös yhteisölliseen pedagogiikkaan ja antavat käsityksen työn monipuolisuudesta sekä helpottavat hahmottamaan yhteisöpedagogin työnkuvaa.

Kolmannen luvun tavoitteena on ehkäistä tilannetta, jossa yhteisöpedagogi päätyy työskentelemään tai harjoittelemaan koululle ilman selkeitä tavoitteita, jotka mahdollistavat yhteisöllisen pedagogiikan toteuttamisen koulun tiukasti määritellyn aikataulun puitteissa. Opas pyrkii tuomaan esiin sen, että yhteisöpedagogi tarvitsee perehdytystä koulun arkeen siinä missä muutkin työntekijät ja häntä koskee samat säännöt kuin muitakin. Vaikka yhteisöpedagogi tekee yhteistyötä muiden koulun ammattilaisten kanssa, yksittäisissä tilanteissa hänen on kuitenkin kyettävä toimimaan itsenäisesti. Siksi perehtyminen koulun toimintatapoihin on välttämätöntä jo heti työn alkaessa. Koska toimiminen koululla edellyttää kontakteja sekä koulun henkilökuntaan että nuoriin ja suuressa yhteisössä ei ole helppo tehdä itseään tutuksi, opas antaa myös vinkkejä esittäytymiseen ja nuorten kohtaamiseen.

Neljäs luku käsittelee koulun moniammatillista työyhteisöä, ja sen tavoitteena on auttaa yhteisöpedagogia määrittämään oma paikkansa monialaisessa asiantuntijajoukossa. Koululla moniammatillinen työ ei ole uutta, sillä jo vuosien ajan esimerkiksi koulukuraattorit, psykologit ja terveydenhoitajat ja koulunkäyntiavustajat (nyk. koulunkäynninohjaajat) ovat tehneet työtä opettajien rinnalla. Uutta on kuitenkin vielä usein yhteistyö nuorisotyöntekijän kanssa. (Pohjola 2010, 13, 16; Pohjola 2011a, 11).

Nuorisotyöntekijän työnkuva ja asiantuntemus sivuavat monen muun koulun toimijan työnkuva, ja siksi rajapinnat on hyvä tiedostaa (Leppä 2010b, 79–83). Varsinkin kuraattorin kanssa yhteisöpedagogin työn tavoitteet kuulostavat hyvin samanlaisilta. Käytännössä oppilashuollon ylikuormittumisen vuoksi kuraattorien työaika täyttyy kuitenkin yksilö- ja korjaavasta työstä (Sipilä-Lähdekorpi 2001, 117), vaikka myös ehkäisevälle tukitoiminnalle, varhaiselle puuttumiselle ja tuntien ulkopuoliselle ryhmätoiminnalle on tarvetta (Rautiainen 2005, 10–11). Raja ehkäisevän ja korjaavan työn välillä voi olla vaikea hahmottaa, mutta selkeän työnjaon merkitys korostuu yhteisöpedagogin ja kuraattorin työnkuvia määriteltäessä. Epäily siitä, ettei työtä riittäisi kahdelle eri ammattilaiselle, lienee kuitenkin turha. Jos oppilashuollon aika tällä hetkellä riittää vain hankalimpiin tapauksiin, ehkäisevää työtä riittää varmasti koulun uudellekin toimijalle.

Onnistunut moniammatillinen työ edellyttää myös yhteistä päämäärää ja tahtotilaa, erilaisen osaamisen arvostamista sekä tehtävien jakamista (Kumpulainen ym. 2011, 42–43). Opettajien silmissä tiivis yhteistyö nuorten kanssa sekä hauskat ja rennot menetelmät voivat näyttäytyä epäammattimaisena toimintana (Soanjärvi 2005, 13; Siekkinen 2010, 64). Pystyäkseen perustelemaan oman työnsä merkityksen kiperimmissäkin tilanteissa nuorisotyöntekijällä on oltava vahva ammatti-identiteetti (Siekkinen 2010, 74). Siksi oppaassa kehoitetaan yhteisöpedagogia perehtymään oman työnsä tavoitteisiin ja arvomaailmaan. Toisaalta myös omien rajojen määrittely on olennaista työssä jaksamisen kannalta. Usein nuorisoalan ammattilaiset eivät esimerkiksi koe psyykkiseen kehitykseen ja mielenterveyteen liittyvää osaamistaan riittävänä (Pohjola 2010, 21). Yhteisöpedagogilta saatetaan odottaa myös pätevyyttä niin liikunta-, kulttuuri- ja elämyspedagogiikassa kuin kädentaidoissakin (vrt. Leppä 2010b, 78), vaikka yhteisöpedagogi valitsee opinnoissaan usein vain yhden osa-alueen, johon perehtyy (HUMAK 2011a, 32–43).

Viides pääluku sisältää esimerkkejä siitä, kuinka yhteisöllistä pedagogiikkaa voi tehdä käytännössä (ks. luku 4.7). Lisäksi oppaassa on myös selitykset koulun arkipäivässä viliseville sanoille, jotka eivät välttämättä aukea nuorisotalan ammattilaiselle. Koska koulutus tuo mukanaan tietynlaisen kielenkäytön, eri ammattikuntien kohdassa voi syntyä vaikeuksia ymmärtää toista (Raitakari & Virokannas 2010, 88; Hokkanen & Niemi 2009, 50). Oppaaseen oli tarkoitus laittaa aluksi sekä koulun että nuorisotalan sanastoa, mutta koska nuorisotyön sanasto ensinnäkin toistuu hyvin pitkälle myös koulun säädöksissä ja toiseksi on suuressa roolissa oppaan teksteissä, sen toistaminen sanastossa tuntui turhalta. Koulun kielestä oppaaseen on koottu kaikki mieleen tulleet sanat ja lyhenteet, joihin yhteisöpedagogikin todennäköisesti koulussa törmää. Sanaston sanojen ei ole tarkoituskaan liittyä millään tavalla nuorisotyöhön tai yhteisölliseen pedagogiikkaan, vaan ainoastaan edistää yhteisöpedagogin sopeutumista koulussa. (Vrt. Pohjola 2010, 10, 20, 23.)

Sanastoa tehdessä olisi ollut mahdollisuus pureutua myös siihen, kuinka koulun väki ja nuorisotyöntekijät puhuvat samasta asiasta käyttäen eri sanaa ja siten hieman erilaista näkökulmaa. Opettaja puhuu usein oppilaasta ja nuorisotyöntekijä nuoresta, ja sanavalinnallaan molemmat tuovat esiin sen, kuinka he näkevät puheenaiheena olevan henkilön eri tavoin ammatillisen roolinsa kautta (Qvintus 2010, 52–53). Toisaalta jako koulumaailman oppilaaseen ja nuorisotyön nuoreen ei ole niin yksiselitteinen, sillä esimerkiksi perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteissa (esim. OPH 2004, 25) puhutaan välillä myös nuoresta. Nuorisotyön puolella puhutaan usein syyttävään sävyyn siitä, kuinka koulun nimitys nuoresta tuo esiin vain tietyn puolen yksilöstä, kun taas nuorisotyön nimitys käsittää koko yksilön (Qvintus 2010, 52–53). Mielestäni oppaassa ei ollut kuitenkaan tarpeellista painottaa erilaista tapaa käyttää kieltä, vaan pyrin sanastolla ennemminkin luomaan yhteisymmärrystä. Nuorisotyön näkökulmaa mukaillessani käytin itse sanaa nuori aina kun mahdollista, mutta koulukontekstissa on joskus luontevampaa puhua oppilaasta.

5.3 Kirjoitusvaihe

Kirjoitusvaihe kulki rinnakkain aiheiden rajauksen kanssa, mutta itse kirjoittamisen kannalta merkittävin haaste oli oppaan ja raportin kirjoittamisen keskinäinen suhde. Kahden tyyliltään erilaisen tekstin kirjoittaminen osoittautui yllättävän haastavaksi.

Raportin vaatimaa tieteellistä ja reflektointia sisältävää tekstiä on harjoiteltu tuottamaan koko opiskeluaika. Oppaassa sen sijaan ei ollut tilaa tieteellisyydelle tai pohdinnalle, mutta lähdeviitteet toivat kirjoittamiseen kuitenkin tietynlaista jäykkyyttä. Jotta lähdeviitteet eivät katkaisisi tekstiä, mutta lukijalla olisi mahdollisuus etsiä lisätietoa ja kyseenalaistaa kirjoittamiani asioita, käytin loppuviitteitä. Kuvittelemani lukija oli joko korkeakouluopiskelija tai korkeakouluopinnot suorittanut, enkä siksi osannut tai edes halunnut yksinkertaistaa tekstiäni liikaa. Yksi taustalla vaikuttanut tavoite oli nimenomaan saada nuorisotyöntekijät vaikuttamaan päteviltä myös skeptisimmän opettajan silmissä, joten oli haaste kirjoittaa yhtä aikaa sekä asiallista tekstiä että selkeää, jota jaksaa lukea. Yksinkertaistamista vaikeutti myös se, että käytäntöpainotteisuudesta huolimatta opas sisältää jonkin verran teoriaa, jota en edes halunnut yrittää naamioida muuksi kuin teoriaksi, vaikka lyhensinkin oppaaseen raportin perustelumpia ja taustoitetumpia tekstejä.

Erilaisista tekstityyleistä ja teorian ja käytännön painotuksista huolimatta molemmat tekstit etenivät melko samaa tahtia. Oppaan raakaversio piti kuitenkin työstää valmiiksi ensin, jotta taiton aloittaminen ja palautteen pyytäminen olisi mahdollista. Alkuvaiheessa saamani palaute koski oppaan tekstityyppiä, joka oli vielä ”tieteellistä” ja liian teoreettista, mutta loppuvaiheessa sain vinkkejä myös uusista näkökulmista ja ajankohtaisista lähteistä sekä kommentteja sanavalinnoista ja tärkeimpien asioiden korostamisesta.

Pohdin usein sitä, olisiko ollut järkevämpää aloittaa oppaan vai raportin kirjoittamisesta. Oppaasta aloittamista puolustaa se, että moni osa raportista kirjoitetaan oppaan tekoa reflektoiden, mutta toisaalta raportissa oli tilaa laajemmille teoreettisille pohdintoille, jotka toimivat pohjana oppaan teksteille. Pohdin myös sitä, että työskentelyn alku olisi ollut haparointia joka tapauksessa, sillä en vielä hahmottanut, millaista tietoa löytäisin ja miten työni jäsentyisivät. Koska opinnäytetyötäni ei ohjannut tietty tutkimusmateriaali tai edes selkeästi määritelty tutkimuskysymys, materiaalina tuntui olevan koko maailma. Aiheen työstäminen ja jäsentelyn muokkaaminen vaati melkoista askartelua, kun leikkasin ja liimasin tekstejä paikasta toiseen. Varsinkin raportin tekeminen oli kuin palapelin tekemistä, jossa yhteen kuuluvat asiat piti yhdistää ja kokonaiskuvaan kuulumattomat palat heittää pois. Kokonaisuuden suurimmat pa-

lat, tietoa sisältävä ja refleктоiva teksti, eivät meinanneet millään loksahaa oikeille paikoille.

Yksi merkittävä etappi työn etenemisessä oli syyskuun puolella välissä ollut opinnäytetyöpaja, jossa kaksi HUMAKin lehtoria kyseenalaisti opinnäytetyöni aiheen. He pohtivat, onko työlläni tarkoitusta, jos en luo mitään uutta tietoa. Yrittäessäni parhaani mukaan puolustaa opinnäytetyötäni aloin samalla pohtia asiaa uudesta näkökulmasta, sillä en ollut aiemmin edes ajatellut, ettei oppaalleni olisi käyttöä. Olin kuitenkin keskustellut aiheesta vain koulussa tehtävän nuorisotyön kanssa tiiviisti tekemisissä olevien ohjaajieni kanssa, joille työmuodon kehittämisen tärkeys on itsestäänselvyys. Muilta lehtoreilta tullut kritiikki palautti minut maan pinnalle aiheeni suhteen, joten pyrin perustelemaan oppaan tarpeen raportissa mahdollisimman hyvin.

5.4 Visuaalinen ilme ja viimeistely

Kirjoittamisvaiheen loppupuolella alkoi oppaan visuaalisen ilmeen hahmottelu. Ulkoasun luomisessa olivat suureksi avuksi sekä oppaan taittaja että kuvittaja, joita ilman opas olisi muistuttanut raporttia. Kuvitus ei kuitenkaan vastannut täysin odotuksiani, sillä en ollut osannut antaa kuvittajalle tarpeeksi selkeitä ohjeita, ja piirroksot kuvasvat osittain enemmän koulunkäyntiä kuin yhteistoimintaa.

Oppaan värimaailma mukailee hankkeen muiden painotuotteiden vihreää väriä, mutta muuten ulkoasu syntyi lähinnä tarpeesta saada joka aukeamalle muutakin kuin leipätekstiä. Leipätekstikin palstoitettiin, jotta sivut eivät näyttäisi niin raskailta. Tavoitteena oli, että sama versio oppaasta toimii sekä väreissä että mustavalkoisena tulostettuna, joten värien käyttö oli hillittyä. Asetteluun vaikutti myös tietyn sivumäärän tavoittelu, jotta painovaiheessa oppaan loppuun ei jäisi turhia tyhjiä sivuja.

Viimeistelyvaiheessa pyrin nostamaan tekstistä esiin olennaisimmat asiat ja muotoilemaan virkkeitä helppolukuisiksi. Luettavuuteen vaikutti myös kappaleiden paloittelu, sillä palstoitettuna kappaleet näyttivät usein liian pitkiltä.

5.5 Oma oppiminen

Valitessani opinnäytetyökseni oppaan tekemisen harmittelin hieman sitä, etten saisi kokeilla minkäänlaisen tutkimuksellisen työn toteuttamista. Vaikka työn tekeminen edellytti monia tutkimuksellekin tyypillisiä vaiheita (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2010, 63–64), tutkimusmenetelmien soveltamista ei tarvittu. Siksi työprosessi itsessään ei varsinaisesti sisältänyt minulle mitään uutta, mutta sisällöllisesti aihe tarjosi mahdollisuuden sukeltaa syvemmälle koulun ja nuorisotyön rajapintaan ja siinä samalla oman ammatti-identiteettini pohtimiseen.

Huomasin, etten ollut aiemmin hahmottanut kokonaiskuvaa nuorisotyöstä. Yksi syy on luultavasti se, etteivät HUMAKin opintojaksot muodosta itsestään yhtenäistä kokonaisuutta, jolloin varsinaista nuorisotyötä käsitellään mielestäni hyvin satunnaisesti. Opinnot alkavat muodostaa kokonaisuuden vasta nyt, kun katson niitä jonkin tietyn työmuodon näkökulmasta. Toinen syy lienee siinä, ettei teoria jää mieleen, ellei sillä ole jotakin kiinnekohtaa käytännössä. Koska en ollut ennen projektiharjoittelua tehnyt koskaan varsinaista nuorisotyötä, käsityksen muodostamiselle nuorisotyöstä ei ollut ollut minulle suurta merkitystä. Vasta nyt, kun opasta tehdessäni oivalsin oman työn teoreettisen taustan tuntemisen olevan osa ammattitaitoa ja siten tarvitsevani teoriaa myös käytännön työssä, aloin muodostaa kuvaa ammatillisesta nuorisotyöstä. Ensimmäistä kertaa opintojeni aikana pysyn nyt kertomaan, mitä nuorisotyö on, millaista työtettä siinä käytetään ja mitkä ovat työn päämäärät. Yhteisöllisen pedagogiikan määrittely puolestaan selvensi, miksi valmistun nimikkeellä yhteisöpedagogi.

Tämän työn tehtyäni ymmärrän entistä selkeämmin myös sen, miksi yhteisöpedagogit eivät välttämättä työllisty koulutustaan vastaaviin työtehtäviin (Nikoskinen 2008, 45–46): nuorisotyön ammattilainen ei välttämättä osaa määritellä työnsä taustoja ja tarkoituksia muun kuin henkilökohtaisen käyttöteorian (Nieminen 2010, 53) avulla. En enää ihmettele sitä, miksi olin kouluharjoittelun alkaessa niin hukassa, vaikka mielessäni olikin pitkä lista asioista, joita nuorisotyöntekijä voisi koulussa tehdä. En osannut perustella toiminnan ja menetelmien hyötyä ja merkittävyyttä omaa ajatusmaailmaani ja satunnaisia opetussuunnitelmaviittauksia laajemmassa näkökulmassa. Koska nuorisotyötä on perinteisesti tehty kouluinstituution ulkopuolella, sen tekeminen koulussa

kyseenalaistettiin, enkä tuntenut tarpeeksi työni taustoja voidakseni perustella ole-massaoloni koulussa koulun henkilökunnalle tai edes itselleni.

Yhteisöllistä pedagogiikkaa määritellessäni tajusin viimein, mikä on koulussa tehtävän nuorisotyön ydin. Tavoitteena ei ole vain tarjota nuorille toimintaa, vaan saada heidät järjestämään sitä myös itse, jolloin syntyy oppimiskokemuksia ja vuorovaikutusta. Jotta käyttöteoria vakiintuisi yhteisöpedagogien käyttöön ja jotta ammatillinen identiteetti rakentuisi sen kautta, yhteisöllinen pedagogiikka on kuitenkin määriteltävä selkeästi ja tuotava yhteisöpedagogien koulutukseen.

Työtä tehdessäni ajatukseni koulun työyhteisöstä laajeni paljon opettajien ulkopuolelle. Alkuvaiheessa peilasin yhteisöpedagogin työtä lähinnä opettajan työhön ja pyrin löytämään yhteistyön paikkoja nuorisotyöntekijän ja opettajan välille. Kuitenkin koulun nuorisotyöstä kirjoitetussa kirjallisuudessa korostuu yhteistyö oppilashuollon, varsinkin koulukuraattorin kanssa. Yhteisöpedagoginkin on hyvä hahmottaa, että koulussa tehdään kasvatustyötä hyvin monista erilaisista lähtökohdista, ja koulun monialainen työntekijäjoukko vie koulun toimintaa jo pitkän matkaa oppituntien ulkopuolelle. Silti ainakin itselleni koulu näyttäytyy edelleen hyvin vahvasti opettajien näyttämönä, sillä heitä on koulun henkilökunnasta lukumääräisesti suurin osa ja he ovat koulun alkuperäisiä toimijoita, joiden työtä muut toimijat ovat tulleet tukemaan.

Opettajankoulutuksesta ja koulussa tehdystä projektiharjoittelusta huolimatta näen nyt koulun aivan uudesta näkökulmasta nuorten sosiaalisen kasvun ja aktiivisen kansalaisuuden edistämisen paikkana. Käymieni opettajan pedagogisten opintojen perusteella en täysin allekirjoita kritiikkiä siitä, ettei opettajankoulutus anna valmiuksia huomioida ryhmän kehitystä ja yhteisöllisyyttä, mutta koulutuksen kehittymisestä huolimatta yhteisöllisyys ja osallisuus jäävät edelleen hyvin pieneen rooliin. Toisaalta en voi sanoa, että HUMAKin opintojen perusteella olisin osannut katsoa koulua nimenomaan yhteisönä. Siksi paljon olisi jäänyt oppimatta, ellen olisi tarttunut tähän aiheeseen.

6 TYÖN ARVIOINTIA

6.1 Työn objektivisuus ja yleistettävyyys

Vaikka opinnäytetyöni ei ollut tieteellisyyteen tähtäävä tutkimus, yleiseen käyttöön tulevan oppaan työstäminen edellytti kuitenkin tietynlaista objektivisuutta. Vaarana olisi esimerkiksi ollut, että nuorisotyön mahdollisuuksia kuvataan liioitellen ja ihannoitden, jotta sen merkitys koulumaailmassa vaikuttaisi houkuttelevammalta. Tarkastelen tässä luvussa oppaan puolueettomuutta ja yleistettävyyttä.

Oma sekä opetus- että nuorisoalan opintoja sisältävä taustani oli toisaalta etu ja toisaalta haitta. Etua oli ehdottomasti siitä, että kykenin katsomaan koulumaailmaa sekä opettajan että nuorisotyöntekijän näkökulmasta. Opettajansijaisuuksien tarjoamien kokemusten myötä tiedän, kuinka kiireistä koulun arki on jo pelkästään oppituntien suunnittelun ja toteutuksen osalta. Opinnot HUMAKissa puolestaan ovat antaneet minulle tietynlaisen tavan katsoa nuoria ja erilaisia yhteisöjä, ja projektiopintojeni aikana pääsin kokeilemaan nuorisotyötä käytännössä. Kokemusteni myötä tiesin siis käytännössä ainakin jotakin lähes kaikesta siitä, mistä kirjoitin. Toisaalta sijaisena toimiessaan ei saa täyttä kuvaa opettajan työn moninaisuudesta, eikä minulla harjoittelun perusteella ole täydellistä kuvaa myöskään nuorisotyöntekijän arjesta ja työnkuvasta. Siksi en koe itseäni vielä kummankaan alan ammattilaiseksi tai asiantuntijaksi.

Haittaa ”kaksoisroolista” nuoriso- ja opetusalan kentällä oli sikäli, että minun oli vaikea eläytyä täysin aloja tuntemattoman henkilön ajatuksiin. Esimerkiksi laatiessani sanastoa alojen välistä kommunikaatiota helpottamaan oli vaikea arvioida, mikä olisi olennaista ja mitä yhteisöpedagogiopiskelija ei koulumaailmasta tiedä.

Tekemäni opas ei ole yleispätevä kuvaus koulussa tehtävästä nuorisotyöstä, sillä sen piti hankkeen tilauksen mukaan olla ”selkeä ja simppele”. Selkeys ja yksinkertaisuus pakottivat jättämään pois paljon taustaa, teoriaa ja tutkimusta, sillä pääpaino oli yhteistyötä edistävissä seikoissa ja käytännön työssä. Luettavuutensa vuoksi opas piti pitää tiiviinä ja selkeänä; lähtökohta oli, että sen jaksaisi lukea yhdeltä istumalta ja

tekstin sisältö aukeaa kenelle tahansa. Oppaaseen jääneitä teoreettisen pohdinnan aukkoja olen osittain pyrkinyt paikkaamaan tässä raportissa. Työtä tehdessäni oma tietämykseni ja tiukka aikataulu asettivat kuitenkin rajoja, sillä usein tuntui, että asioita olisi voinut käsitellä syvällisemmin ja tarkemmin. Yleispätevyyteen en tähdännyt myöskään siitä syystä, että lähtökohtana oli yhteisöpedagogien toteuttama nuorisotyö, eikä nuoriso- ja vapaa-ajanohjaajien tekemää työtä mainittu lainkaan.

Koulusta tehtävästä nuorisotyöstä kirjoitetut teokset pohjautuvat paitsi tutkimukseen, myös työntekijöiden omiin kokemuksiin (ks. esim. Sarha 2005b). Tutkimuksista suuri osa on ammattikorkeakoulun opinnäytetyön tasoisina, joita tieteellisen kirjoittamisen periaatteiden mukaan ei tulisi käyttää lähteenä (Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2010, 113–114). Esimerkiksi Siekkisen (2010) opinnäytetyö sisältää kuitenkin niin hyvän kuvauksen koulun nuorisotyöntekijöiden roolista, ettei ollut mitään syytä olla käyttämättä työtä lähteenä. Käytännön työtä kuvaavissa osioissa en edes pyrkinyt tieteellisesti tutkitun tiedon löytämiseen, koska sitä on aiheesta vielä saatavilla hyvin vähän. Objektiivisuustavoitteesta huolimatta työntekijöiden kokemuksiin perustuvia tekstejä lainatessani lähdekritiikin lähtökohtana olivat lähinnä omat kokemukseni koulusta ja siellä tehtävästä nuorisotyöstä. Puolueettomuuteen pyrin kuitenkin sillä, että yritin välttää tekstin perustamista vain omiin kokemuksiini ja tukeuduin mieluummin kirjallisuudesta löytämiini toisten kokemuksiin.

Myös tekstin teoreettisten osioiden kirjoittamiseen omat kokemukseni toimivat lähtökohtana. Varsinkin sosiaalipedagogiikan kuvaamiseen ja yhteisöllisen pedagogiikan määritelmään valikoituneet asiat ovat suurelta osin valikoituneet omien kokemusteni, arvostusteni ja mielipiteideni kautta, joten sikäli teksti on subjektiivista (vrt. Hirsjärvi & Remes & Sajavaara 2010, 309–310).

Oppaan yksi tarkoitus oli hahmottaa yhteisöpedagogien roolia koulussa, jonka vuoksi korvasin sanan nuorisotyöntekijä usein yhteisöpedagogilla ja nuorisotyön yhteisöllisellä pedagogiikalla. Työn loppuvaiheessa pohdin, olisiko mahdollista jättää nuorisotyön käsittely kokonaan pois ja keskittyä vain yhteisölliseen pedagogiikkaan. Vielä määrittelemättömällä yhteisöllisellä pedagogiikalla ei kuitenkaan ole tarpeeksi taustaa tai funktioita, joista lähteä liikkeelle. Jatkossa kenties yhteisöllistä pedagogiikkaa

voi kehittää irrallaan nuorisotyöstä, mutta vielä tässä vaiheessa se ei tuntunut mahdolliselta.

Koska oppaan tavoitteena oli luoda yhteisymmärrystä koulun ja nuorisotyön välille, pyrin välttämään oppaassa vastakkainasettelua ja koulumaailman kritisointia. Nuorisotyön näkökulmasta kirjoitetuissa teksteissä koulua luonnehditaan esimerkiksi hitaaksi muuttumaan (ks. esim. Rautiainen 2005, 10; Jokinen 2011, 178; Siekkinen 2010, 82). Kritiikkiä saavat usein myös opettajien valmius nuorten kokonaisvaltaiseen kohtaamiseen (ks. esim. Pohjola 2010, 5) tai taipumus yksin tekemisen kulttuuriin (Rautiainen 2005, 10; Raina & Haapaniemi 2007, 26). Vaikka koulussa tehtävän nuorisotyön lähtökohta onkin tarve aikuiselle, jolla on aikaa kuunnella nuorten asioita (Pohjola 2010, 5), en kokenut tarpeelliseksi painottaa sitä mitä koulusta puuttuu. Rehtorina erään nuorisotyökokeilun aikana työskennellyt Lehtonenkin (2005, 60) toteaa, ettei nuorisotyöntekijää palkata kouluun uudistamaan koulujärjestelmää tai kritisoidaan koulun työtapoja. Allekirjoitan hänen mielipiteensä siitä, että kritiikki koulua kohtaan vie yhteistyömahdollisuudet, sillä opettajat ja henkilökunta voivat tuntea, ettei heidän työtään sellaisenaan arvosteta (emt.). Vastakkainasettelun hyödyttömyyttä korostaa myös Pohjola (2010, 29). Uskon, että tässä asiassa omista tuplaopinnoistani oli hyötyä, sillä kaksoisroolistani johtuen olen jatkuvasti tuntosarvet pystyssä havainnoimassa vastakkainasettelun aiheuttamia reaktioita itsessäni ja muissa.

Tiedostan, että opas antaa hyvin positiivisen kuvan koulun nuorisotyöntekijän mahdollisuuksista vaikuttaa koulun arkeen. Oppaan kuvailema yhteisöpedagogi vaikuttaa helposti monilahjakkaalta ongelmanratkaisijalta, joka pärjää tilanteessa kuin tilanteessa ja tarpeen tullen tietää, kenen puoleen tulee kääntyä. Jotta nuorisotyöntekijästä muodostuisi oppaan perusteella realistinen kuva, pyrin tuomaan esiin yhteisöpedagogin osaamisen rajat ja työnjaon merkityksen. Tarkoituksena oli kuitenkin innostaa toimintaan, joten liikaa en halunnut varoitella. Arki ja terve järki toiminevat jarruna pohtiessa, mihin yhden ihmisen työpanos riittää.

6.2 Oppaan onnistuminen

En voi olla arvioimatta tekemääni opasta ennen kaikkea sen suhteen, kuinka paljon olisin hyötynyt vastaavasta oppaasta projektiharjoitteluni alkaessa. Opas olisi vas-

tannut todella moniin mielessäni pyöriviin kysymyksiin ja herättänyt pohtimaan asioita, joista en olisi tajunnut kysyä. Oppaan avulla olisin kyennyt perustelemaan paikkani koulussa ja tekemäni työn taustat. Uskon, että opas auttaa alkuun monta koululla ensiaskeliaan ottavaa yhteisöpedagogia ja on siksi erittäin onnistunut.

Myös Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hanke on tyytyväinen lopputulokseen. Saamani palautteen mukaan opas tukee hankkeen tavoitteita ja ”toimii ohjaavana työkaluna nuorisotyön keinoin toteuttavan yhteisöllisen pedagogiikan edistämisessä kouluissa”. Opas vastaa työelämän tarpeisiin, sillä Jyväskylän kaupunki on kiinnostunut ottamaan oppaan käsikirjaksi uuteen malliin nuoriso- ja opetuspalveluiden yhteistyössä.

7 POHDINTAA

Koulun kasvatustavoitteet ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet mahdollistavat yhteisöllisen pedagogiikan toteuttamisen kouluilla. Yhteisöpedagogin silmälasien läpi luettuna opetussuunnitelmien perusteissa korostuvat yhteisöllisyys, osallisuus, erilaiset oppimisympäristöt, sosiaaliset taidot, oppilaiden hyvinvointi ja aktiivinen kansalaisuus. Siinä missä koulun perinteinen oppiainepainotteinen opetus vie mahdollisuuden nuorten tarpeiden kuuntelulta ja aidolta oppilaslähtöiseltä toiminnalta, nuorisotyötä eivät sido tarkat oppiaineiden tavoitekuvaukset. Yhteisöpedagogilla on aikaa panostaa yhteisöllisyyteen ja osallisuuteen sekä nuorten yksilöllistenkin tarpeiden huomiointiin toteuttaen kuitenkin samalla koulun kasvatustavoitetta.

Yhteisöllinen pedagogiikka varmistaa myös sen, että nuoret saavat työelämän vaatimuksia vastaavat vuorovaikutustaidot. Organisaatioiden verkostomaisuus, kansainvälistyminen ja hanketyö vaativat kykyä tehdä yhteistyötä vaihtelevissa kokoonpanoissa ja aktiivisesti osallistuen, jolloin yhteisöllisen pedagogiikan voi nähdä palvelevan paitsi nuorten hyvinvointia, myös tulevaisuuden työllistymismahdollisuuksia. Tavoitteellisella yhteistyötaitojen opetuksella taataan kaikille nuorille yhtäläiset mahdollisuudet työmarkkinoilla. (Ks. Raina & Haapaniemi 2007, 16, 19–21.) Yksilö- ja oppiainokeskeisyydestä yhteisöllisyyttä ja monipuolisia oppimismahdollisuuksia koros-

tavaan koulukulttuuriin siirtyminen ei tapahdu hetkessä, mutta nuorisoalan ja koulujen yhteistyöllä se on mahdollista.

Yhteisöllinen pedagogiikka ja mahdollisuus soveltaa sitä koulupäivän aikana useassa erilaisessa tilanteessa lisäävät varmuutta siitä, että koulu on yhteisöpedagogille luonteva toimintaympäristö. Koulussa tehtävän nuorisotyön tulevaisuus näyttää muutenkin valoisalta. Työmuoto sisällytettäneen uuteen Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelmaan (Lanuke 2011, 26), jolloin mahdollisuudet toiminnan kehittämiseen siirtyvät aivan uudelle tasolle. Koko nuorisotyön kenttä ja myös yhteisöpedagogien koulutus ovat siksi uusien haasteiden edessä. Jotta yhteisöllinen pedagogiikka vakiintuu osaksi koulun arkea, tulevia yhteisöpedagogeja on koulutettava toimimaan koulun toimintaympäristössä. Siksi Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hankkeen tilaama opas saa varmasti seurakseen useita muita oppaita ja materiaaleja, mutta jostain on lähdettävä liikkeelle.

LÄHTEET

- Hakola, Katja 2011. Nuorisotyön kehityshaasteet yhteistyössä koulu- ja sosiaalityön kanssa. Kokkolan nuorisopalvelut ja koulut. Keski-Pohjanmaan ammatti-korkeakoulu. Sosiaali- ja terveystieteiden kehittäminen ja johtamisen koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Hamarus, Päivi 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Herranen, Jatta & Junttila-Vitikka, Pirjo 2010. Osallisuuden vai sosiaalisuuden vahvistamista? Nuorisotutkimus (28) 3/2010. Osallisuus ja sosiaalinen vahvistaminen, 1–2.
- Hirsjärvi, Sirkka & Huttunen, Jouko 1995. Johdatus kasvatustieteeseen. 4., uudistettu laitos. Porvoo – Helsinki – Juva: WSOY.
- Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2010. Tutki ja kirjoita. 15.–16. painos. Helsinki: Tammi.
- Hokkanen, Laura & Niemi, Kalevi 2009. Hyvä kello kauas kuuluu. Teoksessa Lind, Kimmo (toim.). Mahdollisuuksien maailma. Näkökulmia yhteisöpedagogien (AMK) koulutukseen ja työhön. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 19, 2009, 48–58.
- Holopainen, Leena & Lappalainen, Kristiina 2011. Pedagoginen näkökulma kouluhyvinvointiin. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.). Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 109–118.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2011a. Opinto-opas 2011–2012. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.10.2011. <http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/humakopinto-opas-2011-2012.pdf>
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2011b. Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hanke. Viitattu 29.5.2011. <http://www.humak.fi/tutkimus/hankkeet/uusiutuva-koulu-ja-nuorisotyö-hanke>
- Hämäläinen, Juha & Kurki, Leena 1997. Sosiaalipedagogiikka. Porvoo: WSOY.
- Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus. Opetusjulkaisuja 1/1999.

- Hämäläinen, Juha 2010. Nuorisokasvatuksen teoria sosiaalipedagogisessa kehityksessä. Teoksessa Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko (toim.). Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 73, 169-200.
- Hämäläinen, Juha 2011. Sosiaalipedagogiikka koulun kehittämisessä. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.). Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 197–210.
- Jokinen, Kimmo 2011. Kulttuurinen vapautuminen ja oppimisen ambivalenssit. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.). Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 169–182.
- Kuivakangas, Johanna 2009. Yhteisölliset sekatyömiehet valtaavat koulut. Teoksessa Lind, Kimmo (toim.). Mahdollisuuksien maailma. Näkökulmia yhteisöpedagogien (AMK) koulutukseen ja työhön. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 19, 2009, 87–100.
- Kuivakangas, Johanna 2011. Kohti yhteisöllistä koulua. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.). Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 119–130.
- Kuronen, Ilpo 2010. Peruskoulusta elämänkouluun. Nuorisotutkimus (28) 3/2010. Osallisuus ja sosiaalinen vahvistaminen, 36–41.
- Kumpulainen, Kristiina & Krokfors, Leena & Lipponen, Lasse & Tissari, Varpu & Hilppö, Jaakko & Rajala, Antti 2011. Oppimisen sillat vievät kaikkialle. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.). Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 33–49.
- Kurki, Leena 2002. Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: SoPhi.
- Kurki, Leena 2006. Sosiaalikirjuriina koulussa. Teoksessa Kurki, Leena & Nivala, Elina & Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Finn Lectura, 38–100.
- Kurki, Leena & Nivala, Elina & Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Finn Lectura.
- Laine, Kaarlo 2000. Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana. Jyväskylä: SoPhi.
- Lanuke = Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma. Luonnos lausuntokierrokselle 20.9.2011. Viitattu 28.10.2011.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/K>

ehittxmisohjelma_2012-
2015/Liitteet/Lanuke_2012_15_lausunokierros.pdf

- Lehtonen, Olli 2005. Minkälaista työpanosta koulu odottaa nuorisotyöntekijältä kouluvierailun tai koulussa työskentelyn aikana? Teoksessa Sarha, Marja-Liisa (toim.). Nuorisotyötä koulussa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaalit 13/2005, 58–63.
- Leppä, Tanja 2010a. Nuorisotyö kouluissa: Hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja kasvun tukea. Kommentti – Nuorisotutkimuksen verkkokanava. Viitattu 26.9.2011. <http://www.kommentti.fi/kolumnit/nuorisoty%C3%B6-kouluissa-hyvinvointia-yhteis%C3%B6llisyytt%C3%A4-ja-kasvun-tukea>
- Leppä, Tanja 2010b. Tavoitteellinen nuorisotyö koulussa – monialaista tukea kasvuun, hyvinvointiin ja yhteisöllisyyteen. Nuorisotutkimus (28) 3/2010. Osallisuus ja sosiaalinen vahvistaminen, 74–84.
- Leppämäki, Elsi 2009. Koulu yhteisöohjaaja: yhteisöllisyyden vahvistaja Niemistön koulussa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Lind, Kimmo (toim.) 2009. Mahdollisuuksien maailma. Näkökulmia yhteisöpedagogien (AMK) koulutukseen ja työhön. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 19/2009.
- Moisio, Olli-Pekka 2011. Huoli, empatia ja kunnioitus vuorovaikutuksessa. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.). Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 211–223.
- Nevanpää, Anu & Lappi, Johanna 2010. Koulunuorisotyöntekijä koulu yhteisöön: case Kuokkala. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Nieminen, Juha 2007. Vastavoiman hahmo – Nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.). Nuorisotyötä on tehtävä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, julkaisu 76, 21–43.
- Nieminen, Juha 2010. Puuttuva lenkki – nuorisokasvatus tieteen kentässä, kasvatuksen teoriassa ja nuorisotyön kehiksenä. Teoksessa Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko (toim.). Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisu 73, 30–63.
- Nikoskinen, Elina 2008. Humanistisesta ammattikorkeakoulusta työelämään. Yhteisöpedagogien (AMK) työelämään sijoittuminen, koulutuskokemukset ja

jatko-opintosuunnitelmat. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja B. Projektiraportit ja selvitykset 8, 2008.

- Nivala 2006. Koulukuraattori nuoren maailmassa. Teoksessa Kurki, Leena & Nivala, Elina & Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Finn Lectura, 101–164.
- Nivala, Elina 2010. Kansalaisuus nuorisokasvatuksen teorian jäsentäjänä. Teoksessa Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko (toim.). Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 73, 93–131.
- Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko (toim.) 2010. Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 73.
- Nousiainen, Leena & Piekkari, Ulla 2007. Osallistuva oppilas – yhteisöllinen koulu. Toimivan oppilaskunnan opas. Opetusministeriön julkaisuja 2007:32.
- Nuorisolaki 27.1.2006/72. Viitattu 23.5.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>
- Nuorisotutkimus (28) 3/2010. Osallisuus ja sosiaalinen vahvistaminen.
- OPH = Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteet. Viitattu 21.4.2011. http://www02.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf
- Pennington, Donald C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Suomentanut Marja Ahokas. Helsinki: Gaudeamus.
- Pentti, Veikko 2003. Turvallinen yhteisö – turvattu yhteisö. Turvallisuutta kasvatuksen ja yhteiskuntapolitiikan keinoin. Helsinki: Yliopistopaino.
- Penttinen, Pekka 2010. Nuorten oppiminen myöhäismodernissa. Teoksessa Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko (toim.). Nuorisokasvatuksen teoria – perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 73, 255–275.
- Perusopetuslaki 21.8.1998/628. Viitattu 23.5.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pohjola, Kirsi 2010. Nuorisotyö koulussa. Nuorisotyö osana monialaista oppilashuoltoa. Mikkelin ammattikorkeakoulu A: Tutkimuksia ja raportteja - Research Reports 54.

- Pohjola, Kirsi 2011a. Johdannoksi. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.). Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 7–17.
- Pohjola, Kirsi (toim.) 2011b. Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos
- Raina, Liisa & Haapaniemi, Rauno 2005. Yhteisöllinen pedagogia. "...ettei tarvitse tehdä yksin". Tallinna: Arator Oy.
- Raitakari, Suvi & Virokannas, Elina 2010. Jaettujen kenttien haasteet ja mahdollisuudet – näkökulmia nuorisotyön ja sosiaalityön rajapinnoille. Nuorisotutkimus (28) 3/2010. Osallisuus ja sosiaalinen vahvistaminen, 85–89.
- Rautiainen, Asta (toim.) 2005. Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B: Oppimateriaalit 4.
- Rinne, Risto & Kivirauma, Joel & Lehtinen, Erno 2004. Johdatus kasvatustieteisiin. 5. uudistettu painos. Helsinki: WSOY.
- Sarha, Marja-Liisa 2005a. Nuorisotyöntekijänä peruskoulussa. Teoksessa Sarha, Marja-Liisa (toim.) 2005. Nuorisotyötä koulussa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaalit 1/2005, 19–38.
- Sarha, Marja-Liisa (toim.) 2005b. Nuorisotyötä koulussa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaalit 1/2005.
- Siekkinen, Emma Hentriikka 2010. Linkki, liima ja äänitorvi: Koulunuorisotyön tavoitteet ja työn tuoma lisäarvo. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko 2001. "Hirveesti tekijänsä näköistä". Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Helsinki: Finn Lectura.
- Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko 2006. Ristiriitoja ja onnistumisia. Teoksessa Kurki, Leena & Nivala, Elina & Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Finn Lectura, 11–37.
- Soanjärvi, Kati 2005. Nuorisotyön erityispiirteistä nuorisotyöntekijyyteen. Teoksessa Sarha, Marja-Liisa (toim.) 2005. Nuorisotyötä koulussa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaalit 1/2005, 9–18.
- Vanhempainliitto & OAJ = Suomen vanhempainliitto ry & Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2009. Koulukielen sanasto. Viitattu 22.9.2011.

<http://www.oaj.fi/pls/portal/url/ITEM/34426FBB3E9E519CE040FC0AA70C17D8>

Tikkanen, Tiina 2011. Sivarit opettajien tukena. Opettaja 38/2011, 32.

UKNT 2011a = Uusiutuva koulu ja nuorisotyö 2011. Curriculum vitae. Nuorisotyön asiantuntija koulussa, yhteisöpedagogi (AMK). Viitattu 19.10.2011.
<http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/cv-yhteisopedagogi-2011.pdf>

UKNT 2011b = Uusiutuva koulu ja nuorisotyö 2011. Hanke-esitys. Viitattu 28.9.2011.
<http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/uknt-hanke-esitys-2011.pdf>

Qvintus, Anneli 2011. Peruskoulun päättötodistus kaikille: Nuorisotyön tuottamien nivelvaikehankkeiden hyöty koululle. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.

Väljärvi, Jouni 2011. Tulevaisuuden koulu vai kouluton tulevaisuus? Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.). Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 19–31.

LIITE

Yhteisöllisen pedagogiikan ABC

Koulun yhteisöllisyyden ja osallisuuden kehittäminen
nuorisotyön keinoin

UUSIUTUVA KOULU JA
NUORISOTYÖ

humak

Opetus- ja
kulttuuriministeriö

Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hanke
Humanistinen ammattikorkeakoulu

Teksti

Annika Kauhanen

Kuvat

Niina Heikkilä

Taitto

Miika Hämynen

2011

Sisällysluettelo

Kohti yhteisöllistä koulua.....	4
Yhteisöllistä pedagogiikkaa kouluun.....	5
Nuorisotyön tehtävät ja arvot.....	5
Koulun ja nuorisotyön yhteiset tavoitteet.....	6
Nuorisotyön tavoitteet koulussa.....	6
Yhteisöllinen pedagogiikka.....	7
Mikä on yhteisöpedagogi?.....	10
Yhteisöpedagogin koulutus.....	10
Yhteisöpedagogi harjoittelijana.....	10
Nuorisotyöntekijän nimikkeet.....	11
Yhteisöpedagogin roolit.....	11
Yhteisöllistä pedagogiikkaa toteuttamaan.....	13
Koulu yhteisöpedagogin silmin.....	13
Valmistautuminen.....	13
Yhteiset tavoitteet.....	13
Perehdyttäminen ja perehtyminen.....	14
Yhteisöpedagogi esittäytyy.....	15
Kontaktiin nuorten kanssa.....	15
Moniammatillinen yhteistyö.....	16
Koulun työyhteisö.....	16
Moniammatillisen yhteistyön edellytykset.....	16
Ammatti-identiteetti	17
Työssä jaksaminen.....	17
Yhteisöllistä pedagogiikkaa käytännössä.....	18
Aihekokonaisuudet.....	18
Kerhot ja harrastustoiminta.....	19
Kiusaamisen ehkäisy.....	19
Kodin ja koulun yhteistyö.....	19
Koulun juhlat.....	20
Linkki koulun ja vapaa-ajan välillä.....	20
Nivelvaiheet.....	21
Oppilaskuntatoiminta.....	22
Oppimisympäristöjen laajentaminen.....	22
Parkki®-, Varikko- tai Pysäkki-toiminta.....	23
Pienryhmät.....	23
Tukioppilaat.....	24
Vapaaehtoistoiminnan tukeminen.....	24
Vertaissovittelu (verso).....	24
Välituntitoiminta.....	24
Yksilöohjaus.....	25
Sanasto.....	26
Kirjallisuutta ja linkkejä.....	28
Lähteet.....	31
Viitteet.....	34

Kohti yhteisöllistä koulua

Koululla ja nuorisotyöllä on yhteinen tavoite: kasvattaa nuorista aktiivisia, sosiaalisia ja tasapainoisia kansalaisia. Opettajat ja muut koulun ammattilaiset kohtaavat päivisin saman kohderyhmän, joka illalla rientää nuorisotilalle tai erilaisten harrastusten pariin. Yhteistyötä voi kuitenkin tehdä jo koulupäivän aikana.

Koulussa työskentelevä nuorisotyöntekijä on luonteva ratkaisu moniin asioihin, joihin opettajan ja oppilashuollon resurssit eivät opetustyön ohella riitä. Samalla nuorisotyöntekijä pääsee toimimaan ympäristössä, jossa voi kohdata kerralla koko ikäluokan. Suurin hyöty ei koske kuitenkaan koulun henkilökuntaa tai nuorisotyöntekijöitä, vaan nuoria.

Koulussa tehtävä nuorisotyö tuo koulun arkeen paljon sellaista, mitä nuoret kaipaavat: mahdollisuuksia osallistumiseen ja toimimiseen, vaihtelua oppitunneilla istumiseen, yhdessä toimimista sekä vierellä kulki- ja aikuisen kuuntelevaa korvaa. Nuorisotyötä koulussa tehdään yhteisöllisen pedagogiikan keinoin. Tavoitteena on luoda turvallinen ja innostava ilmapiiri, jossa on mukava kasvaa omaksi itsekseen yhdessä toimien.

Koulussa toimivan nuorisotyöntekijän tarkoituksena ei ole osallistua opettamiseen. Sen sijaan hän toimii oppilaiden ja koulun moniammatillisen työntekijäjoukon rajapinnoilla opetussuunnitelman perusteista, nuoriso- ja opetustyötä koskevasta lainsäädännöstä ja nuorten tarpeista nousevien tehtävien toteuttajana.

”Yksittäisistä sankariteoista vakiintuneeseen toimintakulttuuriin”

Nuorisotyötä on tehty kouluissa jo vuosien ajan, ja kokeiluista on saatu myönteisiä kokemuksia niin koko kouluyhteisön, nuorten kuin opettajienkin kannalta¹. Vielä nuorisoalan ammattilaiset eivät ole löytäneet pysyvää paikkaa opinahjojen sisältä²,

mutta vuosien 2012–2015 Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämissuunnitelman luonnoksessa koulussa tehtävä nuorisotyö mainitaan koulun yhteisöllisyyden rakentajan roolissa³.

Tämän oppaan tehtävä on olla osaltaan vaikuttamassa koulussa tehtävän nuorisotyön vakiintumiseen Humanistisen ammattikorkeakoulun Uusiutuva koulu ja nuorisotyö-hankkeen tavoitteen mukaisesti⁴.

Opas sisältää käytännön vinkkejä siitä, mitä nuorisotyöntekijä voi koulussa tehdä ja millaisiin rooleihin hän asettuu. Ennen työhön ryhtymistä on kuitenkin hahmotettava koulu toimintaympäristönä ja tunnetava nuorisotyön ajatusmaailmaa, jotta keskustelu yhteisistä tavoitteista mahdollistuu. Konkreettisesti vuoropuhelua edistää myös koulumaailman sanasto, jonka avulla nuorisoalan ammattilainen voi omaksua koulun termistön ja siten päästä osaksi koulun moniammatillista työyhteisöä⁵. Oppaan tarkoitus onkin toimia koulun ja nuorisotyön yhteistyön avaimena, jonka avulla mahdolliset lukot toiminnan aloittamisessa saadaan avattua.

Kouluille ja yhteisöpedagogeille

Opas on suunnattu sekä koulun toimijoille että yhteisöpedagogeille (AMK), joko opiskeleville tai työssä jo oleville. Vaikka oppaassa käsitellään nuorisotyötä myös yleisellä tasolla, lähtökohtana on kuitenkin yhteisöpedagogin koulutus, jonka käyneet toteuttavat työssään yhteisöllistä pedagogiikkaa. Opas antaa nuorisoalan (tulevalle) ammattilaiselle kuvan koulumaailmassa toimimisen erityispiirteistä ja valottaa koulun toimijoille nuorisoalan tarjoamia mahdollisuuksia.

Nuorisotyötä tehdään sekä peruskoulussa että toisen asteen oppilaitoksissa. Vaikka oppaan näkökulma on peruskoulun yläluokilla, valtaosa tekstistä on sovellettavissa myös alakouluille tai toiselle asteelle.

Nuorisotyön tehtävät ja arvot

”Nuorisotyö on nuorten tarpeisiin ja vapaaehtoiseen osallistumiseen perustuvaa ohjattua ja yhteisöllistä toimintaa, jonka tehtävänä on sekä auttaa nuoria liittymään yhteiskuntaan että tarjota heille oppimismahdollisuuksia persoonallisuuden, yhteiskunnan ja kulttuurin kehittämiseksi”⁶.

Vaikka nuorisotyö ei monimuotoisuutensa vuoksi helposti asetu tiukkoihin määritelmiin, eri nuorisotyön muotoja yhdistävät usein neljä perustehtävää sekä tietty arvo-pohja.

Nuorisotyön neljä perustehtävää eli funktiota ovat sosialisatio-, personalisaatio-, kompensatio- sekä resursointi- ja allokointifunktio. Vastuun kahdesta ensimmäisestä nuorisotyö jakaa koulun kanssa, ja kompensatiotakin toteutetaan koulussa oppilashuollon keinoin. Tehtävien päällekkäisyydet muiden toimijoiden kanssa muodostavat selkeän tarpeen ja perusteen monialaiselle yhteistyölle myös koulussa.⁷

Sosialisatiofunktion mukaan nuorisotyön tehtävänä on kiinnittää nuoret yhteiskuntaan ja yhteisön jäseniksi. Tarkoitus ei ole vain juurruttaa vanhoja arvoja, rooleja ja käyttäytymismalleja nuoriin, vaan tarjota tietoja ja taitoja, joiden avulla nuoret voivat osallistua yhteiskunnan kehittämiseen ja uudistamiseen.

Personalisaatiofunktion mukaan tehtävä on ohjata nuoren kehittymistä omaksi itsekseen, mikä edellyttää nuoren ainutlaatuisuuden tunnistamista, tunnustamista ja tukemista. Personalisaatiota tukee nuorten tarpeiden kuuleminen ja kunnioitus ja sen kautta nuorten tarpeisiin pohjautuvien oppimisympäristöjen luominen sekä nuorten ohjaaminen taitoja ja kiinnostuksen kohteita vastaavien harrastusten pariin.

Kompensaatiofunktio tarkoittaa sitä, että nuorisotyön tehtävä on tasoittaa ja paikata sosialisatiossa ja personalisatiossa ilmenneet puutteet eli tukea nuoria, joilla on ongelmia yhteiskuntaan liittymisessä, persoonallisten mahdollisuuksien toteuttamisessa tai elämänhallinnassa. Kompensaatiota toteuttavat myös sosiaalityö, terveystoimi, nuorisopsykiatria ja päihdehuolto.

Resursointi- ja allokointifunktio: Nuorisotyön tehtävä on vaikuttaa yhteiskunnan nuorille osoitamiin voimavaroihin ja niiden kohdentamiseen.

Nuorisotyön sosialisatio-, personalisaatio- ja kompensatiofunktioiden tarkoituksena on vaikuttaa nuorten ymmärrykseen, arvotuksiin, tietoihin, taitoihin ja toimintaan. Tavoitteena on siis oppiminen, joka voi olla joko vähitellen etenevää sisäistä kasvua tai välittömästi havaittavaa toiminnan muutosta.⁸

Nuorisotyön toimintaympäristöt voi nähdä erilaisina oppimisympäristöinä, joissa työntekijät innostavat ja auttavat nuoria oppimaan. Oppiminen on erilaista kuin koulussa, sillä epämuodollisessa oppimisympäristössä oppiminen on käytäntöön suuntautunutta ja vapaaehtoisuuteen perustuvaa, mutta silti tietoista, tavoitteellista ja ohjattua.

Nuorisotyön tärkeimmät periaatteet⁹ tukevat ajatusta nuorisotyöstä oppimisympäristönä:

Voluntarismi, vapaaehtoisuuden periaate, näkyy nuorisotyössä kolmella tasolla. Ensinnäkin nuorisotyö perustuu vapaaehtoiseen osallistumiseen ja toiseksi sitä tehdään osittain vapaaehtoisten voimin. Myös nuorisotyön rahoitus perustuu osittain vapaaehtoiseen

kulutukseen perustuvista veikkaus- ja raha-arppajaisten tuotoista.

🗨️ Nuorten **tarpeiden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen** toteutuu vapaaehtoisuuden myötä: nuoret osallistuvat toimintaan, jonka he kokevat mielekkääksi ja tarpeelliseksi. Käytännössä nuorten tarpeisiin vastaaminen on sitä, että työntekijä kuulosteleo joko keskustelemalla tai tarkkailemalla nuorten tarpeita ja luo sitten sosiaalisia ja personalisaatiota edistäviä oppimisympäristöjä luoden samalla molemminpuoliseen vuorovaikutukseen perustuvaa luottamuksellista kasvatusuhdetta.

🗨️ Nuorten **kansalaisuuden lujittaminen**: Nuorisotyön lähtökohta on, että nuori on yhteisönsä osallistuva ja aktiivinen jäsen.

🗨️ **Aikuisten kasvatusoikeus ja -vastuu**: Aikuisilla on tärkeä rooli nuorisotyön tavoitteiden asettelussa, sisällön määrittelyssä ja oppimisympäristöjen organisoimissa. Myös nuorten tarpeiden ja itsemääräämisoikeuden kunnioittamisen sekä socialisaation yhteensovittaminen on aikuisten vastuulla. Aikuisen rooli voi vaihdella suorasta ohjauksesta toimintapuitteiden mahdollistamiseen.

Koulun ja nuorisotyön yhteiset tavoitteet

Koulua ja nuorisotyötä on totuttu ajattelemaan toisistaan erillisinä toimijoina – koulu opettaa ja nuorisotyö keskittyy vapaa-ajan toimintaan. Erilaisista toimintaympäristöistään huolimatta koululla ja nuorisotyöllä on hyvin samanklaiset päämäärät. Monipuolinen kasvun tukeminen, osallisuuteen ja aktiiviseen kansalaisuuteen kasvattaminen sekä elämänhallinnan tukeminen yhdistävät sekä perusopetuksen¹⁰ että nuorisotyön¹¹ tavoitteita. Molempien tehtävänä on paitsi tarjota

elämässä tarvittavia tietoja ja taitoja, myös mahdollistaa nuorten osallisuus siten, että kasvaminen aktiiviseksi kansalaiseksi mahdollistuu.¹²

Nuorisotyöntekijä ei luo kouluun mitään sen normaalista tehtävästä irrallista toimintaa, vaan on omine työmuotoineen ja työnkuviineen tukemassa koulun kasvatustyötä etenkin nuorten osallisuuden, yhteisöllisyyden ja itsetunnon rakentamisen osalta.

Nuorisotyön tavoitteet koulussa

Koulussa tehtävä nuorisotyö tähtää ennen kaikkea ehkäisevään työhön osana oppilashuoltoa, yhteisöllisyyden ja osallisuuden vahvistamiseen sekä erilaisten nonformaalien oppimisympäristöjen luomiseen.

🗨️ **Koulun yhteisöllisyyden tukeminen ja kehittäminen**: Yhteisöllisyys rakentuu vahvistamalla nuorten vuorovaikutus- ja ryhmätyötaitoja ja osallisuutta sekä antamalla nuorten näkemysten ja tarpeiden vaikuttaa koulun arkeen. Seurauksena kouluviihtyvyyttä ja koulussa koettu turvallisuus kasvavat.¹³

🗨️ **Kokonaisvaltainen tuki**: Nuorisotyöntekijä tukee nuoren kokonaisvaltaista kasvua olemalla läsnä ja antamalla

aikaa nuorten asioiden, ajatusten ja tarpeiden kuuntelulle sekä kysymyksille. Tavoitteena on positiivinen ja kannustava kohtaaminen ja viesti välittämisestä ilman arvioinnin ja suorittamisen näkökulmaa. Yksilöiden huomioiminen ja varhainen puuttuminen ovat nuorisotyön panos koulun monialaiseen oppilashuoltotyöhön.¹⁴

🗨️ **Nonformaalien oppimisympäristöjen luominen**: Nuorisotyön tavoitteena on monipuolistaa oppimisympäristöjä luomalla kouluun toimintakulttuuria, jossa nonformaalin oppimisen merkitys korostuu ja koulusta tulee paikka, jossa nuoret kokevat oppivansa oikean elämän kannalta hyödyllisiä asioita. Nonformaalia opetusta voidaan toteut-

taa esimerkiksi leireillä, retkillä ja tapahtumissa, jotka tarjoavat lukemattomia oppimismahdollisuuksia varsinkin,

kin, jos nuoret itse pääsevät mukaan suunnittelemaan ja toteuttamaan niitä.¹⁵

Yhteisöllinen pedagogiikka

Koulussa tehtävän nuorisotyön tavoitteet kiteytyvät yhteisöllisessä pedagogiikassa. Yhteisöllisessä pedagogiikassa nuorille annetaan mahdollisuuksia toimia yhdessä siten, että yksilöiden välille muodostuu toimivia vuorovaikutussuhteita. Ryhmissä toimiessaan yksilöt oppivat ottamaan toiset huomioon ja kasvavat itse persoonina, tulevat hyväksytyiksi omina itseinään ja oppivat toisiltaan. Samalla he oppivat, että toimimalla itse asioihin voi vaikuttaa.

Yhteisöllinen pedagogiikka yhdistää ihmisenä kasvamisen ja aktiivisen kansalaisuuden aihekokonaisuudet (ks. Sanasto) koulussa tehtävän nuorisotyön kaiken toiminnan läpäiseväksi tausta-ajatukseksi. Samalla se toteuttaa nuorisotyön sosialisatio- ja personalisaatiofunktioita sekä ilmentää nuorisotyön arvomaailmaa.

Taustalla sosiaalipedagogiikka

Yhteisöllinen pedagogiikka pohjautuu sosiaalipedagogiikkaan. Sosiaalipedagogiikassa haetaan pedagogisia ratkaisuja sosiaaliin ongelmiin tukemalla yksilöiden kasvua aktiiviseksi ja yhteistyökykyiseksi yhteiskunnan jäseniksi sekä auttamalla ihmisiä näkemään vaikutusmahdollisuutensa omaan elämäänsä¹⁶. Koska sosiaalipedagogiikka voidaan nähdä myös lapsuuden ja nuoruuden hyvinvoinnin tukemisen oppina, sitä on esitetty koulun moniammatillisen henkilöstön yhteiseksi viitekehykseksi, jonka kautta koulun sekä sosiaalinen että pedagoginen tehtävä yhdistyisivät¹⁷.

Sosiaalipedagogiikka innostaa koulua kehittämään yhteisöllistä toimintakulttuuria, jossa koulun omaa kasvatuspotentiaalia hyödynnetään mahdollisimman paljon¹⁸. Sosiaalipedagogista työtä tehdään toiminnallisesti ja osallistaen¹⁹. Kasvattaja on usein vain toiminnan tuki ja mahdollistaja, ja aktiivisimpana toimijana nähdään oppija

itse, joka oppii ottamaan vastuuta omasta oppimisestaan²⁰.

Työtä voi tehdä sekä yksilöllisen ohjauksen ja neuvonnan muodossa että yhteisöjen kasvattavaa vaikutusta hyödyntäen²¹. Yksilötyössä korostuu kasvattajan ja kasvatettavan välinen pedagoginen suhde, jossa kasvattaja auttaa kasvatettavaa dialogin keinoin arvioimaan elämäänsä ja tuntemaan itsensä oman elämänsä aktiiviseksi toimijaksi²².

Varsinkin yhteisöpedagogin toteuttamassa sosiaalipedagogisessa työssä painottuu kuitenkin työ ryhmien ja yhteisön parissa. Yhteisöllisyyden korostaminen ei kuitenkaan tarkoita yksilön väheksymistä. Yhteisöön kuulumisella on suuri vaikutus ihmisen identiteetin muodostumiselle ja persoonallisuuden kehittymiselle, sillä käsitys omasta itsestä muodostuu vuorovaikutuksessa itseä toisiin peilaamalla.²³

Ryhmästä yhteisöön

Aidossa yhteisössä on tilaa erilaisille yksilöille, persoonille. Yhteisöllisen pedagogiikan tarkoituksena onkin kehittää erilaisten persoonien kykyä tehdä yhteistyötä yhteisön hyväksi. Jokainen nuori nähdään ainutkertaisena olentona ja yksilölliset erot hyväksytään, mutta samalla nuoret opetetaan ottamaan toiset huomioon.

Jotta yksilö voi tuntea olevansa osa yhteisöä, hänellä on oltava mahdollisuus osallistua ja toteuttaa omia pyrkimyksiään. Rajoittamatonta vapautta yksilöllä ei ole, sillä toiminnassa on otettava huomioon myös yhteisön etu ja yhteisön sopimat säännöt. Yksilön mielipiteiden ja yhteisön edun välille pyritään löytämään harmonia siten, että samalla kun yksilö kehittää omaa persoonaansa, hän kehittää myös kykyä toimia vastuullisesti.²⁴

Koulun monisatapäinen oppilasjoukko on harvoin automaattisesti yhteisö. Yhteisöllisyyttä ei voi levittää ylhäältä käsin koko kouluun, vaan sitä pitää rakentaa alhaalta päin, pienistä ryhmistä alkaen. Pienissä ryhmissä yksilöiden välille syntyy tunne aidosta osallisuudesta, kun taas suuressa ryhmässä yksilön identiteetti hukkuu massaan, eikä hän tunne olevansa vastuussa toiminnasta.²⁵

Yhteisöllisessä pedagogiikassa pyritään ylittämään kaveriporukoiden rajat ja luomaan nuorten välille uusia vuorovaikutussuhteita, joissa he voivat oppia itsestään ja toisista sekä harjoitella sosiaalisia taitoja ja vastuunottoa.²⁶

Osallisuuden avulla yhteisöllisyyden

Yhteisöllisen pedagogiikan tavoitteena on toimiva ryhmä, jossa jäsenet kykenevät oppimaan yhdessä sekä vuorovaikutustaitoja että muita tietoja ja taitoja pyrkien samalla yhteiseen tavoitteeseen.

Uusille ryhmille on annettava aikaa kehityä, sillä ryhmän muodostuminen ja yhteisten toimintasääntöjen luominen edellyttävät usein kuohuntavaihetta, jonka käsittely on edellytys toimivan ryhmän ja ryhmäidentiteetin muodostumiselle²⁷. Tieto ryhmädynamiikan kehittymisprosessista ja usko yhteistyön mahdollisuuksiin ovat yhteisöpedagogin tärkeitä työkaluja ohjaustyössä²⁸.

Osallisuus on edellytys ryhmään kuulumisen tunteelle. Yhteiseen tavoitteeseen tähtäävä ryhmä motivoituu ratkomaan ryhmän sisäisiä konflikteja ja pitämään siten huolta ryhmän kiinteydestä, joten toiminnallisuus on luonteva keino saada ryhmä muodostumaan ja toimimaan yhdessä.²⁹

Osallisuus on olennaista yhteisöllisyyden rakentamisessa myös siksi, että epäosallistava ympäristö passivoi nuoren. Jos aktiiviselle toiminnalle ei ole tilaa, on helppo vetäytyä kuoreen ja kokea muut oppilaat pahimmillaan vain häiriötekijöinä³⁰.

Yhteisöllisessä pedagogiikassa onkin tarkoitus luoda oppimistilanteita, joissa jokaisen luontainen energia saadaan kohdistettua yhteisön hyväksi³¹. Yhteisestä, mieluisesta tavoitteesta syntyy luonteva tarve toimia yhdessä, jolloin osallistuminen tukee yhteisöllisyyden kehittymistä. Lisäksi mielekäs ja tavoitteellinen yhteistoiminta lisää avoimuutta ja kommunikaatiota ja vähentää turhautumisen aiheuttamaa ilkeävaltaa ja kiusaamista³².

Yhteisöllisessä pedagogiikassa nuoria pyritään osallistamaan koulun toimintaan mahdollisimman paljon mielekkäiden oppimis- ja yhteistoimintatilanteiden lisäämiseksi. Kouluilla on jo paljon nuorten yhteistoimintaa ja osallisuutta tukevaa toimintaa, mutta monesti esimerkiksi tukioppilas- ja oppilaskuntatyöhön hakeutuvat jo valmiiksi aktiiviset nuoret.

Yhteisöpedagogin tehtävä onkin innostaa kaikkia koulun oppilaita osallistumaan kouluyhteisön kehittämiseen erilaisia tapahtumia ja toimintaa suunnittelemalla ja järjestämällä tai muokkaamalla koulun fyysistä ympäristöä viihtyisämmäksi.

Oppimista osallistuen

Osallisuutta tarvitaan paitsi pienessä ryhmässä, myös yhteiskunnassa, jolloin osallisuus voidaan määritellä nuorten yhteiskunnallisen vaikuttamisen ja kansalaisyhteiskunnan edistämiseksi³³. Koulun merkitys kansalaisten kasvattajana on suuri, sillä nuoret

tarvitsevat osallistumisen tueksi tietoja, taitoja ja motivointia.³⁴

Yhteisöllisessä pedagogiikassa pyritään osallisuuteen siten, että nuoret osallistuvat itse mahdollisimman paljon koulun toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin omista kokemuksistaan käsin sosiokulttuurisen innostamisen periaattein.

Innostaminen on sekä persoonan että yhteisön tukemiseen ja toimintaympäristön parantamiseen tähtäävää kasvatusta, joka käytännössä toteutuu siten, että ihmisillä on yhteiseen päämäärään suuntautuvaa vuorovaikutukseen perustuvaa toimintaa. Innostajana toimivan yhteisöpedagogin tehtävä on auttaa nuoria aloitteellisuuteen ja yhdistää ihmiset motivoiden heitä näkemään aktiivisen osallistumisen mahdollisuudet. Hän toimii katalysaattorina ja auttaa nuoria aikaansaamaan prosesseja, jotka nuoret kuitenkin toteuttavat itse.³⁵

Yhteisöpedagogin tehtävä on viedä oppimistilanteet luokkahuoneiden ulkopuolelle ja antaa nuorille mahdollisuus huomata taitonsa yhdessä toimiessa. Aktiivisen osallistumisen tavoitteena on antaa onnistumisen ja osaamisen kokemuksia kaikille oppilaille, myös niille, joille perinteinen kouluoppiminen on vaikeaa. Innostaja luo kaikille sopivankokoisia haasteita, joissa tavoitteiden saavuttaminen synnyttää mielihyvän ja turvallisuuden tunnetta sekä luoda ilmapiiri, jossa epäonnistumiseenkin voidaan suhtautua oppimiskokemuksena³⁶.

Pedagogista osallistavasta toiminnasta tekeekin juuri se, että nuoria ei jätetä toimimaan yksin, vaan he saavat sekä tehtävän toteuttamiseen että vuorovaikutustaitoihin aikuisen tukea ja ohjausta.

Yhteisöllisen pedagogiikan vaikutukset

Yhteisöpedagogiikan työ lähtee yhteisöllisyyden tavoittelusta. Onnistuneen työn tuloksena on paitsi välittävämpi yhteisö, myös itsensä tuntevat ja itseään arvostavat yksilöt, jotka tuntevat itsensä osallisiksi

koulun arjessa ja viihtyvät siksi koulussa paremmin.

Sosiaalisten suhteiden ja koulun ilmapiirin paraneminen, hyväksytyksi tuleminen tunteet sekä kokemus osallisuudesta vaikuttavat myönteisesti kouluviihtyvyyteen³⁷. Yhteisöllisyys ei myöskään jää vain oppilaiden välille, vaan pyrkimys on toteuttaa sitä koko koulun tasolla ja sitä kautta edistää yhteisön jaksamista³⁸.

Yhteisöllinen pedagogiikka noudattaa monin tavoin perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden oppimisympäristön käsitettä: tavoitteena on tukea oppilaan kokonaisvaltaista kasvua, luoda turvallista ilmapiiriä, tukea oppimismotivaatiota ja uteliaisuutta, edistää aktiivisuutta ja itseohjautuvuutta tarjoamalla mielenkiintoisia haasteita sekä ohjata asettamaan tavoitteita ja arvioimaan omaa toimintaansa.

Ennen kaikkea yhteisöllinen pedagogiikka antaa oppilaille mahdollisuuden osallistua oppimisympäristön rakentamiseen ja kehittämiseen.³⁹ Tuloksena on aito, välittävä yhteisö, jossa kaikilla on mahdollisuus toimintaan ja siten mahdollisuus kasvaa täysivaltaiseksi yhteisön jäseneksi oppien samalla sekä tietoja, taitoja että vuorovaikutusta. Samalla tuodaan koulun toiminta lähemmäs nuorten todellista elämää.

Mikä on yhteisöpedagogi?

Yhteisöpedagogin koulutus

Yhteisöpedagogi (AMK) on suorittanut humanistisen ja kasvatustieteiden ammattikorkeakoulututkinnon. Yhteisöpedagogien suurin kouluttaja on Humanistinen ammattikorkeakoulu (HUMAK)⁴⁰, joka tarjoaa kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusta neljässä eri kaupungissa. Laajuudeltaan 210 opintopistettä (3,5 vuotta) olevan koulutusohjelman tavoitteena on kouluttaa pedagogisia osaajia esimerkiksi ohjaus-, kasvatustieteiden, suunnittelu- ja kehittämistehtäviin kansalaistoiminnan sekä järjestö- ja nuorisotyön kentille. Yhteisöpedagogin asiantuntijuus koostuu yhteisöllisestä, pedagogisesta, yhteiskunnallisesta ja kehittämisosaamisesta.⁴¹

Yhteisöllistä pedagogiikkaa toteuttaessaan yhteisöpedagogi voi yhdistää kaikki neljä osaamisaluettaan. Yhteisöllisyyteen ohjaaminen, ryhmädynamiikan tuntemus sekä osallistavat menetelmät ovat toiminnan lähtökohta, jota tukee ihmisen kasvatuksen ja kehityksen lainalaisuuksien tunteminen sekä sen myötä tuleva kyky soveltaa menetelmiä kohderyhmän tarpeiden mukaisesti. Yhteiskunnalliseen aktiivisuuteen tukemi-

nen ja osallisuuden edistäminen pohjautuvat tietoon yhteiskunnan rakenteista. Kaiken aikaa taustalla vaikuttaa oman toiminnan ja ympäristön analysointi, jonka avulla yhteisöpedagogi pyrkii ratkaisemaan ongelmia toimintaa kehittäen.

Yhteisöpedagogin menetelmäosaaminen vaihtelee ammatillisten opintojen valintojen mukaan: vaihtoehtoina ovat erityiskasvatus, taide- ja kulttuurikasvatus, liikunta- ja terveyskasvatus, osallistaminen ja yhteistoiminta, seikkailukasvatus sekä yhteisöviestintä ja mediakasvatus.

Varsinainen suuntautumisvaihtoehto valitaan järjestö- ja vapaaehtoistoiminnan, kansainvälisen ja monikulttuurisen toiminnan sekä sosiaalisen vahvistamisen välillä.⁴² Sosiaalinen vahvistaminen tarkoittaa elämäntaitojen parantamista ja syrjäytymisen ehkäisyä ja sisältää myös nuorten osallisuuden edistämisen sekä ihmisten välisiin vuorovaikutussuhteisiin vaikuttamisen⁴³. Siksi etenkin viimeinen suuntautumisvaihtoehto antaa valmiudet yhteisöllisen pedagogiikan toteuttamiseen.

Yhteisöpedagogi harjoittelijana

HUMAKin opintoja suoritetaan paitsi kontaktiopetuksessa ja itsenäisesti työskentellen, myös harjoitteluna ja projektiopintoina⁴⁴. Opiskelijan työpanos vaihtelee harjoittelun tason mukaan: syventävässä harjoittelussa suunnittelu- ja arviointikyky sekä työmenetelmien hallinta on itsenäisempää kuin perusharjoittelussa, ja kehittävässä harjoittelussa (projektiharjoittelussa) opiskelija kykenee kehittämään uusia toimintatapoja⁴⁵.

Projektiharjoittelua suorittava opiskelija voi toteuttaa koulussa esimerkiksi yhteisöllistä pedagogiikkaa kehittävän projektin. Opiskelijan voi nähdä voimavarana, joka hyvin suunnitellussa harjoittelussa voi olla aidosti

tukemassa koulun kasvatustehtävää⁴⁶ ja kehittämässä uusia työtapoja koulun käyttöön.

Harjoittelun suunnittelu ja ohjaus

Koulu yhteisöpedagogi-opiskelijan harjoittelupaikkana on siitä erikoinen, että hyvin pienellä todennäköisyydellä harjoittelua ohjaa koulussa työskentelevä yhteisöpedagogi. Siinä missä esimerkiksi nuorisotilalla harjoittelija oppii työn käytänteistä hyppämällä mukaan nuorisotilan arkeen, koulussa harjoittelun aloittava ei välttämättä saa työleen vastaavaa oman alan tukea.

Etukäteisperehtymisen ja suunnittelun merkitys korostuu, jotta harjoittelija voisi jo alusta lähtien toteuttaa työtään kouluyhteisössä palvelevalla tavalla. Hyvä käytäntö on kutsua suunnitteluun ja ohjaukseen esimerkiksi kunnan nuorisotyöntekijä⁴⁷. Samalla

opiskelija saattaa olla yhteistyön avaajana koulun ja nuorisotyön välisen yhteistyössä, ja opiskelijan tekemistä kokeiluista voidaan edetä nuorisotyön vakiinnuttamiseen koulussa.

Nuorisotyöntekijän nimikkeet

Koulussa työskenteleviä nuorisotyöntekijöitä on kutsuttu monilla nimillä: koulun nuorisotyöntekijä, koulun nuoriso-ohjaaja, koulunuorisotyöntekijä, kouluohjaaja, koulu-yhteisöohjaaja tai yhteisöpedagogi⁴⁸. Koulunkäyntiavustajien muututtua koulunkäynninohjaajiksi nimike kouluohjaaja tuskin vakiintuu nuorisotyöntekijöiden käyttöön. Nuoriso-alkuiset sanat puolestaan korostavat tiettyä ikävaihetta eivätkä siksi sovellu sellaisinaan alakouluun.

Jotkin koulut ovatkin kehittäneet omalle nuorisotyöntekijälleen aivan omanlaisensa nimen esimerkiksi työntekijän rahoittaneen hankkeen nimeä mukailleen.

Koska koulun nuorisotyöntekijän työnkuva yhteisöpedagogi (AMK) -koulutuksen saaneen tekemänä perustuu yhteisölliseen pedagogiikkaan, tässä oppaassa koulun nuorisotyöntekijää kutsutaan yhteisöpedagogiksi.

Yhteisöpedagogin roolit

Yhteisöpedagogi toteuttaa yhteisöllistä pedagogiikkaa erilaisissa rooleissa, jotka yhdessä toteuttavat nuorisotyön sosialisatio-, personalisatio- ja kompensatiofunktioita sekä kunnioittavat nuorisotyön arvo maailmaa. Roolit⁴⁹ antavat kuvaa yhteisöpedagogin konkreettisista työtehtävistä, joita on esitelty oppaan lopussa.

ehkäisevää tukea tarvitsevat nuoret. Rooliin ei kuulu arvioiminen tai rankaiseminen, vaikka yhteisöpedagogi puuttuikin sopimattomaan käytökseen. Mahdolliset kontaktit nuoriin vapaa-ajalla lisäävät nuorten tunte- musta ja luottamusta.

Läsnä oleva aikuinen

Minulla on aikaa.

Yhteisöpedagogilla on aidosti aikaa nuorille - hän on **kuuntelija ja rinnalla kulkija**, jonka puoleen voi kääntyä suurissa ja pienissä asioissa myös silloin, kun ei tiedä, kuka osaisi auttaa. Yhteisöpedagogi on saatavilla ilman ajanvarausta kuunnellakseen nuorten iloja, suruja ja kokemuksia, ja hän toimii matalan kynnyksen lähiohjauspalveluna, joka tarvittaessa ohjaa nuoret muiden ammattilaisten puheille. Yhteisöpedagogi on läsnä koulun arjessa silmä- ja korvaparina, joka aktiivisen toimintansa lisäksi tarkkailee kouluyhteisössä pyrkien huomaamaan yksinäiset, kiusatut tai muut

Kasvattaja ja innostaja

Nuoret oppivat yhdessä toimien.

Tunnustettuna ja tiedostavana kasvattajana nuorisotyöntekijä toteuttaa koulussa opetussuunnitelman mukaisia vuorovaikutteisia asiakokonaisuuksia, esimerkiksi seksuaali-, päihde- ja liikenne-/turvallisuuskasvatukseen perustuvia teemaviikkoja ja oppitunteja. Yhteisöllistä pedagogiikkaa toteuttaen hän tarjoaa nuorille mahdollisuuksia päästä toimimaan itse tapahtumien, retkien, teemaviikkojen, juhlien ja koulun muun toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Näissä nonformaaleissa oppimisympäristöissä nuoret pääsevät toteuttamaan itseään, oppimaan yhteistyötaitoja ja kasva-

maan aktiiviseksi kansalaisiksi. Yhteisöpedagogi innostaa yhdessä tekemiseen myös hiljaiset ja vetäytyvät oppilaat. Kasvatustieteelliseksi voi lukea myös kiusaamisen vastaisen työn, vertaissovittelun sekä tukioppilas- ja oppilaskuntatyön.

Ohjaaja

Tuetaan nuoria monin tavoin.

Yhteisöpedagogi voi toimia sekä yksilö- että ryhmäohjaajana. Nuorten **elämänhallinnan tukijana ja elämänhallintataitojen edistäjänä** nuorisotyöntekijä paneutuu yksilön tarpeisiin ja tukemiseen esimerkiksi päivystystoiminnan keinoin ja pienryhmissä.

Ryhmätyö- ja tunnetaitojen sekä itsetuntemuksen edistäjän keinoina ovat pienryhmätoiminta, luokkakohtainen työskentely, kerho- ja harrastetoiminta sekä ryhmätyöt, teemapäivät ja -viikot. Samalla kun tuetaan nuorten kasvua ja edistetään koulun yhteisöllisyyttä, pyritään johdonmukaisesti ehkäisemään kiusaamista.

Koordinaattori

Tehdään yhdessä koulusta meille kaikille mukava paikka.

Yhdessä tekemisen ja kokemuksen koordinaattorina ja vaikuttamisen edistäjänä yhteisöpedagogi antaa nuorille mahdollisuuden suunnitella ja toteuttaa koulun toimintaa omista lähtökohdistaan ja omien toiveidensa mukaisesti. Koordinaattori toimii tiedon välittäjänä eri tahojen välillä ja auttaa käytännön asioiden järjestämisessä.

Yhteisöpedagogi kuuntelee kouluyhteisön nuorten ja aikuisten viestejä etsien keinoja, joilla toimintakulttuuria voidaan kehittää.

Parhaimmillaan kehitystyö johtaa nuorten ja aikuisten väliseen ja keskinäiseen parempaan yhteistyöhön. Keskustelukulttuurin kehittymisen myötä yhteisön avoimuus ja hyvinvointi lisääntyvät.

Yhteisöpedagogi voi toimia myös **kodin ja koulun välisen yhteistyön toteuttajana**, jolloin tavoitteena on edistää kotien sitoutumista yhteisiin kasvatustavoitteisiin ja siten parantaa kodin ja koulun yhteistyötä.

Nuorten iloja ja suruja kuunteleva yhteisöpedagogi voi madaltaa kynnystä lähteä kouluun.

Koulu yhteisöpedagogin silmin

Vaikka koulut tähtäävät samoihin tavoitteisiin ja noudattavat pääasiallisesti samoja lakeja ja asetuksia, kaikki koulut ovat kuitenkin keskenään erilaisia oman toimintakulttuurinsa vuoksi. Koulun toimintakulttuuri koostuu virallisista ja epävirallisista säännöistä, toiminta- ja käyttäytymismalleista sekä arvoista ja periaatteista, joihin koulutyön laatu perustuu.

Toimintakulttuuriin kuuluu myös tuntien ulkopuolinen toiminta: juhlat, teemapäivät ja tapahtumat sekä aihekokonaisuuksien toteuttaminen. Ihanteellinen toimintakulttuuri on avoin ja vuorovaikutteinen, ja tukee yhteistyötä sekä koulun sisällä että kotien ja muun yhteiskunnan kanssa. Oppilailta on oltava mahdollisuus koulun toimintakulttuurin luomiseen ja kehittämiseen.⁵⁰

Koulun toimintakulttuuriin tutustuminen ja sopeutuminen on yksi yhteisöpedagogin ensimmäisistä työtehtävistä. Koulujen toimintakulttuuria yhdistää usein sitoutuminen tiettyyn tilaan ja aikatauluun. Oppitunnit ja niiden lomaan sijoittuvat välitunnit

rytmittävät niin oppilaiden kuin opettajienkin päivää. Kellojen soidessa käytävät tyhjenevät, sillä oppiminen tapahtuu pääasiallisesti luokkahuoneissa. Nämä itsestäänselvyksiltä tuntuvat asiat saavat aivan uuden merkityksen, kun koulun arkea tarkastelee nuorisotyöntekijän silmin – aikaa nuorten spontaanille kohtaamiselle on koulupäivän aikana yllättävän vähän.

Harvassa koulussa tavalliseen koulupäivään on selkeästi raivattu tilaa tavoitteelliselle yhteisölliselle pedagogiikalle⁵¹. Jotta nuorisolan ammattilaisesta olisi hyötyä koululle ja nuorille, ja jotta työntekijä pääsisi tekemään työtään, toimintamuotojen suunnittelu ja yhteisen sävelen löytäminen ovat välttämättömiä. Siksi työn onnistumisen edellytyksiä ovat huolellinen valmistautuminen ja toiminnan suunnittelu yhdessä kouluyhteisön kanssa, omasta olemassaolostaan ja toiminnastaan tiedottaminen sekä oppilaille että henkilökunnalle kuin myös oman paikan löytäminen moniammatillisesta työyhteisöstä.

Valmistautuminen

Vaikka yhteisöpedagogi tuo kouluun uudenlaista työmuotoa, hänen tehtävänänsä ei ole uudistaa koko koulujärjestelmää tai kritisoida koulun työtapoja. Yhteistyön opettajien ja koulun muun henkilökunnan kanssa tulee rakentua yhteisymmärryksessä ja toisen työtä arvostavassa ilmapiirissä.⁵²

Ennakkoluuloton asenne ja avoin suhtautuminen erilaisiin toimintatapoihin ovatkin yhteisöpedagogin valtteja työtä aloittaessa. Työhön voi valmistautua myös reflektoidulla omalla koulutaivaltaan, sillä työntekijän on oltava sinut paitsi itsensä, myös omien koulukokemustensa kanssa.

Yhteiset tavoitteet

Jotta yhteisöpedagogin työpanos koululla hyödyttäisi sekä oppilaita että koulun henkilökuntaa, vaaditaan keskustelua yhteisistä tavoitteista, toimintatavoista ja käytännön järjestelyistä. Huolellinen suunnittelu takaa sen, että nuorisotyö linkittyy luontevaksi osaksi koulun opetussuunnitelmaa eikä siten tuo ylimääräistä taakkaa tai vie rajalli-

sia aika- tai materiaaliresursseja. Erityisesti rehtorilla on merkittävä rooli koko kouluyhteisön sitouttamisessa yhteistyöhön⁵³, jotta yhteisöpedagogi ei joudu jatkuvasti perustelemaan työnkuvaansa ja yhteistyön etuja kouluyhteisössä⁵⁴.

Tavoitteiden esiintuominen on tärkeää myös siksi, että nuorisotyön menetelmät saattavat vaikuttaa koulun arjessa liian hauskoilta ja rennoilta, eli jopa kyseenalaisilta ja hyödyttömiltä. Menetelmien oppilaslähtöisyys ei kuitenkaan poista tavoitteellisuutta.⁵⁵

Vaikka koulun nuorisotyöstä on luotu malleja, jokainen koulu luo oman mallinsa ja ratkaisee, mihin osa-alueisiin panostetaan enemmän ja mitkä jätetään taka-alalle⁵⁶. Jo ennen yhteisöpedagogin työn aloittamista koulussa tulisi rehtorin johdolla keskustella työntekijän roolista ja selvittää, mihin uudella työmuodolla tähdätään. Koululle voi perustaa työryhmän, joka asettaa nuorisotyölle päätavoitteet, valitsee työmenetelmiä, kehittää työtä ja seuraa sen tuloksia. Samalla luodaan koululle tyypillistä tapaa toimia ja varmistetaan, että yhteisöpedagogin työnkuva muodostuu nuorisotyölle ominaisista tehtävistä.⁵⁷

Pitkä ruokavälitunti katkaisee koulupäivän ja antaa aterioinnin jälkeen mahdollisuuden harrastaa yhdessä kavereiden kanssa.

Perehdyttäminen ja perehtyminen

Yhteisöpedagogin tulee tuntea koulun toimintaa ohjaavat lait ja säännöt siinä missä kaikkien muidenkin.

Järjestyssääntöihin perehtymisen lisäksi on hyvä ottaa selville, kuinka koulussa käytännössä menetellään esimerkiksi tupakointi- ja kiusaamistapauksissa tai muissa sääntöjen rikkomista koskevissa asioissa, jotta osaa tarpeen tullen toimia oikealla tavalla. Tärkeää on myös se, että yhteisöpedagogi saa tietoonsa koulun tiedotteet ja ajankohtaiset asiat.

Koululla on vastuu oppilaista koko koulupäivän ajan, ja pääsääntöisesti vastuu on opettajilla. Vastuunjaosta kerho-, pienryhmä- ja välituntitoiminnan sekä oppituntien aikaisen päivystystoiminnan aikana tulee sopia tarkasti. Vastuista keskusteltaessa on tiedettävä, mikä yhteisöpedagogin toteuttamasta toiminnasta on koulun vuosisuunni-

telman mukaista ja mikä koulun ulkopuolista toimintaa.⁵⁸

Koulun työntekijät eivät saa kertoa sivullisille oppilaiden, henkilöstön tai perheenjäsentensä henkilökohtaisista asioista⁵⁹. Yhteisöpedagogin on tasapainoiltava nuorten luottamuksen säilyttämisen ja oman ammattisuutensa välillä, sillä työtä tehdessään hän joutuu joskus viemään asioita muiden ammattilaisten tai vanhempien tietoon nuorten vastustuksesta huolimatta. Nuorisotyöntekijäkin on myös velvollinen tekemään lastensuojeluilmoituksen sosiaaliviranomaiselle, jos nuoren hyvinvointi vakavasti uhatuna⁶⁰.

Koulun käytänteissä on paljon hiljaista tietoa, johon pääsee käsiksi vasta ajan kuluessa, mutta aktiivinen kysely ja asioiden selvittämien työn alkaessa helpottaa alkuun pääsemistä.

Yhteisöpedagogi esittäytyy

Uusi kasvo koululla aiheuttaa ihmetystä varsinkin, jos kyseessä on tuntematon tehtävämike. Esittäytyminen koulun väelle tuo tunnetuksi paitsi uudet kasvot, myös työnkuvan ja eron koulun muista ammattiryhmistä. Tärkeää on, että yhteisöpedagogi esittäytyy sekä henkilökunnalle että oppilaille tavoilla, jotka tavoittavat kohderyhmät tehokkaimmin.

Esittäytyä voi paitsi kasvokkain esimerkiksi kokouksissa ja luokkahuoneissa, myös kirjallisesti ilmoitustaululla, sähköpostitse, intranetin tai WILMAN kautta ja koulun viikkotiedotteessa. Keskusradion kautta kuuluva aamunavaus tai koulun yhteisessä tapahtumassa esiintyminen jäävät oppilaillekin mieleen. Alkuvaiheessa nimikyltti ja esimerkiksi Yhteisöpedagogi-paita auttavat oman nimen ja toimenkuvan tutuksi tekemisessä.

Oppilaiden huomion voi kiinnittää esimerkiksi Etsi yhteisöpedagogi -kilpailulla levittämällä ”etsintäkuulutuseroituksia” koululle ja huomioimalla jotenkin ne, jotka tulevat juttusille.

Yhteisöpedagogin on kyettävä määrittelemään oma roolinsa koululla, jotta henkilökunta osaa hyödyntää uutta resurssia⁶¹. Opettajat tarvitsevat konkreettista tietoa siitä, miten ja missä yhteisöpedagogin kanssa voi tehdä yhteistyötä.⁶² Esittäytyessään kannattaakin vastata seuraaviin kysymyksiin:

Kuka olen? Mistä tulen?

Mitä teen täällä? Mitä osaan?

Miten minuun saa yhteyden?

Kontaktiin nuorten kanssa

Kestää aikaa, ennen kuin uusi työntekijä tulee nuorille niin tutuksi, että he uskaltavat hänen juttusilleen.

Välituntitoiminta, nuorisotilan tarjoaminen oleskelutilaksi tai käytävillä kuljeskelu tuntien välissä tarjoavat mahdollisuuksia kohtaamisille. Yhteisöpedagogin on erotuttava välituntivalvoista, joten vaikka hän valvoo, ettei kiusaamista, vahingontekoa tai muuta vastaavaa tapahdu, ensisijainen tehtävä on kuitenkin tehdä itsestään helposti lähestyttävä henkilö, joka huomaa ja kohtaa myös yksinäiset⁶³.

Luokkien toiminnan tarkkailu oppitunneilla auttaa luomaan kuvan nuorista ja ryhmien toimimisesta. Samalla yhteisöpedagogi voi esitellä itsensä ja kertoa työnkuvastaan, jolloin kontaktin ottaminen myös käytävillä on helpompaa puolin ja toisin.⁶⁴

Kontaktiin pääsemiseen ei aina riitä pelkkä havainnointi ja käytävällä ”hengailu”, vaan vasta nuorten kanssa toimiminen, kuten luokkaprojektit, ryhmäytykset, tapahtumien suunnittelu nuorten kanssa ja pienryhmätai harrastetoiminta, luo alun luottamuksellisen suhteen syntymiselle⁶⁵.

Moi! Mitä kuuluu?

Moniammatillinen yhteistyö

Koulun työyhteisö

Moniammatillinen työ koululla ei ole uutta, sillä jo vuosien ajan esimerkiksi oppilaanohjaajat, terveydenhoitajat, koulupsykologit, koulukuraattorit ja koulunkäynninohjaajat (koulunkäyntiavustajat) ovat tehneet työtä opettajien rinnalla. Tämän oppilashuoltohenkilökunnan tehtävänä on tukea oppimisen edellytyksiä sekä nuoren fyysistä, psyykkistä ja sosiaalista hyvinvointia⁶⁶.

Yhteisöpedagogin työnkuva sivuaa koulun muiden toimijoiden työtä. Hyödyllisintä on välttää vastakkainasettelua ja tunnistaa ammattikuntien yhtäläisyydet ja erot siten, että rajapinnoilta löydetään nuorisotyön näkökulmasta otollista tarttumapintaa. Tärkeää on, että työtehtävät ovat jäsenyneet ja kaikkien työlle löydetään tarve kouluyhteisöstä.⁶⁷ Työnkuvia on esitelty tarkemmin Sanasto-osiossa.

Yhteisöpedagogi voi tehdä yhteistyötä **opettajan** kanssa nonformaaleja oppimisympäristöjä luotaessa tai koulukiusaamista ehkäistäessä.

Oppilaanohjaajan kanssa tehdään samaa työtä esimerkiksi nivelvaiheissa ja elämänhallinnasta keskusteltaessa.

Koulukuraattorin ja **psykologin** ero yhteisöpedagogiin on lähinnä siinä, että yhteisöpedagogi keskittyy ehkäisevään työhön ja varhaiseen puuttumiseen korjaavan työn sijaan. Yhteisenä tehtävänä on kuitenkin lasten ja nuorten hyvinvoinnin varmistaminen sekä yksilöinä että yhteisössä.

Myös **koulunkäynninohjaajien** kanssa nuorisotyön tavoitteet ovat osittain yhtenevät, vaikka koulunkäynninohjaajien työssä painottuukin koulunkäynnin ja oppimisen yksilöllinen tukeminen.

Terveydenhoitajan kanssa yhteinen rajapinta löytyy esimerkiksi terveellisiin elämäntapoihin, päihdekasvatukseen ja seksuaaliterveyteen liittyvässä ohjaustyössä, jota nuorisotyössä on perinteisesti tehty.⁶⁸

Nuorisotyöntekijän oma aktiivisuus on avainsana työyhteisöön sopeutumisessa. Koulun muu henkilökunta on yksi tärkeimmistä yhteistyötahoista, joten kaikkia välitunteja ei kannata viettää nuorten kanssa. Päivästä kannattaa varata esimerkiksi yksi välitunti opettajanhuoneessa oleilulle, jolloin on mahdollista tutustua opettajiin, keskustella heidän kanssaan ja kuunnella heidän näkemyksiään.

Moniammatillisen yhteistyön edellytykset⁶⁹

🗨️ Työnkuvan selkeyttäminen

🗨️ Yhteinen tahtotila ja päämäärä

🗨️ Erilaisen osaamisen arvostaminen

🗨️ Toisen vahvuuksien tunnistaminen

🗨️ Yhteinen näkemys kasvatuksesta ja nuorten tukemisesta

🗨️ Ajatus siitä, että jokaisen työpanosta tarvitaan nuorten kokonaisvaltaisessa tukemisessa.

Ammatti-identiteetti

Koska nuorisotyö liitetään edelleen voimakkaammin vapaa-aikaan kuin kouluun, yhteisöpedagogin on rakennettava vahva ammatti-identiteetti kyetäkseen toteuttamaan tehtäväänsä koulussa. Oman työn tarkoituksen ja arvomaailman tunteminen edistää oman paikan hahmottamista moniammatillisen työntekijäjoukon keskellä. Ammatti-identiteetti auttaa ottamaan vastaan monenlaisia odotuksia, mutta toisaalta myös jous-

tavuus on välttämätöntä uudessa toimintaympäristössä⁷⁰.

Nuorisotyöhön kuuluu läsnäolo ja tavoitettavissa oleminen. Siksi ei olekaan vaarallista, jos joka hetkeksi ei löydy tekemistä – tarve voi tulla aivan milloin vain. Hiljaiset hetket eivät siis viesti työn tarpeettomuudesta, vaan valmiudessa olemisesta. Toisaalta yhteisöpedagogi ei odota huoneessaan nuorten kontaktia, vaan hakeutuu nuorten pariin etsien juttuseuraa ja tukea tarvitsevia.⁷¹

Työssä jaksaminen

Monialaisen työryhmän jäsenenä yhteisöpedagogin on tunnistettava omat rajansa: oma osaaminen ja aika eivät riitä kaikkeen, vaikka nuorisotyöntekijä moniosaajana nähdäänkin.

Oppilashuollon ja opettajien kanssa tehdystä työnjaosta huolimatta yhteisöpedagogi saattaa saada harteilleen loputtoman vuoren nuorten huolia. Riittämättömyyden tunnetta ja uupumista voi ehkäistä olemalla tästä vaarasta tietoinen, seuraamalla omaa jaksamistaan, keskustelemalla työtovereiden kanssa ja rakentamalla ohjaus- ja tukiryhmän, joka pohtii työn kuvaa, tavoitteita ja tarvittaessa myös mieltä painavia yksittäistapauksia⁷². Lisäksi on tärkeää säilyttää yhteys muihin nuorisotyöntekijöihin, jotta yhteys omaan ammattiryhmään säilyy⁷³.

Oppilas, nuori tai potilas. Koulun henkilökunta nimittää koulunkävijöitä eri tavoin ammatista riippuen. Yhteisöpedagogi käyttää sanaa nuori ja pyrkii näkemään tämän kokonaisvaltaisesti, ei vain tietyn roolin tai piirteen kautta.

Yhteisöllistä pedagogiikkaa käytännössä

Yhteisöllistä pedagogiikkaa voi toteuttaa monin tavoin. Kaikki esimerkit yhteisöpedagogin käytännön työstä eivät tuo koululle mitään uutta toimintaa, vaikka sopivatkin yhteisöpedagogin rooleihin ja yhteisöllisen pedagogiikan tavoitteisiin. Yhteisöllinen pedagogiikka näkyy kuitenkin nuorten osallistumisen ja yhteistoiminnan korostumisessa.

Aihekokonaisuudet

Yhteisöpedagogin rooli: kasvattaja, innostaja, koordinaattori.

Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa määritellään yksittäisten oppiaineiden lisäksi aihekokonaisuudet (ks. Sanasto), joiden tavoitteet ja sisällöt sisältyvät useisiin oppiaineisiin. Aiheita voi käsitellä paitsi eri oppiaineissa niille luontevalla tavalla, myös erilaisissa koulun tapahtumissa.⁷⁴

Aihekokonaisuudet liittyvät lähes kaikki nuorisotyölle ominaiset teemat opetussuunnitelmaan: päihdekasvatus, seksuaalikasvatus, mediakasvatus, suvaitsevaisuuskasvatus, kansainvälisyyskasvatus, liikennekasvatus ja niin edelleen. Vinkkejä aihekokonaisuuksien käsittelyyn on Kirjallisuutta ja linkkejä -osiossa.

Aihekokonaisuuksia voi toteuttaa esimerkiksi teemapäivänä tai -viikkona, jolloin

samaa aihetta voi käsitellä eri näkökulmista eri oppiaineissa. Jos aiheena on kiusaaminen, kielten tunteilla keskustellaan omista tunteista ja ajatuksista vieraalla kielellä, yhteiskuntaopissa tutustua lakeihin ja seuraamukseen, äidinkielen tunnilla asettua kiusaajan ja kiusatun asemaan näyttelemällä ja kirjoittamalla, uskonnon ja elämäntiedon tunnilla pohtia asiaa eettisestä näkökulmasta.⁷⁵

Yhteisöpedagogin ajatukset tuovat koululle uusia näkökulmia aiheiden käsittelyyn. Yhteisöpedagogi voi myös valmistaa opetusmateriaaleja, joita esimerkiksi luokanvalvojat hyödyntävät tunteja pitäessään. Yhteistyö eri alojen asiantuntijoiden ja opiskelijoiden kanssa tuo koululle lisää asiantuntijuutta. Oppilaiden hyödyntäminen teemojen suunnittelussa varmistaa sen, että nuorten etukäteistiedot ja kiinnostuksen kohteet voi huomioida.⁷⁶

Koulun lehden tekeminen yhdistää monta eri oppiainetta ja luo kouluun yhteisöllisyyttä.

Kerhot ja harrastustoiminta

Yhteisöpedagogin rooli: kasvattaja, koordinaattori, ohjaaja.

Koulun kasvatus- ja opetustyön tukemiseksi voidaan järjestää kerhotoimintaa, joka tukee oppilaan kasvua ja itsensä kehittämistä, edistää harrastusten viriämistä ja antaa oppilaalle mahdollisuuden muuhunkin kuin tavalliseen koulutyöhön. Kerhotoiminnan tavoitteena on lisäksi osallisuuden lisääminen, sosiaalisten taitojen kehittäminen, mahdollisuus onnistumisen ja osaamisen kokemuksiin, luovan toiminnan kehittämisen sekä oman kulttuurin tuottaminen.⁷⁷

Kiusaamisen ehkäisy

Yhteisöpedagogin roolit: läsnä oleva aikuinen, kasvattaja.

Perusopetuslain mukaan oppilaalla on oikeus turvalliseen opiskeluympäristöön ja sen vuoksi opetuksen järjestäjän on laadittava suunnitelma kiusaamisesta ja väkivaltaa vastaan⁸¹. Koulujen kiusaamisen vastaisen työn tueksi on kehitetty ohjelmia ja malleja.

KiVa Koulu

KiVa Koulu (KiVa = Kiusaamisen Vastainen) on Opetusministeriön rahoittama hanke koulukiusaamisen vähentämiseksi ja ehkäisemiseksi. Toimenpideohjelma koostuu harjoituksia ja ryhmitöitä sisältävistä teemoista, jotka toteutetaan joko oppitun-

Kodin ja koulun yhteistyö

Yhteisöpedagogin roolit: koordinaattori.

Myös perheet ovat osa kouluyhteisöä. Kodin ja koulun yhteistyö tukee oppilaiden hyvinvointia, ja osallistamalla yhteistyöhön huoltajat varmistavat omat vaikutusmahdollisuutensa lastensa asioihin. Huoltajia voi aktivoita perinteisten vanhempainiltojen ja vanhempainyhdistystoiminnan lisäksi erilai-

kerhotoiminnan tavoitteena on onnistumisen kokemusten tarjoaminen kaikille ja erityisesti niille, joille koulu ei näitä kokemuksia yleensä tarjoa⁷⁸. Monipuolinen kerhotoiminta edesauttaa omien vahvuuksien esiin nousemista sekä identiteetin rakentumisessa⁷⁹.

Kerho- ja harrastustoimintaa voi käynnistää kartoittamalla oppilaiden harrastuksia ja kyselemällä toiveita. Yhteisöpedagogi voi toimia paitsi ohjaajana, myös koordinaattorina, joka vastaa tila- ja aikataulujärjestelystä, tiedottaa ja markkinoi kerhoja sekä seuraa kerhojen toimimista yhdessä rehtorin kanssa.⁸⁰

teina tai teemapäivinä (yleiset toimenpiteet), sekä KiVa-tiimin eli opettajien järjestämistä kiusaamistapausten selvityskeskusteluista ja tilanteen seurannasta (kohdennetut toimenpiteet).⁸²

Vaakamalli®

Vaakamalli® koostuu kiusaamistilanteisiin puuttumisesta ja kiusaamista ehkäisevän toimintakulttuurin luomisesta, joka mallissa painottuu. Mallin ehkäisevällä puolella luodaan yhteinen ymmärrys kiusaamisesta, sitoutetaan työhön koko työyhteisö, vaikutetaan oppilaiden välisiin suhteisiin ja panostetaan koulun myönteiseen ilmapiiriin. Toinen puoli muodostuu kiusaamisen havaitsemisesta, kiusaamistilanteiden hoitamisesta ja niiden seurannasta.⁸³

silla perheiden yhteisillä toiminnallisilla illoilla, avoimien ovien päivillä, vertaistukea tarjoavalla vanhempien ”olkkaritoiminnalla” sekä rohkaisemalla vanhempia keskinäiseen yhteydenpitoon.

Vanhempien osallistaminen tapaamisten järjestämisessä luo uudenlaista näkökulmaa kodin ja koulun yhteistyöhön. Vanhempain-

toiminnassa voidaan nostaa vertaistuen ohella esiin nuorisokulttuurin uusimpia piir-

teitä, jolloin nuorten ja huoltajien keskinäinen ymmärrys paranee.⁸⁴

Koulun juhlat

Yhteisöpedagogin roolit: innostaja, koordinaattori.

Yhteisöpedagogi suunnittelee ja järjestää kalenterivuoden juhlia siten, että myös nuorilla on mahdollisuus osallistua ideoimiseen ja toteuttamiseen. Samalla toteutetaan perinne- ja tapakasvatusta.⁸⁵

Juhlan aiheita kouluvuoden aikana:

Seiskaluokkalaisten tervetuliaisjuhla

- Sadonkorjuujuhla
- Itsenäisyyspäivä → esim. tanssiaiset
- (Pikku)joulujuhlat
- Ystävänäpäivä
- Vappu → Vappurieha
- 9-luokkalaisten läksiäisjuhla/potkiaiset
- Kevätjuhla

Linkki koulun ja vapaa-ajan välillä

Yhteisöpedagogin rooli: läsnä oleva aikuinen, ohjaaja.

Yhteisöpedagogi toimii usein koulun lisäksi myös nuorisotilalla tai ohjaa harrastuksia koulun jälkeen. Vapaa-ajan toiminta vahvistaa paitsi luottamussuhteiden syntymistä, myös yhteisöpedagogin roolia oppilashuolto-

ryhmässä, sillä hän saa tietoa nuorten käyttäytymisestä myös koulun ulkopuolella.⁸⁶

Yhteisöpedagogi innostaa nuoria harrastamaan ja osallistumaan tiedottamalla kaupungin harrastusmahdollisuuksista ja tapahtumista⁸⁷ esimerkiksi kokoamalla ajan-kohtaiset asiat ilmoitustaululle tai koostamalla vihkosen toiminnoista ja tapahtumis- ta.

Nivelvaiheet

Alakoulu-yläkoulu-nivel

Yhteisöpedagogin roolit: kasvattaja, innostaja, ohjaaja, koordinaattori.

Nivelvaihteyden voi aloittaa keväällä kiertämällä kuudensissa luokissa tukioppilaiden kanssa siten, että he saavat kertoa yläkoulusta nuoren näkökulmasta. Kevään yhteistoimintapäivässä kuudesluokkalaiset pääsevät tutustumaan tuleviin luokkakavereihin jo ennen yläkouluun siirtymistä. Päivä voi koostua erilaisista esimerkiksi tukioppilaiden ohjaamista yhteistoiminnallisista harjoitteista, sillä tavoitteena on sulattaa jäätä ja madaltaa siirtymisen kynnyksiä. Koulun alettua tukioppilaat osallistuvat esitelmällä koulua sekä olemalla mukana tutustumispäivässä, tervetuliaistapahtumissa ja ryhmäytyksissä.⁸⁸

Ryhmäytyks

Ryhmäytyks on yhteisöllisyyden perustyökalu ja tavallinen koulun ja nuorisotyön yhteistyön kohde. Ryhmäytyks on yhteisöpedagogille hyvä keino saada kontakti kaikkiin aloittaviin yläkoululaisiin, jolloin luottamusuhde alkaa rakentua jo yläkoulutaipaleen alussa.⁸⁹

Ryhmäyttämisen prosessin tarkoituksena on edistää luokan oppilaiden tutustumista siten, että jokainen tuntee olonsa ryhmässä turvallisesti ja mukavaksi. Koska turvallisessa ryhmässä voi viihtyä, ilmaista mielipiteensä ja erehtyäkin, ryhmäytyminen on edellytys kannustavan oppimisympäristön syntymiselle.⁹⁰

Yläkoulussa ryhmäytyminen mielletään usein 7. luokan syksyn alussa olevaksi teemapäiväksi, jolloin erilaisten toiminnallisten menetelmien avulla uusi luokka ohjataan ottamaan kontaktia toisiinsa ja toimimaan ryhmänä. Luokanvalvojalle ja oppilas-huoltoryhmän työntekijöille ryhmäytyksen

seuraaminen antaa mahdollisuuden tarkkailla ryhmän toimintaa ja ryhmässä esiintyviä rooleja, ja havainnot helpottavat ryhmän kanssa työskentelyä myös luokkahuoneessa.

Ryhmäytyminen ei kuitenkaan ole vain yhden päivän projekti, vaan turvallisen ryhmän syntyminen vaatii tietoista kehittämistä pitkin lukuvuotta. Toiminnallisia hetkiä voi ripotella arkeen jatkuvasti. Ryhmäläiset tutustuvat toisiinsa paremmin erilaisissa pienryhmissä, jotka voivat toimia paitsi oppitunneilla⁹¹, myös koulun muuhun toimintaan ja sen järjestämiseen osallistues- sa.

Jatkoryhmäytyksiä tehdään, kun luokalle tulee uusi oppilas. Työmuotona voivat olla joko yhteistoiminnalliset harjoitteet tai yhteinen projekti, esimerkiksi yhteisten pikkujoulujen järjestäminen tai vanhempien ja nuorten peli-ilta.⁹²

Yläkoulu-toinen aste -nível

Yhteisöpedagogin roolit: läsnä oleva aikuinen, ohjaaja, koordinaattori.

Nivelvaihe sisältää arvosanojen korottamista, ammatinvalinnan hakemista ja sosiaalisten taitojen ohjausta. Itsetuntemukseen ja elämänhallintaan tähtäävät pienryhmätoiminta ja yksilöohjaus edistävät omien valintojen selkeytymistä ja peruskoulun loppuun saattamista.

Koska nivelvaihteyttä tehdään oppilaitosten ohella esimerkiksi työvoimahallinnossa, sosiaalitoimissa, työpajoilla ja nuorisotoimissa, palvelujen koordinointi on tarpeen. Siksi yhteisöpedagogi voi toimia esimerkiksi nuorten palvelutarpeen kartoittajana ja linkkinä nuoren ja palvelun välillä. Yhteistyötä kannattaa tehdä myös etsivän nuorisotyön kanssa, joka tukee nuorten pääsyä koulutukseen ja työmarkkinoille.⁹³

Oppilaskuntatoiminta

Yhteisöpedagogin roolit: kasvattaja, innostaja, koordinaattori.

Perusopetuslain mukaan koululla tulee joko olla oppilaskunta tai oppilailla muuten mahdollisuus ilmaista mielipiteensä koulua koskevista asioista⁹⁴. Jokainen koulun oppilas on oppilaskunnan jäsen, ja hallitus valitaan jäsenten joukosta⁹⁵. Hallituksen tehtävä on johtaa ja koordinoita oppilaskunnan toimintaa, käsitellä oppilaiden ja muiden tahojen esille tuomia asioita, kehittää oppilaiden vaikutusmahdollisuuksia ja oppilaiden osallisuutta sekä tehdä päätökset käytössä olevien varojen käytöstä.⁹⁶ Siksi oppilaskuntatoiminnalla käsitetään yleensä hallituksen toiminta.

Oppilaskunnan käsittelemät asiat voivat olla esimerkiksi seuraavia: kouluympäristön parantaminen ja koulun positiivisen kulttuurin edistäminen, koulun ongelmat, järjestysäännöt sekä opetussuunnitelma. Oppilas-

kunnan hallituksen vierailut opettajien ja vanhempainyhdistyksen kokouksissa lisäävät mahdollisuutta koulu yhteisön yhteiseen kehittämiseen.⁹⁷

Jotta oppilaskuntatoimintaan saataisiin osallistettua mahdollisimman moni oppilas, hallituksen kokousten lisäksi voi järjestää myös luokkakokouksia, joissa keskustellaan asioista luokittain ja joista hallituksen edustajat vievät viestiä eteenpäin. Oppilaskunnan yhteisöllisyyden lisäämiseksi hallituksen on tärkeää tiedottaa toiminnastaan monin tavoin, esimerkiksi päivänavauksissa, ilmoitustaululla, keskusradiossa ja kotisivuilla⁹⁸.

Yhteisöpedagogi toimii ohjaavan opettajan työparina ja on mukana suunnittelemassa ja organisoimassa toimintaa, tukemassa hallitusta itseohjautuvuuteen sekä rakentamassa yhteistyötä hallituksen, opettajien ja muiden yhteistyötahojen, esimerkiksi nuorisovaltuuston, välille⁹⁹.

Oppimisympäristöjen laajentaminen

Yhteisöpedagogin roolit: kasvattaja, innostaja, ohjaaja, koordinaattori.

Oppiminen on mahdollista metsässä, museossa, kirjastossa, messuilla, virastoissa, järjestöissä, kulttuuritapahtumissa, nuorisotilalla ja lukuisissa muissa paikoissa. Yhteisöpedagogi muistuttaa, että koulun fyysistä oppimisympäristöä voi laajentaa koulun alueen ulkopuolellekin. Nonformaali oppimisympäristö vapauttaa oppilaiden luovuuden ja aktiivisuuden ja antaa enemmän tilaa nuorten omille kokemuksille¹⁰⁰.

Nuorisotyöntekijät ovat kehittäneet myös räätälöityjä ratkaisuja koulun yksittäiseen ongelmaan. Eräässä koulussa 9-luokkalaisten koulupinnaajien tukemiseksi käynnistettiin tyttöjen itsensä organisoima muotinäy-

tösprojekti, jonka tarkoituksena oli motivoida tyttöryhmää suorittamaan peruskoulu loppuun yrittäjyyskasvatuksen menetelmin. Nuorisotyön rooli oli ideoida ja panna projekti alulle, toimia ikään kuin konsulttina.¹⁰¹

Yhteisöpedagogi voi olla mukana myös vaihtoehtoisessa tavassa suorittaa peruskoulu, esimerkiksi joustavassa perusopetuksessa (JOPO) tai pajakoulussa, jossa nuorille tarjotaan mahdollisuus suorittaa osa opinnoista taiteen keinoin. Menetelmät tukevat koulunkäyntiä sekä omien vahvuuksien ja voimavarojen löytämistä ja toiminnan sisältö räätälöidään yksilöllisesti yhdessä nuoren, vanhempien ja koulun kanssa. Yksilöohjaus voi jatkua myös peruskoulun jälkeisessä nivelvaiheessa.¹⁰²

Parkki[®]-, Varikko- tai Pysäkki-toiminta

Yhteisöpedagogin roolit: läsnä oleva aikuinen, ohjaaja.

Oppituntien ajaksi koululle voidaan järjestää päivystystoimintaa, joka parantaa työrauhaa sekä käytävillä että luokissa. Oppituntien alettua yhteisöpedagogi partioi käytävillä ja varmistaa, että kaikki oppilaat ovat menneet tunneille¹⁰³. Loput tunnista hän viettää sovitussa Parkki[®]-, Varikko- tai Pysäkki-paikassa, jonne opettajat lähettävät häiritseviä oppilaita keskustelemaan käytöksestään.

Päivystystoiminnan työvälineenä on kasvatuskeskustelu. Tarkoituksena on tarjota nuorelle paikka, jossa hän voi pohtia koulunkäyntiään ja elämänhallintaan liittyviä asioita aikuisen kanssa siten, että hän oppii esimerkiksi kantamaan vastuuta teoistaan ja huomaa, että häiritsemisestä seuraa tilanteen selvittäminen.

Opettajat, luokat ja siten koko kouluyhteisö hyötyvät päivystystoiminnasta siten, että työrauha luokissa paranee, eikä opettajan tarvitse huolehtia luokasta poistamastaan oppilaasta. Päivystyspisteen keskeinen

Yhteisöpedagogin kanssa voi jutella elämänhallinnasta ja muista mieltä painavista asioista, jotta koulunkäyntiin saa lisää energiaa.

sijainti mahdollistaa samanaikaisesti sekä läsnäolon tiettyssä paikassa että esimerkiksi aulatilojen valvonnan.¹⁰⁴

Päivystystoiminnan onnistumisen kannalta on erityisen tärkeää sopia yhdessä koulun omat periaatteet päivystystoiminnan käytännön toteuttamisesta (aikataulut, toimenpiteet päivystyspisteessä, yhteistyö oppilas-huoltoryhmän kanssa, vastuu oppilaista, yhteydenpito kotiin).¹⁰⁵

Pienryhmät

Yhteisöpedagogin rooli: ohjaaja.

Pienryhmät ovat tavoitteellisia, eli ryhmä kootaan jonkin tietyn tarpeen vuoksi. Tavoitteet vaihtelevat sosiaalisissa taidoissa tai elämänhallinnassa tukemisesta koulunkäyntiin sitoutumiseen.

Ryhmät kootaan kartoituksen perusteella, esimerkiksi OHR:n suositusten tai nuorisotyöntekijän havaintojen pohjalta. Ikäjakaman on hyvä olla mahdollisimman pieni. Ja sosiaalisten ja vetäytyvien nuorten eri ryhmissä, joskin mukana on hyvä olla myös tasapainottavia nuoria. Ryhmä kootaan kutsumalla siihen valitut nuoret, mutta osallistuminen on kuitenkin vapaaehtoista.

Toiminta on luonteeltaan ehkäisevää ja sen tarkoituksena on integroida nuoria yhteiskuntaan, vahvistaa sosiaalisia taitoja ja ehkäistä syrjäytymistä koulu- ja työelämästä. Menetelmät valitaan tavoitteen mukaan (esim. keskustelut, erilaiset kortit), mutta mukana on myös toiminnallista ohjelmaa sekä vapaamuotoista yhdessäoloa, joka varmistaa ryhmän kiinteyden ja yhteenkuuluvuuden tunteen syntymisen.

Suunnittelussa huomioidaan ryhmän omat toiveet. Ohjaajien parityöskentely (yhteisöpedagogi + oppilaanohjaaja, kuraattori, erityisnuorisotyöntekijä, seurakunnan nuorisotyöntekijä...) lisää luovuutta, helpottaa

tilanteiden purkamista ja laajentaa toimintamahdollisuuksia.

Ryhmät voivat kokoontua joko koulupäivän aikana tai vapaa-ajalla.¹⁰⁶ Tarvittavien lupien saamiseksi ja yhteistyön edistämiseksi tulee olla yhteydessä myös koteihin.

Tukioppilaat

Yhteisöpedagogin roolit: kasvattaja, innostaja.

Tukioppilastoiminta perustuu vertaistuen ajatukseen, jossa tavallinen, vapaaehtoinen nuori haluaa toimia kouluyhteisön hyväksi ja auttaa muita oppilaita. 8.- ja 9.-luokkalaiset tukioppilaat koulutetaan toimimaan

nuorempien oppilaiden tukena. Toiminnan tavoitteena on edistää kouluviihtyvyyttä, toverisuhteita sekä turvallista ilmapiiriä.¹⁰⁷ Tukioppilaat toimivat 7-luokkalaisten ryhmäytyksissä, kiusaamisen vastaisessa toiminnassa ja järjestämällä koululle erilaisia yhteisöllisyyttä ja kaveruutta lisääviä tapahtumia ja tempauksia.

Vapaaehtoistoiminnan tukeminen

Yhteisöpedagogin rooli: koordinaattori, ohjaaja.

Aktiiviseksi kansalaiseksi voi kasvaa myös vapaaehtoistyön keinoin paitsi koulun sisällä (tukioppilaat, verso-oppilaat, oppilaskunnan hallitus ja niin edelleen), myös koulun ulkopuolella. Vapaaehtoistyön tekeminen tarjoaa oppimiskokemuksia, joita ei ole mahdollista saada oppitunneilla, ja siksi se lisää vastuullisuutta ja uskoa omiin vaikuttamismahdollisuuksiin, antaa tilaisuuksien omien taitojen kehittämiseksi ja myötä-

tunnon heräämiselle sekä antaa virikkeitä omien arvojen ja identiteetin pohtimiseen.

Koulu voi organisoida mahdollisuuden vapaaehtoistoimintaan esimerkiksi valinnaiskurssina tai kerhona, jolla oppilaat saavat valmiudet koulun ulkopuoliseen vapaaehtoistyöhön, pääsevät toimimaan käytännössä ja saavat ryhmittäin myös ohjausta ja mahdollisuuden jakaa kokemustaan. Nuoret ovat kiinnostuneita tekemään vapaaehtoistyötä esimerkiksi alakouluilla ja päiväkodeissa, vanhainkodilla tai eläinsuojeluyhdistyksissä.¹⁰⁸

Vertaissovittelu (verso)

Yhteisöpedagogin rooli: ohjaaja.

Vertaissovittelu on ratkaisukeskeinen menetelmä oppilaiden välisien ristiriitojen ratkaisuun. Sen tarkoituksena on edistää oppilaiden vuorovaikutustaitoja ja puuttua oppilaiden väliseen mieltä pahoittavaan toimintaan

mahdollisimman varhain. Sovittelutilanteet etenevät koulutettujen oppilaiden johdatteluina selkeää kaavaa, jossa ristiriidan osapuolet etenevät sopimukseen, jonka toteutumista seurataan.¹⁰⁹ Ero tukioppilaiden ja verso-oppilaiden välillä on kuitenkin tukioppilaiden ehkäisevässä toiminnassa.

Välituntitoiminta

Yhteisöpedagogin roolit: innostaja, koordinaattori, ohjaaja.

Välituntitoiminnalla halutaan tukea koulun myönteistä ilmapiiriä, ehkäistä kiusaamista ja tarjota oppilaille mahdollisuus luokkara-

jat ylittävään toimintaan. Toiminta mahdollistaa yhteistoiminnan keinoin luottamuksen ja ystävyyden syntymistä, vähentää ilkivaltaa ja turhautumista sekä lisää mahdollisuuksia itsensä toteuttamiseen ja uuden oppimiseen.¹¹⁰

Jotta jokainen löytää itselleen sopivaa välituntekemistä, toiminnan on hyvä olla monipuolista ja vaihtelevaa. Kun nuoret osallistuvat suunnitteluun ja ohjaukseen, yhteisöllinen pedagogiikka toteutuu kaksinkertaisesti. Koulun yhteydessä tai lähellä olevaa nuorisotila tarjoaa puitteet toiminnalle.

Ideoita välituntitoimintaan:¹¹¹

- Sisä- ja ulkoleikit
- Joukkuepelit (esim. sählyturnaus)
- Lautapelit
- Lukupiiri (Kirjan lukeminen yhdessä ja keskustelua siitä.)
- Opi uusi asia -kerho (oppilaat opettavat taitojaan muille)
- Kädentaidot (huom. vuoden juhlien huomiointi, esim. ystävänpäivä, äitien- ja isänpäivä)
- Tietokonevälkkä (pääsy atk-luokkaan valvotusti)
- Musiikin kuunteleminen (mahdollisesti keskustelua ja levyraati)
- Rentoutuminen (patjat, musiikki, rentoutusharjoituksia)

Yksilöohjaus

Yhteisöpedagogin roolit: läsnä oleva aikuinen, ohjaaja.

Yksilöohjauksen tarkoituksena on parantaa nuoren elämänhallintaa ja ehkäistä koulupuudokkuutta. Yhteisöpedagogi voi täydentää oppilashuollon moniammatillista ryhmää keskustelemalla nuoren kanssa mieltä

Välitunnilla voi virkistyä joukkuepelien parissa.

painavista asioista ja ilmenneistä ongelmista sekä innostamalla ja kannustamalla koulunkäynnissä. Luottamuksellisia ja kasvatuksellisia keskusteluja voi käydä paitsi käytävillä kohdatessa, myös sovituisissa tapaamisissa. Tarpeen tullen keskustelun jälkeen haetaan lisätukea kuraattorilta tai psykologilta.¹¹²

Aihekokonaisuudet: Opetus- ja kasvatustyön painoalueita, joiden tavoitteet ja sisällöt sisältyvät useisiin oppiaineisiin, ja siksi niitä käsitellään eri oppiaineiden ja koulun muun toiminnan yhteydessä esimerkiksi teemapäivinä. Aihekokonaisuuksista pääte-tään perusopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Aihekokonaisuuksia ovat Ihmi-senä kasvaminen, Kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys, Viestintä ja mediataito, Osallistuva kansalaisuus ja yrittäjyys, Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävä-s-tä tulevaisuudesta, Ihminen ja teknologia sekä Turvallisuus ja liikenne.¹¹³

Eheyttäminen: Opetus voidaan rakentaa kokonaisuuksiksi siten, että jotakin ilmiötä tarkastellaan kokonaisuutena eri oppiaineiden näkökulmia yhdistäen. Vrt. aihekokonai-suudet.¹¹⁴

Erityisopetus: Opetus erityistä tukea oppimisessa ja koulunkäynnissä tarvitsevalle.¹¹⁵

Erityinen tuki: Oppimisen vahvin tukimuoto. Muodostuu erityisopetuksesta, mahdollisesti erityisluokasta ja oppilashuollon tuesta. Oppilaan tilanteesta laaditaan pedagoginen selvitys.¹¹⁶

Eriyttäminen: Opetuksen sopeuttamista jokaisen oppilaan oppimiseen liittyvien tarpeiden mukaiseksi. Opiskeluun käytettävä aika ja sisällöt vaihtelevat yksilöllisesti, jolloin jokainen oppilas saa itselleen sopivat haasteet ja oppimisympäristön.¹¹⁷

HOJKS = Henkilökohtaisen opetuksen järjestämistä koskeva suunnitelma: Laaditaan oppi-laalle, jolla on erityisopetuspäätös. Sanotaan, että oppilas on ”hojksattu”. Ks. myös yksilöllistäminen.¹¹⁸

Integraatio: Erityisopetuspäätöksen saaneen oppilaan opetus yleisopetuksen ryhmissä.¹¹⁹

JOPO-toiminta = Joustava perusopetus: Toiminnalla tuetaan nuoria saamaan peruskoulu päätökseen ja ehkäistään koulun ulkopuolelle jäämistä peruskoulun jälkeen. Opetuksen tavoitteet ja sisällöt ovat samat kuin muillakin, mutta työskentelymuodot ovat joustavia ja toiminnallisia ja opetus sovitetaan oppilaiden yksilöllisiin tarpeisiin ja tilanteisiin.¹²⁰

Järjestyssääntöjen tarkoitus on edistää koulun sisäistä järjestystä, opiskelun esteetöntä sujumista sekä kouluyhteisön turvallisuutta ja viihtyisyyttä. Määräyksiä voidaan antaa myös koulun omaisuuden käsittelystä sekä liikkumisesta koulurakennuksissa ja koulun alueella.¹²¹

Koulukuraattori: Koulun sosiaalityön asiantuntija, jonka tehtävänä on edistää oppilaan, oppilasryhmän ja kouluyhteisön sosiaalista hyvinvointia ja tukea koulunkäyntiä erityi-sesti ongelmatilanteissa.¹²² Työnkuva pohjautuu osittain samoihin asioihin kuin yhteisö-pedagogin työ, mutta erona on se, että usein kuraattorin työajasta kuluu suurempi osa yksittäisten oppilaiden kuin ryhmien kanssa työskentelyyn sekä korjaavaan työhön.¹²³

Koulunkäynninohjaaja (koulunkäyntiavustaja): Oppilaiden ja opettajien tukena oppitun-neilla ja koulun arjessa. Voi olla koulu- tai luokkakohtainen tai henkilökohtainen.¹²⁴

Koulupsykologi: Koulun psykologinen asiantuntija, jonka tehtävänä on edistää nuorten psyykkistä hyvinvointia, kasvua ja kehitystä sekä vuorovaikutusta ja oppimista, sekä selvittää oppimisvaikeuksia ja mielenterveysongelmia.¹²⁵

Nivelvaihe: Siirtymävaihe kouluasteelta toiselle, kuten perusopetuksesta toisen asteen oppilaitokseen siirtyminen. Myös luokalta tai koulusta toiseen siirtyminen.¹²⁶

OHR = Oppilashuoltoryhmä. Oppilashuollolla tarkoitetaan oppilaan oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden sekä sosiaalisen hyvinvoinnin edistämistä ja ylläpitämistä. OHR koostuu yleensä kuraattorista, psykologista, opinto-ohjaajasta ja rehtorista. Perusope-tuslain mukaan yksittäisen oppilaan asioiden käsittelyssä saa olla mukana vain ne opetus- ja oppilashuoltohenkilökunnan jäsenet, joiden tehtäviin oppilaan asian käsittely kuuluu. Huoltajan suostumuksella myös muut tahot voivat osallistua.¹²⁷

- Opettajan** tehtäviin kuuluu opettamisen ja kasvattamisen ohella opetuksen valmistelu-, suunnittelu- ja arviointityötä sekä yhteistyötä eri tahojen kanssa. Opetustyössä opettaja ohjaa oppilaita etsimään tietoa, suhtautumaan siihen kriittisesti ja soveltamaan sitä.¹²⁸ Opettajan työaika peruskoulussa perustuu opetusvelvollisuuteen eli tiettyyn opetustuntimäärään¹²⁹.
- OPO** = Oppilaanohjaaja: Antaa oppilaille sekä yksilö- että ryhmäohjausta opiskeluvalmiuksien kehittämisessä, opiskeluun liittyvien valintojen tekemisessä sekä jatko-opintoihin liittyvissä valinnoissa.¹³⁰
- OPS** = Opetussuunnitelma: Valtakunnallisten perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden pohjalta laadittava suunnitelma siitä, mitä ja miten koulussa opetetaan ja arvioidaan.¹³¹
- Osallisuus:** Nuorten yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen ja kansalaiskasvatusta edistävien järjestelmien rakentamista ja ylläpitoa.¹³²
- Pienryhmäopetus:** Oppilas opiskelee osan päivästä, tietyn jakson tai koko lukuvuoden pienryhmässä, jossa oppilaan oppimis- ja toimintakykyä parannetaan yksilöllisesti.¹³³
- Rehtorin** tehtävänä on johtaa ja valvoa koulun opetus- ja kasvatustyötä. Työhön kuuluu sekä opetustehtäviä että hallinnollisia tehtäviä, mm. lukuvuoden työsuunnitelmien laatiminen ja henkilöstöhallinto.¹³⁴ Rehtori on avainasemassa uuden työmuodon vakiinnuttamisessa kouluun.
- Tehostettu tuki:** Tuki oppilaalle, joka tarvitsee oppimisessaan ja koulunkäynnissään säännöllistä tukea. Koostuu tukiopetuksesta ja oppilashuollosta. Tuki kirjataan oppimissuunnitelmaan.¹³⁵
- Tuntijako:** Perusopetukseen käytettävissä olevan ajan jako eri oppiaineiden kesken. Kansallinen tuntijako määrää vähimmäismäärät vuosiviikkotunteina (1 vvk = 38 h), joiden perusteella opetuksen järjestäjä tekee paikalliset päätökset¹³⁶.
- Tuntikehys:** Koulun opetuksen kokonaistuntimäärä, joka käytetään tuntijaon mukaisten oppituntien toteuttamiseen ja ryhmien muodostamiseen lukuvuoden aikana¹³⁷.
- Tukiopetus:** Tilapäisesti opinnoissa jälkeen jääneille tai muuten tukea tarvitseville oppilaille annettava opetus oppituntien aikana tai niiden ulkopuolella.¹³⁸
- Yksilöllistäminen:** Jos oppilas ei kykene saavuttamaan jossakin aineessa opetussuunnitelman perusteiden tavoitteita, hänelle laaditaan yksilöllistetty oppimäärä yksilöllisine tavoitteineen, sisältöineen ja arvioinnin periaatteineen.¹³⁹ Yksilöllistetyn oppimäärän arvosanan perään merkataan todistuksessa tähti (tähtiarviointi).
- Verme** = Vertaisryhmämentorointi: Kokemusten, osaamisen ja ongelmien jakaminen vertaisryhmässä opettajan ammatillista kasvua tavoitellen¹⁴⁰.
- Veso-päivä** = Virkaehtosopimuksen mukainen opinto- ja suunnittelupäivä: Opettajilla on velvollisuus osallistua kolmeen koulutus- tai suunnittelupäivään vuosittain¹⁴¹.
- Verso** = Vertaissovittelu. Ratkaisukeskeisen menetelmän tarkoituksena on ratkaista oppilaiden välisiä ristiriitoja koulun sovittelijaoppilaiden toimiessa sovittelijoina.¹⁴²
- Vuosisuunnitelma** = Lukuvuosittainen työsuunnitelma, johon kirjataan koulun työajat, retket, leirikoulut, teemapäivät ym. Suunnitelma perustuu koulun opetussuunnitelmaan.¹⁴³
- Wilma** = Sähköinen tietojärjestelmä, johon opettajat ja koulun muu henkilökunta, opiskelijat sekä huoltajat pääsevät omilla salasanoillaan. Wilman kautta mm. seurataan oppilaan poissaoloja, syötetään arvosanoja, annetaan palautetta sekä välitetään tietoa kodin ja koulun välillä.¹⁴⁴
- Yt** = Yhteissuunnittelun työaika. Opetus- ja muiden tehtävien lisäksi opettajien on osallistuttava kolmen tunnin ajan viikossa yhteissuunnitteluun, kokouksiin ja muuhun koulun toiminnan suunnitteluun.¹⁴⁵

Kirjallisuutta ja linkkejä

Ihmisenä kasvaminen

Itsetuntemus

Joronen, Katja & Koski, Anna (toim.) 2010. Tunne- ja sosiaalisten taitojen vahvistaminen koulu yhteisössä. Tampereen yliopisto.

Toivakka, Sari & Maasola, Miina 2011. Itsetunto kohdalleen. PS-kustannus.

Ensiapu, terveys, hyvinvointi

<http://www.punainenristi.fi/node/1203>

<http://www.terveysry.fi/>

<http://www.vaestoliitto.fi/>

Seksuaalisuus, ehkäisy, sukupuolitaudit

<http://www.aidstukikeskus.fi/sivut/>

<http://justwearit.fi/>

<http://www.vaestoliitto.fi/>

Päihteet

<http://yad.fi/>

http://www.irtihuumeista.fi/tietoa_ja_tukea

<http://fressis.fi/>

<http://www.terveysry.fi/>

<http://varjomaaailma.fi/>

<http://lastenseurassa.fi/>

<http://www.mll.fi/nuortennetti/>

Kulttuuri-identiteetti ja kansainvälisyys

Kansainvälisyys, monikulttuurisuus ja globaalikasvatus

<http://www.cimo.fi/>

<http://www.mll.fi/nuortennetti/>

<http://www.punainenristi.fi/node/1203>

<http://www.ykliitto.fi/kouluttaa/etusivu>

<http://www.keks.fi/>

Ihmisoikeudet

<http://www.amnesty.fi/>

<http://www.plan.fi/fi-FI/kasvattajat/>

Viestintä ja mediataito

<http://www.curly.fi/mediakasvatus>

<http://www.pelastakaa lapset.fi/toiminta/mediakasvatus/>

<http://www.mediakasvatus.fi/>

<http://mediakompassi.yle.fi/>

<http://www.tietoturvakoulu.fi/>

<http://koulukino.fi/oppimateriaalit/index.php?id=19>

Osallistuva kansalaisuus ja yrittäjäyys

Osallisuus , vaikuttaminen ja oppilaskuntatoiminta

http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/osallistuva_oppilas_-_yhteisoellinen_koulu_-hanke/index.html

<http://www.valtikka.fi/>

<http://alli.fi/nuorten+osallisuus/>

<http://www.alli.fi/nuorten+osallisuus/nuorisovaalit/>

Työelämä ja yrittäjäyys

<http://www.4h.fi/>

Vastuu ympäristöstä, hyvinvoinnista ja kestävästä tulevaisuudesta

<http://wwf.fi/>

<http://luontoliitto.fi/>

Ihminen ja teknologia

http://www.oulu.fi/teknokas/oppimateriaalit_yleista.html

Turvallisuus ja liikenne

<http://poliisi.fi/>

<http://www.intermin.fi/intermin/hankkeet/nuoret/home.nsf/pages/indexfin>

<http://www.liikenneturva.fi/www/fi/liikennekasvatus/index.php>

Useita aihekokonaisuuksia

<http://www.mll.fi/kasvattajille/>

<http://www.kerhokeskus.fi/>

<http://www.nuortenakatemia.fi/Opettajalle/Oppimateriaalit>

<http://edu.fi/>

<http://oppiminen.yle.fi/>

Kerhot, harrastukset ja projektit

<http://www.kerhokeskus.fi/>

http://www.nuortenakatemia.fi/Nuorten_Akatemia/Harrastaminen

<http://skene-x.net/>

http://nuorisuomi.fi/nuori_suomi_ry

Kiusaamisen ehkäiseminen ja kouluhyvinvointi

<http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaaminen/>

<http://www.mll.fi/kasvattajille/tukioppilastoiminta/>

<http://koulurauha.fi/>

<http://www.kivakoulu.fi/>

Gellin, Maija 2011. Sovittelu koulussa. PS-kustannus.

Hamarus, Päivi 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Kirjapaja.

Koulussa toimiminen

[Perusopetuslaki 21.8.1998/628](#)

[Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet](#)

Aaltonen, Kimmo 2011. Nuorten hyvinvointi ja monialainen yhteistyö. Tietosanoma.

Cantell, Hennele 2010. Ratkaiseva vuorovaikutus. Pedagogisia kohtaamisia lasten ja nuorten kanssa. PS-kustannus.

Pohjola, Kirsi (toim.) 2011. Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.

Sarha, Marja-Liisa (toim.) 2005. Nuorisotyötä koulussa. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

<http://www.vanhempainliitto.fi/>

Ryhmäytytys ja luokkahenki

Aalto, Mikko 2000. Ryppäästä ryhmäksi. Tammer-Paino Oy.

Kataja, Jukka; Jaakkola, Timo; Liukkonen, Jarmo 2011. Ryhmä liikkeelle! Toiminnallisia harjoituksia ryhmän kehittämiseksi. PS-Kustannus.

Kopakkala, Aku 2005. Porukka, jengi, tiimi - ryhmädynamiikka ja siihen vaikuttaminen. Edita.

Leskinen, Eija 2010. Vinkkejä tutustumiseen, oppimiseen ja yhteistyöhön. PS-Kustannus.

Popov Kavelin, Linda (suom. Riikka Parkkonen) 2010. Reilu, reipas ja vastuuntuntoinen. 52 keinoa vahvistaa hyvää käytöstä. PS-kustannus.

Salovaara, Reija ja Honkonen, Tiina 2011. Rakenna hyvä luokkahenki. PS-Kustannus.

Saloviita, Timo 2009. Meidän koulu. Keinoja työrauhan ja hyvän ilmapiirin saavuttamiseen. PS-kustannus.

Valkeapää, Minna 2011. Pomppivat pavut. Ryhmätoimintaa pienille ja isoille. Lasten Keskus.

Lähteet

- Ammattinetti 2011a. Opetusala. Viitattu 3.10.2011. http://www.ammattinetti.fi/web/guest/ammattit?p_p_id=akyssearchammatti_INSTANCE_g0j8&p_p_action=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1&akyssearchammatti_INSTANCE_g0j8_command=idSearch&akyssearchammatti_INSTANCE_g0j8_alaid=9&akyssearchammatti_INSTANCE_g0j8_subAlaid=9.1
- Ammattinetti 2011b. Psykologi. Viitattu 3.10.2011. http://www.ammattinetti.fi/web/guest/ammattit?p_p_id=akyssearchammatti_INSTANCE_g0j8&p_p_action=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1&
- Ammattinetti 2011c. Rehtori. Viitattu 3.10.2011. Ammattinetti 2011b. Opetusala. Viitattu 3.10.2011. http://www.ammattinetti.fi/web/guest/ammattit?p_p_id=akyssearchammatti_INSTANCE_g0j8&p_p_action=1&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1&
- Bäck, Tuija 2004. Vapaaehtoistoiminta osaksi koulukulttuuria. Teoksessa Launonen, Leevi & Pulkkinen, Lea (toim.). Koulu kasvuyhteisönä. Kohti uutta toimintakulttuuria. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus, 147-156.
- Hamarus, Päivi 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Helsinki: Kirjapaja.
- Herranen, Jatta & Junttila-Vitikka, Pirjo 2010. Osallisuuden vai sosiaalisuuden vahvistamista? Nuorisotutkimus (28) 3/2010, 1-2.
- Hokkanen, Laura & Niemi, Kalevi 2009. Hyvä kello kauas kuuluu. Teoksessa Lind, Kimmo (toim.). Mahdollisuuksien maailma. Näkökulmia yhteisöpedagogien (AMK) koulutukseen ja työhön. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 19, 2009, 48-58.
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2011a. Opinto-opas 2011-2012. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 3.10.2011. <http://www.humak.fi/sites/default/files/liitteet/humak-opinto-opas-2011-2012.pdf>
- Humanistinen ammattikorkeakoulu 2011b. Uusiutuva koulu ja nuorisotyö -hanke. Viitattu 29.5.2011. <http://www.humak.fi/tutkimus/hankkeet/uusiutuva-koulu-ja-nuorisotyö-hanke>
- Hämäläinen, Juha 1999. Johdatus sosiaalipedagogiikkaan. Kuopion yliopisto. Koulutus- ja kehittämiskeskus. Opetusjulkaisuja 1/1999.
- Hämäläinen, Juha 2010. Nuorisokasvatuksen teoria sosiaalipedagogisessa kehityksessä. Teoksessa Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko (toim.). Nuorisokasvatuksen teoria - perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 73, 169-200.
- Hämäläinen, Juha 2011. Sosiaalipedagogiikka koulun kehittämisessä. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.). Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 197-210.
- Kaukiainen, Ari & Salmivalli, Christina 2009. KiVa Koulu. Vanhempien opas. Turun yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksesta käytäntöön -verkkojulkaisusarja, 5. Opetusministeriö. Viitattu 1.3.2011. http://data.kivakoulu.fi/materiaalit/kirjat/vanhempienopas_FIN/
- Kolehmainen, Marjo 2005. Mukava-hankkeen kouluohjaajana Kilpisen koulussa. Teoksessa Sarha, Marja-Liisa (toim.). Nuorisotyötä koulussa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaalit 1/2005, 45-58.
- Koulurauha.fi 2011. Ryhmäyttäminen. Viitattu 25.9.2011. http://www.koulurauha.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=85&Itemid=90
- Kivistö, Sanna 2005. Nuorisoyöntekijänä koulussa; yksilö- vai yhteisötyötä. Teoksessa Sarha, Marja-Liisa (toim.). Nuorisotyötä koulussa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaalit 1/2005, 39-44.
- Korhonen, Vesa & Nieminen, Juha 2010. Nuorten ohjauksen kentät ja monialaisen yhteistyön mahdollisuudet. Nuorisotutkimus (28) 3/2010. Osallisuus ja sosiaalinen vahvistaminen, 3-17.
- Kuivakangas, Johanna 2009. Yhteisölliset sekatyömiehet valtaavat koulut. Teoksessa Lind, Kimmo (toim.). Mahdollisuuksien maailma. Näkökulmia yhteisöpedagogien (AMK) koulutukseen ja työhön. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaaleja 19, 2009, 87-100.
- Kuivakangas, Johanna 2011. Kohti yhteisöllistä koulua. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.). Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 119-130.

- Kumpulainen, Kristiina & Krokfors, Leena & Lipponen, Lasse & Tissari, Varpu & Hilppö, Jaakko & Rajala, Antti 2011. Oppimisen sillat vievät kaikkialle. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.). Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 33-49.
- Kurki, Leena 2002. Persoona ja yhteisö. Personalistinen sosiaalipedagogiikka. Jyväskylä: SoPhi.
- Kurki, Leena & Nivala, Elina & Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Finn Lectura.
- Laine, Kaarlo 2000. Koulukuvia. Koulu nuorten kokemistilana. Jyväskylä: SoPhi.
- Lanuke = Lapsi- ja nuorisopoliikan kehittämisohjelma 2012-2015. Luonnos lausuntokierrokselle 20.9.2011. Viitattu 28.10.2011.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Nuoriso/nuorisopolitiikka/Kehittamisohjelma_2012-2015/Liitteet/Lanuke_2012_15_lausuntokierros.pdf
- Launonen, Leevi & Pulkkinen, Lea (toim.) 2004. Koulu kasvuyhteisönä. Kohti uutta toimintakulttuuria. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Launonen, Leevi & Pohjola, Kirsi & Holma, Pirjo 2004. Kodin ja koulun yhteistyö voimavaraksi. Teoksessa Launonen, Leevi & Pulkkinen, Lea (toim.) 2004. Koulu kasvuyhteisönä. Kohti uutta toimintakulttuuria. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus, 91-111.
- Lastensuojelulaki 13.4.2007/417. Viitattu 4.10.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>
- Lehtonen, Olli 2005. Minkälaista työpanosta koulu odottaa nuorisotyöntekijältä kouluvierailun tai koulussa työskentelyn aikana? Teoksessa Sarha, Marja-Liisa (toim.). Nuorisotyötä koulussa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaalit 13/2005, 58-63.
- Leppä, Tanja 2005. Työpaikkana kulttuuri-nuorisotoimi - yhteistyökumppanina koulu. Teoksessa Sarha, Marja-Liisa (toim.). Nuorisotyötä koulussa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaalit 13/2005, 65-98.
- Leppä, Tanja 2010a. Nuorisotyö kouluissa: Hyvinvointia, yhteisöllisyyttä ja kasvun tukea. Kommentti - Nuorisotutkimuksen verkkokanava. Viitattu 26.9.2011.
<http://www.kommentti.fi/kolumnit/nuorisoty%C3%B6-kouluissa-hyvinvointia-yhteis%C3%B6llisyytt%C3%A4-ja-kasvun-tukea>
- Leppä, Tanja 2010b. Tavoitteellinen nuorisotyö koulussa - monialaista tukea kasvuun, hyvinvointiin ja yhteisöllisyyteen. Nuorisotutkimus (28) 3/2010, 74-84.
- Leppämäki, Elsi 2009. Kouluyhteisöohjaaja : yhteisöllisyyden vahvistaja Niemistön koulussa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2011. Tukioppilastoiminta. Viitattu 1.3.2011.
<http://www.mll.fi/kasvattajille/tukioppilastoiminta/>
- Metsäpelto, Riitta-Leena & Pulkkinen, Lea 2011. "Aika kuluu nopeasti ja on ollut hauskaa". Kerho- ja harrastustoiminta koulussa. Teoksessa Pohjola, Kirsi (toim.). Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos, 157-168.
- Nieminen, Juha 2007. Vastavoiman hahmo - Nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.). Nuorisotyötä on tehtävä. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura,. Julkaisuja 76, 21-43.
- Nivala, Elina 2006. Koulukuraattori nuoren maailmassa. Teoksessa Kurki, Leena & Nivala, Elina & Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko 2006. Sosiaalipedagoginen sosiaalityö koulussa. Helsinki: Finn Lectura, 101-164.
- Nikoskinen, Elina 2008. Humanistisesta ammattikorkeakoulusta työelämään. Yhteisöpedagogien (AMK) työelämään sijoittuminen, koulutuskokemukset ja jatko-opintosuunnitelmat. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja B. Projektiraportit ja selvitykset 8, 2008.
- Nivala, Elina & Saastamoinen, Mikko (toim.) 2010. Nuorisokasvatuksen teoria - perusteita ja puheenvuoroja. Nuorisotutkimusseura/Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 73.
- Nousiainen, Leena & Piekkari, Ulla 2007. Osallistuva oppilas - yhteisöllinen koulu. Toimivan oppilaskunnan opas. Opetusministeriön julkaisuja 2007:32.
- Nuorisolaki 27.1.2006/72. Viitattu 23.5.2011. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>
- Nuorisotutkimus (28) 3/2010. Osallisuus ja sosiaalinen vahvistaminen.
- Nuorten Akatemia 2011. Nuorten Akatemia. Viitattu 3.10.2011. <http://www.nuortenakatemia.fi/>
- Opetushallitus 2004. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet. Viitattu 21.9.2011.
http://www02.oph.fi/ops/perusopetus/pops_web.pdf

- Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011. Koulupudokkaiden aktivointi / Joustava perusopetus. Viitattu 4.10.2011.
http://www.minedu.fi/OPM/Koulutus/artikkelit/koulupudokkaiden_aktivointi/index.html
- Osaava verme 2011. Mikä verme? Viitattu 28.10.2011. <http://ktl.jyu.fi/ktl/osaavaverme/mikaverme>
- Ovtes = Kunnallinen opetushenkilöstön työ- ja virkaehtosopimus 2010–2011. Viitattu 11.9.2011,
<http://www.kuntatyonantajat.fi/fi/sopimukset/opettajat/Documents/ovtes2010-2011.pdf>
- Peltomaa, Iina & Toivanen, Jana 2009. Nuorten matalan kynnyksen ohjausmalli - OhjausLaturi 2009–2011. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 25.9.2011.
<http://www.humak.fi/sites/default/files/OhjausLaturi0910.pdf>
- Pennington, Donald C. 2005. Pienryhmän sosiaalipsykologia. Suomentanut Marja Ahokas. Helsinki: Gaudeamus.
- Pentti, Veikko 2003. Turvallinen yhteisö - turvattu yhteisö. Turvallisuutta kasvatuksen ja yhteiskuntapolitiikan keinoin. Helsinki: Yliopistopaino.
- Penttinen, Miia 2011. Harjoittelun uudet käytännöt. Humanistinen ammattikorkeakoulu. (PowerPointesitys.)
- Perusopetuslaki 21.8.1998/628. Viitattu 23.5.2011.
<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19980628>
- Pohjola, Kirsi 2010. Nuorisotyö koulussa. Nuorisotyö osana monialaista oppilashuoltoa. Mikkelin ammattikorkeakoulu A: Tutkimuksia ja raportteja - Research Reports 54.
- Pohjola, Kirsi (toim.) 2011. Uusi koulu. Oppiminen mediakulttuurin aikakaudella. Jyväskylän yliopisto. Koulutuksen tutkimuslaitos.
- Poutala, Markku 2010. Opettajan valta ja vastuu. Opetus 2000. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Raina, Liisa & Haapaniemi, Rauno 2007. Yhteisöllinen pedagogia. "...ettei tarvitse tehdä yksin". Tallinna: Arator Oy.
- Rautiainen, Asta (toim.) 2005. Koulu yhteisöllisenä toimijana. Helsingin ammattikorkeakoulu Stadian julkaisuja. Sarja B: Oppimateriaalit 4.
- Sarha, Marja-Liisa 2005a. Nuorisotyöntekijänä peruskoulussa. Teoksessa Sarha, Marja-Liisa (toim.) 2005. Nuorisotyötä koulussa. Humanistinen ammatti-korkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaalit 1/2005, 19–38.
- Sarha, Marja-Liisa (toim.) 2005b. Nuorisotyötä koulussa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja C. Oppimateriaalit 1/2005.
- Siekinen, Emma Hentriikka 2010. Linkki, liima ja äänitorvi: Koulunuorisotyön tavoitteet ja työn tuoma lisäarvo. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Sipilä-Lähdekorpi, Pirkko 2001. "Hirveesti tekijänsä näköistä". Koulukuraattorin työ peruskoulun yläluokilla. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Helsinki: Finn Lectura.
- StarSoft Oy 2011. Wilma. Primuksen ja Kurren www-liittymä. Viitattu 16.9.2011.
http://www.starsoft.fi/public/files/wilma2010_YA.pdf
- Suomen sovittelufoorumi 2011. Tervetuloa! Viitattu 1.3.2011.
<http://www.sovittelu.com/vertaissovittelu/>
- Suomen vanhempainliitto ry & Opetusalan ammattijärjestö OAJ 2009. Koulukielen sanasto. Viitattu 22.9.2011. <http://www.oaj.fi/pls/portal/url/ITEM/34426FBB3E9E519CE040FC0AA70C17D8>
- Teräväinen, Sirpa 2008. Esipuhe. Teoksessa Nikoskinen, Elina. Humanistisesta ammattikorkeakoulusta työelämään. Yhteisöpedagogien (AMK) työelämään sijoittuminen, koulutuskokemukset ja jatko-opintosuunnitelmat. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Sarja B. Projektiraportit ja selvitykset 8/2008, 4–6.
- Qvintus, Anneli 2011. Peruskoulun päättötodistus kaikille: Nuorisotyön tuottamien nivelvaikehankkeiden hyöty koululle. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Ammattikorkeakoulun perustutkinnon opinnäytetyö.
- Valtikka.fi 2011. Nivelvaihe. Viitattu 3.10.2011. <http://www.valtikka.fi/kaytantopakki/nivelvaihe-1>

Viitteet

- 1 Ks. esim. Sarha 2005b; Siekkinen 2010, 82; Qvintus 2011, 43.
- 2 Kuivakangas 2009, 97; Leppä 2010a.
- 3 Lanuke 2011, 26.
- 4 HUMAK 2011b.
- 5 Vrt Hokkanen & Niemi 2009, 50-51.
- 6 Nieminen 2007, 37-38.
- 7 Nieminen 2007, 23-27.
- 8 Nieminen 2007, 28.
- 9 Nieminen 2007, 34-36.
- 10 OPH 2004, 14; Perusopetuslaki, 2 §.
- 11 Nuorisolaki, 1-2 §.
- 12 Hämäläinen 2010, 184.
- 13 Leppä 2010b, 76; Siekkinen 2010, 69-70; Kuivakangas 2011, 129-130.
- 14 Leppä 2010b, 75-77.
- 15 Leppä 2010b, 78.
- 16 Hämäläinen 1999, 61; Leppä 2010b, 79; Kurki 2002, 37.
- 17 Hämäläinen 1999, 74-75; Kurki 2002, 38; Hämäläinen 2011, 206.
- 18 Hämäläinen 2011, 94.
- 19 Leppä 2010b, 79.
- 20 Kurki 2002, 110-111.
- 21 Hämäläinen 1999, 66.
- 22 Kurki 2002, 33-34.
- 23 Hämäläinen 1999, 62-63.
- 24 Hämäläinen 1999, 79-80; Kurki 2002, 69, 98-100; Pentti 2003, 106.
- 25 Raina & Haapaniemi 2007, 8, 25.
- 26 Ks. Kurki 2002, 53-54; Raina & Haapaniemi 2007, 39-40.
- 27 Pennington 2005, 72-74.
- 28 Raina & Haapaniemi 2007, 34.
- 29 Raina & Haapaniemi 2007, 46; Leppä 2010b, 76.
- 30 Laine 2000, 49, 69; Rautiainen 2005, 95.
- 31 Pentti 2003, 127.
- 32 Ks. Kurki 2002, 98-99; vrt. Pentti 2003, 117.
- 33 Herranen & Junttila-Vitikka 2010, 1.
- 34 Nousiainen & Piekkari 2007, 7.
- 35 Ks. Kurki 2002, 127-130.
- 36 Ks. Pentti 2003, 132-133.
- 37 Korhonen & Nieminen 2010, 12.
- 38 vrt. Raina & Haapaniemi 2007, 26.
- 39 OPH 2004, 18.
- 40 Teräväinen 2008, 6.
- 41 HUMAK 2011a, 8, 19.
- 42 HUMAK 2011a, 32-48.
- 43 Herranen & Junttila-Vitikka 2010, 1.
- 44 HUMAK 2011a, 157.
- 45 Penttinen 2011, 3-9.
- 46 Rautiainen 2005, 115.
- 47 Vrt. Sarha 2005a, 23.
- 48 Sarha 2005a, 26-27; Leppämäki 2009, 9-11; Pohjola 2010, 2.
- 49 Mukailleen Siekkinen 2010, 41-55.
- 50 OPH 2004, 19.
- 51 Ks. Siekkinen 2010, 65.
- 52 Lehtonen 2005, 60.
- 53 Ks. Siekkinen 2010, 60-61.
- 54 Pohjola 2010, 32.
- 55 Siekkinen 2010, 64.
- 56 Siekkinen 2010, 36.
- 57 Siekkinen 2010, 61-62.
- 58 Ks. Poutala 2010, 32-35, 66, 185, 188-189, 210-213.
- 59 Perusopetuslaki, 40 §.
- 60 Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 25 §.
- 61 Pohjola 2010, 18.
- 62 Siekkinen 2010, 64.
- 63 Siekkinen 2010, 68.
- 64 Siekkinen 2010, 65, 67.
- 65 Kivistö 2005, 41; Kolehmainen 2005, 47, Siekkinen 2010, 39, 68.
- 66 Perusopetuslaki, 31a §; OPH 2004, 24.
- 67 Leppä 2010b, 82-83.
- 68 Leppä 2010b, 80-83.
- 69 Kumpulainen ym. 2011, 42-43.
- 70 Siekkinen 2010, 74.
- 71 Pohjola 2010, 11, 17-18.
- 72 Lehtonen 2005, 62.
- 73 Leppä 2010b, 80.

- 74 OPH 2004, 38.
- 75 ks. Siekkinen 2010, 76-77.
- 76 Ks. Kolehmainen 2005, 57.
- 77 OPH 2004, 25.
- 78 Sarha 2005a, 24.
- 79 Metsäpelto & Pulkkinen 2011, 162.
- 80 Ks. Kolehmainen 2005, 45, 54-55.
- 81 Perusopetuslaki, 29 §.
- 82 Kaukiainen & Salmivalli 2009, 20-21.
- 83 Hamarus 2008,84-85, 87.
- 84 Launonen & Pohjola & Holma 2004, 97-105; Rautiainen 2005, 105; Kolehmainen 2005, 53; Siekkinen 2010, 44-46.
- 85 Ks. Kolehmainen 2005, 56.
- 86 Kolehmainen 2005, 55-56; Siekkinen 2010, 38, 55.
- 87 Kolehmainen 2005, 55.
- 88 Ks. Leppä 2005, 92; Kolehmainen 2005, 57.
- 89 Raina & Haapaniemi 2007, 41; Qvintus 2011, 42; Siekkinen 2010, 39.
- 90 Koulurauha.fi 2011.
- 91 Koulurauha.fi 2011.
- 92 Ks. Kolehmainen 2010, 51.
- 93 Valtikka.fi 2011; Peltomaa & Toivanen 2009; Nuorisolaki, 7b §.
- 94 Perusopetuslaki, 47 a §.
- 95 Nousiainen & Piekkari 2007, 20.
- 96 Nousiainen & Piekkari 2007, 25.
- 97 Nousiainen & Piekkari 2007, 36-38; Nousiainen & Piekkari 2007, 40-41.
- 98 Nousiainen & Piekkari 2007, 35; Nousiainen & Piekkari 2007, 51.
- 99 Nousiainen & Piekkari 2007, 27.
- 100 Nieminen 2007, 28.
- 101 Qvintus 2011, 67-68.
- 102 OKM 2011, Qvintus 2011, 65-66.
- 103 Kolehmainen 2005, 48.
- 104 Rautiainen 2005, 51-53.
- 105 Rautiainen 2005, 56.
- 106 Leppä 2005, 80-86; Sarha 2005a, 28; Pohjola 2010, 2, 11-12; Siekkinen 2010, 54.
- 107 MLL 2011.
- 108 Bäck 2004, 147-148, 150-154.
- 109 Suomen sovittelufoorumi 2011.
- 110 Rautiainen 2005, 44-45.
- 111 Rautiainen 2005, 46-49.
- 112 Peltomaa & Toivanen 2009; Pohjola 2010, 23; Lehtonen 2005, 61, Rautiainen 2005, 24-25.
- 113 OPH 2004, 38-43.
- 114 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 6.
- 115 Perusopetuslaki, 16 §.
- 116 Perusopetuslaki, 17 §.
- 117 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 3.
- 118 Perusopetuslaki, 17a §.
- 119 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 4.
- 120 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 4.
- 121 Perusopetuslaki, 29 §.
- 122 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 5.
- 123 Sipilä-Lähdekorpi 2001, 117; Pohjola 2010, 33.
- 124 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 5.
- 125 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 5; Ammattinetti 2011b.
- 126 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 6.
- 127 Perusopetuslaki, 31a §.
- 128 Ammattinetti 2011a.
- 129 Ovtes, 36.
- 130 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 8.
- 131 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 7.
- 132 Herranen & Juntila-Vitikka 2010, 1.
- 133 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 3, 9.
- 134 Ammattinetti 2011c.
- 135 Perusopetuslaki, 16a §.
- 136 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 10.
- 137 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 10.
- 138 Perusopetuslaki, 16 §.
- 139 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 3, 9.
- 140 Osaava verme 2011.
- 141 Ovtes, 63.
- 142 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 11.
- 143 Vanhempainliitto & OAJ 2009, 11
- 144 StarSoft Oy 2011.
- 145 Ovtes, 79.